



DAK ANALİZ

MEMUR-SEN YAYIN ORGANIDIR / AĞUSTOS 2020



“

İKİ DEĞER

- AİLE
- KADIN

İKİ RİSK

- İSTANBUL SÖZLEŞMESİ
- 6284 SAYILI KANUN

”

1



www.memursen.org.tr

**Memur-Sen Adına Sahibi Genel Başkan**

Ali YALÇIN

Genel Yayın Yönetmeni

Mehmet Emin ESEN

Yayın Kurulu

Semih DURMUŞ

Levent USLU

Hüseyin ÖZTÜRK

Hacı Bayram TONBUL

Mehmet BAYRAKTUTAR

Soner Can TUFANOĞLU

Genel Merkez

Zübeyde Hanım Mahallesi Sebze Bahçeleri Caddesi

No:86 Altındağ - Ankara / TÜRKİYE

Tel: 0 312 230 48 98 - Faks: 0 312 230 39 89

Hazırlık

Memur-Sen Kadınlar Komisyonu

Yayın Danışmanı

Doç. Dr. Emir KAYA

Analiz Ekibi

Semra TÜRKMEN

Av. Serdar Bülent YILMAZ

Dr. Gazi DOĞAN

Grafik Tasarım

Mustafa Fehmi ÖZDEMİR

Baskı

SEMİH OFSET MATBAACILIK

Büyük Sanayi Çilingir Sokak No: 26/47 İskitler,

Ankara/TÜRKİYE Tel: 0 312 341 40 75

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	4
GİRİŞ	7
PROPAGANDA ATMOSFERİNDE HUKUK: İSTANBUL SÖZLEŞMESİ	9
Sözleşme'nin Yasal Özellikleri	9
Sözleşme'nin Şiddetle Mücadele Misyonu ve Olumlu Yönler	10
Sözleşme'nin Alt Metni	11
SÖZLEŞME'NİN SORUNLARI	12
Sözleşme Nasıl Tartışmalı Hale Geldi?	12
Sözleşme'nin Arka Planı	14
Kültürel Emperyalizm Enstrümanı Olarak İstanbul Sözleşmesi	17
Yıkıcı Bir İdeoloji Olarak Toplumsal Cinsiyet	19
Toplumsal Cinsiyet İdeolojisine Tepkiler: Anti-Gender Hareketler	24
İmza, Onay ve Çekince Durumlarına Göre Avrupa Konseyi Ülkeleri	30
Sözleşme'deki Çeviri Problemleri	33
ETKİ ALTINDA YASAMA: 6284 SAYILI AİLENİN KORUNMASI VE KADINA KARŞI ŞİDDETİN ÖNLENMESİNE DAİR KANUN	34
6284 SAYILI KANUN'UN SORUNLARI	35
1. Şiddetin Tanım ve Kapsamından Kaynaklanan Sorunlar	35
a. Keyfi Yorumla Açık, Muğlak Şiddet	36
b. Eyleme Dönüşmeyen Tutum ve Davranışları Kapsayan Şiddet	37
c. Muhtemel Şiddet, Muhtemel Fail, Muhtemel Mağdur	38
2. Din, Gelenek ve Cinsiyetin Kriminalize Edilmesi	38
3. Eşcinselliğin Legalleştirilmesi ve Dokunulmazlık Kazanması	39
4. Mağdurun Beyanının Esas Kabul Edilmesi	40
5. Uygulamada Önleyici Tedbirlerde de Delil ve Belge Aranmaması	41
6. Re'sen Soruşturma / Kovuşturma Uygulaması	41
7. Şiddeti Artıran Bir Tedbir: Uzaklaştırma	42
8. Tedbir Kararının İlk Defasında Çoğunlukla Altı Ay Olarak Verilmesi	43
9. Önleyici Tedbirde Hâkime Tanınan Yetkinin Genişliği	43
10. Uzaklaştırma ve Arabuluculuğun Yasaklanması	44
11. 6284 Sayılı Kanun'un Hukuk Sistemimizin Temel Prensipleri ile Çelişmesi	44

SONUÇ, TESPİT VE ÖNERİLER	47
Sözleşme'yle İlgili Temel Tespitlerimiz	48
Sözleşme ve 6284 Sorunlu; Bu Sorunları Çözmek Herkesin Sorumluluğu	48
İstanbul Sözleşmesi ve 6284 Sayılı Kanun ile İlgili Başlıca İtirazlarımız	49
Hakların Eşitliği Ambalajında Fitrî Farklılıklar Görmezden Gelinmemelidir	50
Hem Kadına Şiddetle Mücadele Edilmeli Hem Kadınlığın İstismarı Engellenmeli ...	50
Toplumsal Değerlerimiz ve Aile Kriminalleştirilmemelidir	52
Şiddetle Mücadele Hakkaniyete Uygun ve Etkili Olmalı; Medeniyet Değerlerine Zarar Vermemelidir	53
Şiddetle Mücadelede Merkez Mevzuat Türk Ceza Kanunu Olmalı 6284 Sayılı Kanun'un Asli Hedefi Kadını-Aileyi Güçlendirmek Olmalı	54
Önleyici ve Koruyucu Tedbirlerde Özenli Olunmalı Tedbir Sürecinde Suçlu-Mahkûm Muamelesi Yapılmamalı	55
Ortak Meskenden Uzaklaştırma; Şiddeti Engellemeye Yönelik Tedbirden Çok Aile Birliğine Yönelik Tehdittir	55
Uzaklaştırmak ve Arayı Bozmak Serbest; Uzlaşmak ve Arayı Bulmak Yasak Çözüm; Şiddetle Mücadeleye 6284 Değişikliğiyle Başlamak	55
Şiddetle Etkili Mücadele; Sorunlu Kanunlarda Değişiklik, Sorumlu Kurumlarda Yetkinlik Gerektirir	56
Devlet Şiddetle Mücadele Etmeli, Aile Kurumuna Müdahale Etmemelidir	56
Sözleşme Tesviye Edilemiyorsa Tasfiye Edilmelidir	57
6284 Sayılı Kanun İlgâ Edilmedir	57
Sosyal Diyalogla "Şiddetle Topyekûn Mücadele Yasası" Çıkarılmalıdır	58
KAYNAKÇA	59
EKLER	62
I. Memur-Sen'in Kadının Güçlenmesi 2018-2023 Strateji Belgesi ve Eylem Planı Taslak Metnine Dair Görüşleri	62
II. Memur-Sen'in GREVİO Anketine Dair Görüşleri	64
GÖRSELLER	66
I. İstanbul Sözleşmesi Kabul Süreçlerine Göre Ülkeler Tablosu	66
II. İstanbul Sözleşmesi İmza ve Onay Durumlarına Göre Ülkeler Haritası	67
III. İstanbul Sözleşmesi Çekince Durumlarına Göre Ülkeler Haritası	68

SUNUŞ

Avrupa Konseyi tarafından hazırlanıp imzaya açılan İstanbul Sözleşmesi, Türkiye tarafından **hiçbir çekince koyulmadan** 2011 yılında imzalanmış, 2012 yılında onaylanmış ve 2014 yılında yürürlüğe girmiştir.

İstanbul Sözleşmesi'ni **ilk imzalayan** ülke olarak Türkiye, Sözleşme'nin gerektirdiği sorumlulukları en üst düzeyde yerine getirmek için de gerekli çalışmalara ivedilikle başlamıştır. Bu bağlamda, **Sözleşme TBMM'de yürürlüğe girmeden iki yıl önce, 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun hazırlanmıştır.** 6284 sayılı Kanun da İstanbul Sözleşmesi'nde olduğu gibi sosyal paydaşların görüşlerine başvurulmaksızın ve **kamusal müzakereye açılmaksızın** yasalaşmıştır.

Kanun uygulandıkça ortaya çıkan sorunların tartışılması İstanbul Sözleşmesi'ni de tartışmalı hale getirmiş, geldiğimiz noktada Sözleşme ve Kanun hakkında tartışmalar giderek derinleşmiş; akademik çevrelerin ve sivil toplumun etkisiyle siyasilerin de içinde yer aldığı geniş bir itiraz cephesi oluşmuştur.

Sözleşme'nin bugün şiddetli bir tartışmaya sahne olmasının nedeni hazırlık, imza, onay ve yürürlük süreçleri boyunca Sözleşme'yle ilgili hiçbir esaslı tartışmanın yürütülmemiş, topluma anlatılmamış, istişareye açılmamış ve bu şekilde kamusal tartışmaya açılmaksızın onaylanmış ve uygulamaya konulmuş olmasıdır.

Sözleşme, aileyi yok saymanın ötesinde **kriminalleştiren dili, ideolojik arka planı, dayatmacı tutumuyla** tepkilerin odağına yerleşmiş durumdadır. O gün tartışmadan kaçırılan Sözleşme'nin bugün bütün yönleriyle tartışılıyor olması; sivil toplum açısından önemli bir aşama, siyaset açınsansa yol gösterici bir durumdur. Biz, bütün bu **tartışmaları demokratik katılımın bir parçası olarak görüyor ve önemsiyoruz.**

Bununla birlikte, bugün İstanbul Sözleşmesi'nin odağında “sorun” ve “şiddet” kavramıyla birlikte anılarak tartışmalı hale getirilen **kadınların, AK Parti iktidarıyla birlikte birçok alanda sorunlarının çözüldüğü, yapılan çok yönlü reformlarla dezavantajlı konumlarının çok büyük ölçüde değiştiği gerçeğinin altını çizmek adaletin gereğidir.** Bir hakkın teslimi olarak ifade etmemiz gerekir ki; mezkûr dönemde kadın istihdamında geline nokta, çalışma hayatında mobbinge karşı alınan tedbirler, okullaşma oranlarının artırılması, şiddetin önlenmesi için yapılan çabalar, 28 Şubat'ta kamusal alan yalanına kurban edilen kadın kamu çalışanlarının özgürce çalışma olanağı kazanması, turnikelere sıkıştırılan eğitim hakkının tam ve özgür şekilde verilmesi, diplomatik alan ile bürokratik ve siyasi karar mekanizmalarında kadınların yer alma oranlarında yaşanan artış, siyasette kadının gerçek

anlamda seçme ve seçilme hakkının yaşamsallaştırılması gayreti, aileyi korumaya yönelik üretilen sosyal politikalar bu meyanda anılmaya değer ve takdir edilmesi gereken önemli adımlardır.

Bu süreçlerin özellikle sendikal alanımızla örtüşen ve aileyi korumayla da ilintili olan **çalışma hayatı ve iş-yaşam uyumu konusundaki sosyal politikaların geliştirilmesi ve hukuki düzenlemelerin yapılmasında Konfederasyonumuzun gerek toplu sözleşmelerde gerekse de KİK, KPDK gibi sosyal diyalog zeminlerinde verdiği mücadeleyi hatırlatmak gerekmektedir.**

Aile, milletimizin kırmızı çizgisidir. Aileye yönelen her tehdit millet nezdinde büyük bir tepkiye yol açmaktadır. Aile, sadece Türkiye toplumunun değil, bütün milletlerin, dinlerin ve geleneklerin önemsendiği, merkeze koyduğu, üzerine titrediği toplumsal bir temeli ifade etmektedir. Toplamların üzerinde yükseldiği, geleceğe yürüdüğü bu temeli korumak herkesin sorumluluğundadır.

Memur-Sen olarak, millete karşı sorumluluğumuzun gereğini, uzun zamandır bu konudaki net tavrımız ve çok yönlü çalışmalarla yerine getirdik, getirmeye devam ediyoruz. İlgili mevzuata dair kurumsal görüşlerimizi çeşitli platformlarda dillendirdik. **Aile, Çalışma ve Sosyal Politika Bakanlığına, Adalet Bakanlığına,** düzenlemelerle ilgili kaygılarımızı ilettik. Sözleşme'nin uygulanmasını izleyen, Avrupa Konseyi bünyesindeki **Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddete Karşı Eylem Uzman Grubu'na (GREVIO)** aktardığımız görüşlerimizde, toplumsal cinsiyet kavramını taşıdığı ideolojik yükü birlikte okuduğumuzu, cinsiyeti toplumsal roller ile anlamaya çalışmanın biyolojik cinsiyet algılarını geliştirir gibi görünse de esasen anlamsızlaştırdığını belirttik. İstanbul Sözleşmesi'nde cinsiyete dayalı şiddetin önlenmesi için hedef olarak konulan toplumsal cinsiyet eşitliği fikrinin, kadın-erkek arasında kesintisiz çatışma olgusuna yol açtığını, her iki cinsi de zayıflattığını, cinsiyetsizliği, buna bağlı olarak eşcinselliği ve bütün dünya milletlerinde marjinal ve sapkın sayılan diğer cinsel eğilimleri birer kimlik olarak akredite ettiğini, meşrulaştırdığını belirttik.

Sözleşme'nin çalışma hayatındaki izdüşümü olan ve Sözleşme'nin temel kavramlarının belirleyici olduğu **"2018-2023 Kadının Güçlenmesi Strateji Eylem Planı"**nı bu meyanda ayrıca anmamız gerekir. Zira bu eylem planı, kadın-erkek karakteristiklerini tamamen silmeye yönelen toplumsal cinsiyet paradigmasını çalışma hayatında da etkili kılmayı hedefleyen önemli bir belge niteliğindedir. Strateji Eylem Planı'nın hazırlık aşamasından uygulama toplantılarına değin **her fırsatta, İstanbul Sözleşmesi'nin anaakımlaşmasına büyük katkı sağladığı toplumsal cinsiyet ideolojisini sorguladık.** Sözleşme'nin iç hukukumuzdaki kadın-erkek dengesini gözetme mantığının dışına çıktığı uyarısını yaptık. Feminist akımlarda görülen aşırı kadın odaklı ve dengesiz bir yaklaşımla iç hukuka müdahale edilmesinin ortaya çıkaracağı sosyal maliyete işaret ettik. Kamu eliyle inancın, örfün, geleneğin dışlanması ve ideolojik içerikler taşıyan,

kültürümüze yabancı uluslararası metinler aracılığıyla hukukun manipüle edilmesinin hem içerik hem de yöntem olarak yanlış olduğu ikazında bulunduk.

Aynı hedef doğrultusunda, 14-16 Ağustos 2020 tarihleri arasında Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi ile birlikte düzenlediğimiz **Disiplinlerarası Yaklaşımla Aile Kongresi**'yle aileyi disiplinler arası bir yaklaşımla müzakere ettik. Kongrede yapılan sunumlarda, ailenin taşıdığı önem ve anlamı, felsefi, sosyolojik, psikolojik, dini, tarihi, hukuki ve daha birçok yönü itibarıyla ortaya koyduk. Kadın ve aile değerlerine layıkıyla hürmet ve hizmet etmek için doğru ve etkili yaklaşımları geliştirmeye çalıştık.

Bu bağlamdaki çabalarımızın en yeni halkasını ise elinizdeki odak analiz oluşturmaktadır. **Odak Analizimizde, gerek İstanbul Sözleşmesi gerekse de 6284 sayılı Kanun, tarihi ve felsefi arka planı, toplumsal boyutu, hukuk sistemimizdeki konumu ve şiddeti önlemedeki etkisi yönleriyle analize tabi tutulmuştur. Yaptığımız çalışmada mihver bir yaklaşım olarak kadın ve aileyi toplumsal anlamda iki temel değer olarak, İstanbul Sözleşmesi ve 6284 sayılı Kanun ise bu temel değerler için iki büyük risk olarak ele alınmaktadır. Analizde, sadece tespitle yetinilmemekte, yol gösterici öneriler de yer almaktadır.**

Modernleşmenin dijitalleşmeyle yeni bir evreye girdiği bir zeminde giderek daha fazla tehditlere maruz kalan aile kurumunun ve toplumsal yapımızın korunması, geleceğimiz açısından hayati bir meseledir. Milletimizin takdirine, ilgililerin istifadesine sunduğumuz odak analizin kadın ve aile çalışmalarına mütevazı bir katkı olmasını ümit ediyor, hayırlara vesile olmasını diliyoruz.

Sıdika AYDIN

Memur-Sen Kadınlar Komisyonu Başkanı

GİRİŞ

Türkiye tarafından tartışmasız ve çekincesiz bir şekilde imzalanıp onaylanan İstanbul Sözleşmesi,¹ imzalandığı süreçteki tek sesliliğin aksine, son zamanlarda sıkça gündeme gelmekte ve çok boyutlu kritik edilmektedir.

Kadına yönelik şiddetin önlenmesinde bağlayıcı ilk uluslararası belge olma vasfını taşıyan Sözleşme'nin gerek tarihi ve felsefi arka planı gerekse iç hukuktaki etkileri konunun önemini artırmaktadır. **Sözleşme'nin ulusal mevzuat-taki uzanımı olan 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesi Hakkındaki Kanun'un² bu bağlamda özel bir statüsü vardır.**

Sözleşme'ye ve 6284 sayılı Kanun'a dair lehte ve aleyhte birçok düşüncenin serdedildiği bu vasatta, konuya bakışımızı bir odak analizle paylaşmayı sorumluluk olarak görüyoruz. **Şiddet olgusuna parmak basan bu iki hukuk metnini tamamen değersiz ve işlevsiz görme anlayışına katılmıyoruz. Sözleşme'nin salt Batı menşeli olmasına istinaden dillendirilen itirazları ise meri kanun sistemimizin neredeyse tamamen Batı menşeli olduğu gerçeği karşısında tutarlı bulamıyoruz. İstanbul Sözleşmesi'nin bir kurtarıcı olarak yansıtılması hamasetine karşı çıktığımız gibi bu türden yüzeysel eleştirilerine de katılmıyoruz.**

Esasında Türk hukuk camiasında normların yüzeysel dahi olsa eleştirisine pek rastlanmaz. "Norm uygulanmak, hukukçu uygulamak içindir" zihniyeti egemendir. Bu da kanun metinlerini öncesiz ve sonrasız, havada asılı duran, ayakları yere basmadığı için eleştirilmesi yarar sağlamayan nesneler haline getirir. Aslında çok derin bir mefhum olan hukukun katı ve teknik kanun frekansına indirgenmesi sebebiyle de çeşitli etki grupları mevzuata müdahale ederek toplumu dönüştürmeyi misyon bilirler. İstanbul Sözleşmesi işte bu olgudan nasibini almış, toplum dönüştürücü mevzuat parçalarından biri olmuştur. **Sözleşme ve Sözleşme'nin uzanımı olan kanunlar, ayakları yere basmayan, toplumsal kabul ve karşılık düzeyi düşük birer kültürel dönüşüm aparatı olarak kullanılmaktadır. Sözleşme'yi ve ilgili mevzuatı tartışmalı hale getiren temel sebep budur.**

Tartışmaların mecrasını düzeltmek adına Sözleşme'nin beslendiği ideolojik geleneği ve o geleneğin gelecek tasavvurunu netleştirmeyi zaruri saydık. Analizimizin önemli bir kısmı, Sözleşme'nin zihniyet dünyasına ilişkindir. Sorulması gereken kritik soru şudur: Sözleşme'nin zihniyet dünyası Türkiye'deki toplumsal ahlak tercihleriyle ve kültürel kodlarla uyumlu mudur, yoksa çatışma halinde midir? **Eğer Sözleşme'nin toplumla çatışma halinde**

¹ <https://rm.coe.int/1680462545>

² <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6284.pdf>

oluşu bir vakıa ise istenilen sonuçları doğurması muhaldir. Sözleşme en iyi ihtimalle etkisiz kalacaktır. Şiddetle mücadelenin daha etkili yollarının bulunması gerekecektir.

Elinizdeki analizde; İstanbul Sözleşmesi'nin şiddeti önleme söyleminin arındaki ideolojik katmanlar irdelenmekte, Sözleşme'ye ulusal ölçekte yöneltilen itirazların küresel ölçekte de cari olduğuna dikkat çekilmektedir. Sözleşme'nin ve Sözleşme doğrultusunda hazırlanan 6284 sayılı Kanun'un yol açtığı hukuki ve toplumsal karmaşalar ortaya konulmaktadır.

Aile ve cinsiyet konularında değer odaklı perspektifini belirginleştirmeye çalışan Türkiye'nin, İstanbul Sözleşmesi ve 6284 sayılı Kanun hakkında geliştireceği hukuk politikasına derinlik ve dayanak sağlamak analizimizin amacıdır.

PROPAGANDA ATMOSFERİNDE HUKUK: İSTANBUL SÖZLEŞMESİ

Sözleşme'nin Yasal Özellikleri

Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (CETS No. 210), 11 Mayıs 2011'de İstanbul'da imzaya açılmış olan 81 maddelik bir sözleşmedir.

Sözleşme'nin amacı; kadınları her türlü şiddetten korumak ve kadına yönelik şiddet ve aile içi şiddeti önlemek, kovuşturmak ve ortadan kaldırmak (m. 1/a); kadına yönelik her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına katkıda bulunmak ve kadınları güçlendirerek gerçek kadın-erkek eşitliğini teşvik etmek (m. 1/b); kadına yönelik şiddet ve aile içi şiddet mağdurlarının korunması ve mağdurlara yardım edilmesi için kapsamlı çerçeve, politikalar ve önlemler geliştirmek (m. 1/c); kadına yönelik şiddet ve aile içi şiddet ortadan kaldırmak amacıyla uluslararası işbirliğini geliştirmek (m. 1/d); kadına yönelik şiddet ve aile içi şiddet ortadan kaldırmaya yönelik bütüncül bir yaklaşım benimsemek amacıyla etkili işbirliğini sağlamaya yönelik kuruluşlar ve yasa koyuculara destek ve yardım sunmak (m. 1/e) olarak ifade edilmiştir.

İstanbul Sözleşmesi kadına karşı şiddetin önlenmesi bağlamında Avrupa Konseyi ülkelerini hukuki olarak bağlayan ve toplumsal cinsiyeti tanımlayan ilk uluslararası belgedir.³

Ulusal hukuk açısından bakıldığında; usulüne göre kabul edilmiş ve yürürlüğe konulmuş uluslararası sözleşmeler, Anayasa'nın 90. maddesi gereğince kanun hükmündedir. Anılan maddenin beşinci fıkrası şöyledir:

"Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır".

İstanbul Sözleşmesi, temel hak ve özgürlüklere ilişkin bir metin olduğundan, Anayasa gereği, normlar hiyerarşisinde Anayasa hariç bütün kanunların üstünde bir pozisyona sahiptir. İç hukukumuzda İstanbul Sözleşmesi'ne aykırı bir maddenin veya boşlukların bulunması durumunda dikkate alınacak olan hukuki norm, İstanbul Sözleşmesi'dir. **Sözleşme'nin belirleyiciliği, sadece madde içeriklerini değil, aynı zamanda Açıklayıcı Metin'de yer alan gerekçeleri, tanımları, açıklamaları yani Sözleşme'nin ruhunu ve arkasındaki ideolojik paradigmayı da kapsamaktadır.**

³ Bakırcı, 2015.

Sözleşme'nin Şiddetle Mücadele Misyonu ve Olumlu Yönleri

İstanbul Sözleşmesi, geleneksel toplum dokusu ile modernite arasında denge arayan Avrupa Konseyi ülkelerinde daha önce yeterince dikkati çekmeyen bazı cinsiyet ve şiddet olgularını hukuki odak noktası yapmıştır.

Sözleşme'nin kapsamı; kadınları orantısız olarak etkileyen aile içi şiddet dâhil kadınlara yönelik her türlü şiddet (m. 2/1), tüm aile içi şiddet mağdurları ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet mağdurlarıdır (m. 2/2). Dolayısıyla Sözleşme, 18 yaşından küçük kız çocukları dâhil (m. 3/f)⁴ şiddet mağduru kadınları, ev içi şiddete maruz kalan kadın ya da erkek olsun tüm mağdurları⁵ içermektedir. Sözleşme'nin ev içi şiddete maruz kalan erkekleri de kapsayıp kapsamadığı konusunda taraf devletler muhayyer bırakılmakla birlikte, tarafların erkekleri de kapsama almaları teşvik edilmektedir (m. 2/2).⁶

Sözleşme'nin 3. maddesinde kadına karşı şiddet “kadınlara karşı fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik zarar ve acı verilmesi sonucunu doğuracak toplumsal cinsiyete dayalı tüm şiddet eylemleri” (m. 3/a) şeklinde, ev içi şiddet ise “eşler veya birlikte yaşayan bireyler arasında meydana gelen fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik şiddet eylemleri” (m. 3/b) şeklinde tanımlanmakta ve yasaklanmaktadır.

İlerleyen maddelerde psikolojik şiddet (m. 33), ısrarlı takip / taciz (m. 34), fiziksel şiddet (m. 35), tecavüz dâhil cinsel şiddet (m. 35), zorla evlilik (m. 37), kadın sünneti (m. 38), zorla kürtaj ve zorla kısırlaştırma (m. 39), cinsel taciz (m. 40), Sözleşme’de anılan suçlara yardım ve yataklık edilmesi (m. 41) eylemleri de tanımlanmakta ve yasaklanmaktadır.

Kadına şiddete savaş açan bir metin olarak zuhur eden Sözleşme’yi peşinen samimi bir girişim olarak kabul etmek yanılgı olacağı gibi tamamen zararlı saymak da mümkün değildir. Sözleşme’nin şiddet olgusuna -hatalı dahi olsa- bir yorumlama getirdiği, bu sayede şiddet sorununu çözme çabalarını geliştirdiği bir gerçektir. Bir diğer gerçek ise Sözleşme’nin çözüm önerme, hatta yer yer çözüm dayatma zemininin ideolojik karakteridir.

İstanbul Sözleşmesi’ni alt metniyle birlikte okumak doğru değerlendirme yapabilmek için elzemdir.

⁴ İstanbul Sözleşmesi m. 3/f’ye göre kadın kelimesi 18 yaşın altındaki kız çocuklarını da içerir.

⁵ İstanbul Sözleşmesi ev içi şiddetin mağdurları bakımından cinsiyet ayrımına gitmemektedir (m. 3/e). Açıklayıcı Metin’de bu konu özellikle vurgulanmaktadır (Bkz. Açıklayıcı Metin-CETS 210; s.9, p.41 ve s.10, p.45).

⁶ İstanbul Sözleşmesi m. 2/2: “Taraflar işbu Sözleşme’yi tüm aile içi şiddet mağdurlarına uygulamak üzere teşvik edilirler. Taraflar bu Sözleşme’nin hükümlerini uygularken toplumsal cinsiyete dayalı şiddet mağdurlarını özellikle dikkate alacaklardır”.

Sözleşme'nin Alt Metni

Kadın hassasiyeti ve şiddet karşıtlığı sergileyen İstanbul Sözleşmesi ilk bakışta takdire layık bir girişim olarak görülebilir. **Sözleşme'nin objektif bir hukuk metni olmadığı, ideolojik öncülleri, yapısökümcü ve inşacı bir metin olduğu fark edildiğinde bu kanaat ister istemez sarsılmaktadır. Esasında Sözleşme'ye ilişkin tartışmalar, Sözleşme'nin kurguladığı cinsiyet dinamiklerinin fark edilip edilmemesine, fark edildikten sonra benimsenip benimsenmemesine ilişkindir. Zira İstanbul Sözleşmesi'ne karşı olanlar da dâhil olmak üzere hiçbir kesim kadına şiddeti mazur görmemekte, mazur göstermemektedir.**

İstanbul Sözleşmesi; kadın, cinsiyet, cinsellik, aile, birey, din, gelenek, kültür konusundaki mevcut yapıları yadsıyan yaklaşımlarıyla sosyal dokuyu yeniden yapılandırmayı hedeflemekte ve bunu gizlememektedir. **Sözleşme'de ifade edilen din, gelenek, kültür ve örf gibi bütün unsurların Sözleşme kapsamında tasfiyesi (m. 12/1), kadın ve erkeklere ilişkin toplumsal ve kültürel davranış modellerinde değişim sağlanarak (m. 12/1) cinsiyet rollerinin yeniden tanımlanması, aileden başlayarak bütün bir toplumsal yapıyı dizayn etmek amacıyla öğretim materyallerine, resmi müfredata ve eğitimin her seviyesine Sözleşme'nin yaklaşımlarının eklenmesi (m. 14/1) amacı taşınmaktadır. Sözleşme kadını koruma mekanizmalarını düzenlemekle yetinmemekte, cinsel yönelim (m. 4) ve partnerlerle yaşamayı (m. 36/3, 46/a, 59/1-2) da düzenlemeye katmaktadır.⁷ "Cinsel yönelim" ve "toplumsal cinsiyet kimliği" gibi kavramlar aracılığıyla LGBT'leri normalite kapsamına dâhil etmektedir (m. 4/3). Böylece geleneksel toplum değerleri içinde önemli yer tutan cinsiyet ve cinsellik algılarının değiştirilmesi, adeta yeni toplumlar yaratılması amaçlanmaktadır. Bu, şiddet olgularını tespit edip gidermenin ötesine uzanan bir misyondur.**

Bütünleşik bir perspektifle hareket etme yükümlülüğü getiren Sözleşme; bütün mevzuat, idari kurumlar, yargı, sivil toplum, eğitim kurumları bağlamında Sözleşme'nin amacına hizmet edecek bir yapılanmaya gidilmesini istemekte, ülkelerin politikalarına ideolojik bir ufuk çizmektedir.

İstanbul Sözleşmesi; demokratik tartışmaya kapalı, düşünsel planda kendisine şerh düşülmesine izin vermeyen, dini anlayışları marjinalleştiren, geleneksel değerleri hor gören, tek taraflı, katı ve dayatmacı bir metindir. Üstenci ve kazuistik bir tarza sahiptir. Taraf ülkelere kültürel esneme alanı bırakmamaktadır. Çekincenin düzenlendiği 78 ve 79. maddelere bakıldığında, taraf devletlerin çekince koyabilecekleri maddelerin oldukça sınırlı olduğu görülmektedir.

⁷ Yaman, 2019, s. 652.

Sözleşme'nin bazı grupları peşinen dezavantajlı kabul ettiği, onların dezavantajlı olmasına yol açtığı kabulüyle geleneksel dünya görüşlerine savaş açtığı izlenimi kolaylıkla edinilmektedir. Sözleşme'nin cinsiyet ve şiddet olgularına kısıtlı bir pencereden bakması, çok boyutlu ve bütüncül yaklaşmaması; Sözleşme'nin başta kadınlar olmak üzere dezavantajlı olduğunu kabul ettiği grupların iyiliğine mi hizmet ettiği, yoksa o grupların tahrik edilmesi ve toplum içi çatışmaları körüklenmesi yoluyla Avrupa Konseyi bünyesinde homojen kültür ve hayat tarzı oluşturmayı mı hedeflediği şüphesine yol açmaktadır.

SÖZLEŞME'NİN SORUNLARI

Sözleşme Nasıl Tartışmalı Hale Geldi?

Türkiye bağlamında İstanbul Sözleşmesi ile ilgili temel problem, Sözleşme'nin şeffaf ve demokratik bir kamusal tartışma ortamı açılmaksızın imzalanması ve onaylanması olmuştur. Bazı etki gruplarının başarı hanesine yazdıkları bu sonuç, Sözleşme'nin şiddeti önlemedeki yetersizliğinin ve olumsuz yan etkilerinin tecrübe edilmesiyle birlikte büsbütün şaibeli hale gelmiştir. **Aceleyle imzalanan Sözleşme'nin, içeriği bir yana, yürürlüğe konulma süreci açısından problemli olduğu kesinlik kazanmıştır.**

Sözleşme imzalanmadan önce yapılması gereken tartışmaların imzadan yıllar sonra yapılması, Sözleşme'yi demokratik toplum atmosferi içinde eleştirenlerin değil, ilk etapta örtük lobi faaliyetleriyle toplum mühendisliğine koyulanların ve Sözleşme'yi çeviklikle kazanılmış bir zafer olarak görerek tabulaştırmaya çalışanların kusuru olarak görülmelidir.

Demokratik toplumlarda kanunların tartışılması değil, tartışılmaması sorundur. Oldu-bitti ile yürürlüğe konulan kanunların sorun üretmesi ve sonradan tartışmalı hale gelmesi ise kaçınılmazdır.

2014 sonrasında, İstanbul Sözleşmesi'nin gündeme gelmesinde ve Sözleşme'ye tepkilerin topluma yayılmasında birkaç olay belirleyici oldu. 2014-2016 yıllarında yürütülen Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Geliştirilmesi Projesi'nin (ETCEP) kamuoyuna yansımaları, YÖK tarafından "Tutum Belgesi" adıyla 2015 yılında üniversitelere gönderilen Toplumsal Cinsiyet Eşitliği projesinden vazgeçildiğinin açıklanması, Sözleşme'nin iç hukuka en büyük yansımaları olarak görülebilecek 6284 sayılı Kanun'un uygulamada açığa çıkardığı sorunların yetkililerce dillendirilmesi bu meydana anılabilecek önemli olaylardır.

Bu olaylardan ilkinin konusu olan ETCEP, Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından ortaklaşa finanse edilen ve Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Genel Müdürlüğü koordinasyonunda yürütülen, 19 Eylül 2014 tarihinden itibaren 24 ay süreyle uygulanmaya başlayan bir projedir. Proje 2014-2016 yıllarını kapsayan süreçte toplam 10 il ve 40 pilot okulda uygulanmıştır.⁸ Proje 2016 yılında bitmiş lakin MEB tarafından proje çıktıları kamuoyu ile paylaşılınca 2018 yılında yeni bir tartışmayı alevlendirmişti.

ETCEP kılavuzunda; “Veliler arasında dil, din, ırk, kültür, cinsiyet, cinsel yönelim vb. hiçbir ayrım yapılmaz” yargısındaki “cinsel yönelim” ifadesi neredeyse aynı terkiple İstanbul Sözleşmesi’nde de yer almaktadır. Bu ibare hangi madde içerisinde yer alırsa alsın, cinsiyetin biyolojik olarak doğuştan getirilen bir özellik olduğu gerçeğini göz ardı etmekte ve gayri ahlaki olan bir tutumu meşruiyet zeminine taşıma hedefine kapı aralamaktadır. Proje bu yönüyle toplumsal cinsiyetin yeniden inşa edilebilirliği paradigmasının nasıl bir fecaate yol açacağının ifşası niteliğinde idi.

Bir diğer olay ise YÖK tarafından “Tutum Belgesi” adıyla üniversitelere gönderilen Toplumsal Cinsiyet Eşitliği projesinden vazgeçilmesi idi. YÖK Başkanı basına, “2015 yılında hazırlanan tutum belgesinde kadına yönelik her türlü eşitsizlik ve adaletsizliği önlemeye yönelik yürütülen bu çalışmalar ‘Toplumsal Cinsiyet Eşitliği’ kavramı adı altında dile getirilmiştir. Ancak geline süreçte bu kavrama, murat edilenin dışında farklı anlamlar yüklendiği ve bu yüklemelerin ‘toplumsal değerlerimiz ve kabullerimizle mütenasip olmadığı ve toplumca kabul görmediği’ hususunun göz önünde bulundurulması gereği ortaya çıkmıştır. Bugün itibarıyla tutum belgesinden ‘toplumsal cinsiyet eşitliği’ kavramı çıkarılarak güncelleme yapılmasına ilişkin çalışmalar son aşamasına gelmiş olup yakında üniversitelerimize duyurulacaktır”⁹ ifadeleriyle açıklama yapmıştı.

Biyolojik cinsiyeti tartışmalı hale getiren uygulamaların olduğu proje MEB tarafından tamamen rafa kaldırılmasına, “toplumsal değerlerimiz ve kabullerimizle mütenasip olmadığı ve toplumca kabul görmediği” için YÖK tutum belgesi iptal edilmesine rağmen bu projelerin anahtar kavramları İstanbul Sözleşmesi’nde yaşamaya devam etmektedir.

Sözleşme bir tarafta eğitime etkisi üzerinden gündemi işgal ederken öte tarafta gittikçe büyüyen bir farkındalığın hedefi oluyordu. Mazbut toplum değerlerini benimseyen birkaç akademisyenin ve aktivistin çabasıyla başlayan bir hareketlilik zamanla devlet katında da makes buldu. Kamu Denetçiliği Kurumu (KDK) Başdenetçisi Şeref Malkoç’un İstanbul Sözleşmesi bağlamında çıkarılan 6284 sayılı Kanun’u işaret ederek; “Biz eşler ayrılсын diye kanun çıkarmışız” açıklaması bu temayüle örnek itiraflardandır.¹⁰

⁸ ETCEP tanıtım yayınının içeriği British Council liderliğindeki konsorsiyum tarafından hazırlanmıştır. https://www.britishcouncil.org.tr/sites/default/files/proje_oykusu-son.pdf

⁹ <https://www.yenisafak.com/gundem/egitimde-toplumsal-cinsiyet-esitligi-programi-sonlandirildi-3447379>

¹⁰ <https://m.turkiyegazetesi.com.tr/gundem/663097.aspx>

Eleştiriler basına yansıkça Sözleşme'ye dair sivil toplum örgütleri arasında süren tartışmalar toplum tabanına yayıldı. Bütün bu gelişmelerin kamu otoritesinde "Biz neyi imzaladık?" sorgulamasını da tetiklediği görüldü.

İstanbul Sözleşmesi'nin tartışıldığı zemini doğru etüt etmek, en az Sözleşme'nin kendisini etüt etmek kadar önemli ve gereklidir. **Sözleşme lehinde tavır takınanların Sözleşme olmadan kadınların korunamayacağını, hatta -daha tahrik edici bir ifadeyle- yaşatılamayacağını iddia etmeleriyle, ailede yaşanan her problemin müsebbibi olarak İstanbul Sözleşmesi'ni görenlerin mantığı ikiz kardeştir; aynı şekilde zaafıdır. Asıl tartışılması gereken; Sözleşme'nin arızalarının ne olduğu, bu arızaların Sözleşme kapsamında giderilip giderilemeyeceği, giderilemeyecekse şiddetle mücadele yolunda Sözleşme'den daha güzel ve etkin bir yolun nasıl bulunacağıdır.**

Bu tartışmanın önündeki en büyük engel, Sözleşme'yi dogmalaştıran, tabulaştıran, sloganlaştıran kesimlerdir. Sözleşme'yi koşulsuz savunan ve bunu bir kimlik olarak öne çıkaran yapılar, bilhassa dindar kesimlerin Sözleşme'yi eleştirmesini katı bir taassup olarak lanse etmekte ve hatta yer yer dindarların kadına şiddeti olağan gördükleri şeklindeki garabetlere, saldırılara kadar işi götürmektedirler.

Uluslararası bir sözleşmenin ülke gündeminde içerik itibarı ile tartışılmaya başlanmasının bizatihi kendisi tartışma biçiminin içerdiği tüm zaafıya rağmen olumludur. Bu olumluluk bize Sözleşme'yi içeriği, beslendiği düşünce dünyası ve gayesi itibarıyla değerlendirme ve analiz etme imkânını vermektedir.

Analizlerin toplumsal fayda üretebilmesi için aşağıda temas edilen bazı hususları göz önünde bulundurmak gerekir. Böylece İstanbul Sözleşmesi hakkındaki itirazları dinlemeden yanlışlamaya kalkma yaklaşımının ötesine geçilebilir; nitelikli bir tartışma ve şiddete karşı mücadelede uzlaşma zemini yakalanabilir.

Sözleşme'nin Arka Planı

İstanbul Sözleşmesi'ne giden süreçte, bugün Sözleşme bağlamında tartıştığımız birçok sorunun ilk olarak tartışılmaya başlandığı yer olması itibarıyla, en önemli durak Pekin Konferansı'dır. **Zira bugün ülkemizde, İstanbul Sözleşmesi'ne yöneltilen; cinsel yönelimi akredite ettiği, toplumsal cinsiyet gibi politik bir kavrama hukuki koruma sağladığı, aile kurumuna zarar verdiği itirazlarının ilk olarak dillendirildiği zemin Pekin Konferansı'dır.**

1995 yılında Pekin'de düzenlenen Uluslararası 4. Dünya Kadın Konferansı, toplumsal cinsiyet kavramının bugünkü anlamıyla resmi düzeyde ilk kez kabul edildiği yer olmuştur.¹¹ O zamanki tartışmalar, bugün İstanbul

¹¹ Sayer, 2011, s. 9-11.

Sözleşmesi'ne yükseltilen itirazlar ile paraleldir. Bu açıdan bakıldığında, Sözleşme'ye tepkilerin ilk defa ülkemizde ortaya çıktığı, tepki gösterenlerinse Sözleşme'yi kavrayamamış dar ve bağnaz bir kesim olduğu iddiasının asılsızlığı görülecektir. Sözleşme, tarihi ve felsefi arka planıyla, problemli bir metindir. Sözleşme'nin tartışmaya açılmasını engellemek isteyenler, Sözleşme'nin aksadığı noktaları kamufle edememekte, tam tersine daha çatışmalı ve verimsiz bir tartışma konusu haline gelmesine yol açmaktadırlar.

1995 Pekin konferansına katılan Nazife Şişman'ın konferansta yaşanan tartışmalarla ilgili tanıklığını içeren "Global Konferanslarda Kadın Politikaları" adlı eseri, bugün tartıştığımız birçok hususun o dönemde nasıl cereyan ettiğine ışık tutuyor. Şişman, Kadın Konferansı Eylem Planı hazırlanırken, görüşmelerde tansiyonu en çok yükselten konunun cinsel haklar ve üreme sağlığı olduğunu, toplantıda feministlerin kayda değer bir hukuki yaptırım gücü olmamasına rağmen BM dokümanlarına "gender" (toplumsal cinsiyet) bakış açısını kazandırma çabası içinde olduğundan bahsetmektedir.¹²

Zira bu dokümanların strateji ve gündem belirleyici etkisinin yanında, evrensel davranış kalıpları oluşturma ve normal şartlarda yadırganan dünya görüşlerine meşruiyet kazandırma fonksiyonu vardır. Özcesi, feministler demokratik kurumların içerik ve işleyişine toplumsal cinsiyet bakış açısını yerleştirme ve feminist terminolojiyi uluslararası hukuk diline dâhil etme konusunda sistemli bir çaba göstermişlerdir.

Pekin konferansında, Müslüman ve Katolik gruplar tarafından "gender" anlayışına karşı hacimli bir makale dağıtılmış ve bu makalede sıkı bir feminizm eleştirisi yapılmıştır. Metinde "gender"ın eşcinselliği içerdiği, homoseksüelliğin de aynı heteroseksüellik gibi kabul edilmesini sağlamanın amaçlandığı vurgulanmış, "Gender kavramsallaştırması ile insanlar arasındaki genital farklılıkların hiçbir fark yaratmaması hedeflenmektedir" denilmiştir.

Şişman'ın eserinde, en dikkat çeken ayrıntılardan bir tanesi de Türkiye Delegasyonunun bu süreçte takındığı tavidir. Pekin'deki konferansta Türk delegasyonu, eylem planında batılı ülkelerle beraber hareket etmiştir. **Türkiye, bu toplantıda çoğunluğu Katolik ve Müslümanlardan oluşan ve eylem planına parantezler koyduran Grup 77'ye üye olmak yerine kadınların cinsel hakları konusunda kuzey ülkeleri ile hareket etmeyi tercih etmiştir.** Gender kavramının metinde yer alması Türk delegasyonu tarafından bir başarı olarak görülmüştür.¹³ Esasında delegasyonun tartışmaların içeriğine dair derin bir bilinç ve farkındalık taşıdığı maalesef şüphelidir. Delegasyon, Türkiye'nin hangi ülkelerle hangi fotoğraf karesinde yer alacağı temelinde bir yaklaşım geliştirmiş olabilir. Zira yıllar sonra İstanbul Sözleşmesi'nin imza ve onay süreci de aynı yüzeysel refleksle gerçekleştirilmiştir.

¹² Şişman, 1996.

¹³ Şişman, 1996, s. 77.

Toplumsal cinsiyet kavramına temkinli yaklaşanlar, bu kavramın her tür yaşam tarzını içine alacak ve doğal cinsiyetlerin haricindeki her tür cinsel eğilim ve tercihin bir tür cinsiyet olarak kabul edilmesine yol açacak kaypak ve belirsiz bir kavram olduğunu iddia etmiş, tehlikeyi öngörmüşlerdir.

Nihayetinde, 1995 yılında Pekin’de düzenlenen konferansta “cinsel eğilim” tabiri cinsel haklara dâhil edilmemiştir. Ancak “toplumsal cinsiyet” kavramı üzerindeki çekinceler kaldırılmış ve kavram metinde kalmıştır. Pekin konferansı sonucunda feministler gender kavramını küresel BM konferanslarında ilke olarak kabul ettirmeyi başarmışlardır. Buna karşın pek çok kimse gender konusundaki tartışmanın sona ermediği kanaatindedir.¹⁴

İstanbul Sözleşmesi hazırlık sürecinde de birçok tartışma yaşanmıştır. “Toplumsal cinsiyet” kavramı da bu tartışmalardan nasibini almıştır. Esasen toplumsal cinsiyet kavramı batılı bazı ülkelerin de tepkisini çekmektedir. Vatikan, Rusya, Çek Cumhuriyeti bu kavrama farklı gerekçelerle karşı çıkmaktadırlar. Karşı çıkma gerekçeleri ise; toplumsal cinsiyetin uluslararası hukukta yerinin olmadığı, muğlak bir kavram olduğu, kavramın Pekin Eylem Platformunda dipnotla tanımlanmış olsa bile o metnin siyasi bir doküman olduğu ve uluslararası bir sözleşme olmadığıdır.

Rusya farklı cinsel yönelimlerin akredite olmasına olanak tanıyacağı için sözleşmelerde toplumsal cinsiyet kimliği kavramına itiraz ederken Hollanda, İrlanda, İsveç ve Danimarka gibi ülkeler cinsiyetsiz bir bakış geliştirerek “gender blind” (toplumsal cinsiyet körü; cinsiyeti ölçüt almayan) bakış açısıyla bakmanın gerekli olduğunu, zira toplumsal cinsiyet kavramının demode olduğunu iddia etmektedir.¹⁵

Bu iki süreçte de toplumsal cinsiyet kavramının uluslararası sözleşmelerde yer alışı sürecinde oldukça hararetli tartışmaların yaşandığını görüyoruz. Son dönemde ülkemizde kadına şiddet, kadın istihdamı, kadının güçlenmesi gibi birçok alanda yapılan toplantılarda bu kavramın muğlaklığına dair yapılan tartışmalar adeta başlamadan bitirilmekte, geri püskürtülmektedir. Türkiye toplumsal cinsiyet ideolojisine direnç gösteren ülkelerden biri olmadığı gibi toplumsal cinsiyet propagandalarını aşarak kadın-erkek meselelerinde sahiden nötr bir metot geliştirmeye çalışan ülkeler arasında da yer almamaktadır. Manipüle edilen ve bocalayan ülkeler sınıfındadır.

Türkiye’nin bocalamasının devam etmesi, toplumsal cinsiyeti ve Sözleşme’yi dogmatlaştırma tutumuyla ilgilidir. **Toplumsal cinsiyet; kadına dair politikaların belirlendiği kurumların uzmanları tarafından sorgulanamaz görülmekte ve getirilen her eleştiri, “kadına şiddeti onaylama, kadının kamusal alanda yer**

¹⁴ Şişman, 1996, s. 88.

¹⁵ İstanbul Sözleşmesi’nin hazırlık sürecindeki tartışmalar, konunun önemli muhataplarından GREVIO Türkiye Temsilcisi Prof. Dr. Feride Acar’ın İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi İstanbul Sözleşmesi panelinden derlenmiştir. Panele ulaşmak için: <https://www.youtube.com/watch?v=0d6e6x-KF7s>

almasına karşı çıkma” olarak etiketlenerek bastırılmaktadır. Bugün toplumsal cinsiyet ideolojisini benimseyen taraflar, kavramın muğlaklığını ve yol açtığı yanlışları konuşmaya, meseleyi tartışmaya tahammül dahi edememektedirler. Bu tutumlarının, beslendiklerini iddia ettikleri Avrupa kültürüyle, demokrasiyle ve açık toplum değerleriyle çelişmesini ise umursamamakta, çelişkiye gözlerini kapamaktadırlar.

İstanbul Sözleşmesi bağlamında Türkiye Cumhuriyeti resmi delegesi ve bilahare Avrupa Konseyi Liyakat Madalyası sahibi Ayşe Feride Acar'ın ifadesiyle, itirazlar büyük bir gayret ile bertaraf edilmiş ve Sözleşme sayesinde toplumsal cinsiyet kavramı artık meşruiyet kazanmıştır. Burada sözü edilen meşruiyetin hukukun araçsallaştırılmasıyla sağlanan zoraki ve kırılğan bir kazanım olduğuna, toplumsal karşılığının çok zayıf olduğuna şüphe yoktur.

Hazırlık süreçlerinde ülkemizin genel anlamda Nordik ülkeleri taklit ederek geliştirdiği sorgusuz ve çekincesiz tavrın nedeni ister ülkeyi temsil eden uzmanların marjinal dünya görüşleri isterse dönemsel politik kaygılar olsun, nihayetinde Türkiye bir gaflet halinin sonuçlarını yaşamaktadır.

Kültürel Emperyalizm Enstrümanı Olarak İstanbul Sözleşmesi

1975 Uluslararası Kadın Yılı, 1981 CEDAW Sözleşmesi ve 1995 Pekin Deklarasyonu kadına dair politikaların nirengi noktaları olarak görülmektedir. Bu adımlar genellikle kadınların yaşadıkları sorunlara çözüm arayışı bağlamında değerlendirilmektedir. Öne sürülen çözümlerin ideolojik ağırlığı ve yerel dinamikleri deforme etmesi gibi sorunsallar göz ardı edilmektedir.

Küresel sözleşmeler doğası gereği evrensellik iddiası taşımakta ve evrensel davranış kalıpları oluşturmaya çalışmaktadır. Evrensellik iddiasının haklılığı bir tarafa bırakılsa bile bu tür sözleşmelerde yöntem olarak kuzey ülkelerinin ellerindeki avantaj ve araçları kullanarak güneylilerin rızasını üretip, paradigmalarına meşruiyet kazandırdığı rahatlıkla söylenebilir. Bu ilişki biçimi yenilenmiş, yumuşatılmış, kamufle edilmiş, adeta postmodern bir emperyalizme işaret etmektedir. **Medenileştiren ve medenileştirilen toplumlar şeklinde bir ayırım doğal kabul edilmekte, ettirilmektedir.** Her ulusun aynı özgüvenle ve dengeli bir katkı gücüyle katılımının sağlandığı demokratik süreçler söz konusu değildir. Manipülatif yöntemlerle elde edilmiş rıza, sözleşmelerin pek çok ülkede içerik ve yöntem açısından hedefe konulması sonucunu doğal kılmaktadır.

Geçtiğimiz yüzyıldan beri kadınların konumlarının üçüncü dünya olarak tanıtılan ülkelerin siyasal söylemlerinin ve gündemlerinin ayrılmaz parçası olmasında, uluslararası toplantılarda üretilen ve evrenselmiş gibi pazarlanan çözüm önerileri önemli bir yer tuttu. “Kadın” üzerinden yürütülen siyasetin sahip olduğu tarihsel arka planda, feminizm baş aktör pozisyonunda oldu. **Aslında pek çok siyasal**

kavram gibi, “kadın hakları” kavramı da Fransız devrimi sonrası meselelerindedir. Anlam haritasında, Fransız devriminin “bireycilik” ve “eşitlik” etkilerini taşıyan, sanayi devrimi sonrası sosyalizm içerisinde boy veren feminizmde 1970’lerden itibaren bir başkalaşma belirginleşmiştir. Artık kadın olmak bir kimlik olarak ön plana çıkmaktadır. Kadını politize eden bu bakış açısı; kadına dair her şeyi sorunlaştırmakta, bütün toplumsal sorunları da kadına dair bir okuyuşa tabi tutmaktadır.

Bütün toplumsal olgular gibi cinsiyet olguları da tek bir pencereden bakıldığında doğru yorumlanamaz. Kadınların, içinde bulundukları toplumların sosyolojik, dini, kültürel, siyasi, iktisadi durumuna göre yaşadıkları sorunlar çok katmanlıdır. Hatta benzer etmenlerin tesirlerinin her kadına sorun olarak yansımaları da biriciktir. Oysa bu toplantılarda kadınların yaşadıkları sorunlara dair mevcut girift yapının tahlil edilmesinde belirlenen katı ölçütler birer tabu ve kimlik olarak dayatılmaktadır.

Örneğin, Pekin’de eylem planı taslağı hazırlanırken eşitlik kavramının tartışmaya yol açtığını görüyoruz. Eylem planı taslağı içinde yer alan “Kadınların güçlendirilmesi ve eşitliği, gelecek yüzyılda tüm insanlar arasında sosyal, ekonomik, kültürel ve çevresel güvenliğin sağlanması için gereken ön şartlardandır” ifadesine Nijeryalı Müslüman Kadın Dernekleri Federasyonu (FOMWAN) karşı çıkmıştır. İtirazın temelinde yatan fikir şudur: Geçmişte birçok medeniyet kadın ve erkekler arasında %50-%50 istihdam eşitliği sağlamadan da güçlü kadınlara sahiplerdi. Bu açıdan eşitlik kadının güçlenmesi yolunda abartılı bir tonla vurgulanmaktadır. FOMWAN, Bakara Suresi 11. ve 12. ayetlere atıfla uluslararası konferansın insanları ve kadınları kurtarmak için gösterdiği çabayı “ıslah adı altında bozgunculuk” olarak değerlendirmiştir.¹⁶ Bu ve benzeri itirazların egemen paradigmanın dışında görüldüğü için yaygınlaşması uygun görülmemiş, eşitliğin biçimsel, yer yer radikal ve despotik yorumu benimsenmiştir.

Keza Pekin’de yapılan BM Kadınlar Konferansı’na Papa tarafından bir mektup gönderilerek, alınacak kararlarda ilahi ilkelerin göz ardı edilmemesi, Kilisenin Hz. Meryem’i kadınlığın en yüksek zirvesi olarak gördüğü, kadın ve erkeğin birbirinden farklı fakat birbirini tamamlayan varlıklar oldukları vurgulanmıştır. Bu görüşler toplantıdaki Müslüman kadın aktivistlerce de benimsenmiştir. Batı basınında yer alan “Papa kadınlar konusunda tutucu düşünüyor fakat kendisini İslam’dan da uzak tutmaya çalışıyor” şeklindeki haberlerle hem Hristiyanlar hem de Müslümanlar üzerindeki baskı artırılmıştır.

Evrensel norm üretme iddiasındaki bu toplantılarda dünya nüfusunun kahir ekseriyetini oluşturan dindar grupların görüşlerinin türlü yöntemlerle baskılanması dikkatten kaçmamaktadır. Öte yandan, feminist cinsiyet yorumlarına taraftar olan dindar gruplar özel iltifat ve desteklerle teşvik

¹⁶ Şişman, 1996, s. 124.

edilmektedir. Ülkemizde bir dönem gündemi oldukça meşgul eden, kof ilerici-gerici ayrışmasının küresel boyutta sahnelenmesi, kadın temalı toplantıların ve çabaların eksenini oluşturmaktadır.

Kültürel emperyalizm bakımından, kadınların kapitalist düzene entegre edilmesini hedefleyen ve bu hedefi merkeze koyan stratejilerin geliştirildiği gerçeği de gözden kaçırılmamalıdır. Bu süreçle eş zamanlı, ideolojik bir kategori olarak kadın kimliğinin inşa edildiğini de söyleyebiliriz. “Kadın” artık biyolojik olarak insanlığın diğer yarısı olmaktan öte apayrı bir türü ifade eder hale gelmiştir. Kadın, toplumsal dönüşümlerin ve kültürel yayılmacılığın aleti olmak bakımından üstün bir öneme kavuşmuştur. Artık kadının araçsal değeri, içkin değerini tamamen gölgeler düzeydedir. Modern çağa uygun insan tipolojilerinin yaratılmasında kullanılan kadın, bir yandan daha fazla kadın olmaya, diğer yandan da kadın olmamaya itilirken aslında kadınlığın tarifi, bu yolla da insanın tarifi bozulmaktadır. Sabitesiz, ölçütsüz bırakılan insanlığın kolayca biçimlendirilmesi nihai hedef olarak belirginlik kazanmaktadır.

Bu genel değerlendirmeler ışığında; toplumsal cinsiyet eşitliği paradigma-sı günümüz dünyasında hükümetler ve fikirler üstü, tartışmasız geçerli bir vizyon olarak sunulmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliği bulgularının gelişmişlik göstergesi olarak göze sokulduğu bu vasatta evrenselleştirilen paradigma, kültürel hegemonya olarak yorumlanmalıdır. Zira dünya milletlerinin denk ve demokratik katkılar verdiği süreçler değil, bazı kanaatlerin peşinen bastırıldığı, diğer kanaatlerinse ustaca yöntemlerle dayatıldığı süreçler söz konusudur.

Yıkıcı Bir İdeoloji Olarak Toplumsal Cinsiyet

İstanbul Sözleşmesi, toplumsal cinsiyeti tanımlayan ilk uluslararası belgedir. Ayrıca tarafların Sözleşme’yi uygularken toplumsal cinsiyet bakış açısı ile yaklaşması (m. 6) yükümlülüğünü getirmektedir. Bu açıdan Sözleşme’ye dair en kritik kavram olarak gördüğümüz toplumsal cinsiyet (gender) kavramını hususen irdelemek gerekir.

İngilizcede gender, biyolojik cinsiyeti ifade eden sex kelimesinden farklı bir anlama gelmektedir. Örnek vermek gerekirse; bir kız çocuğunun ergenlik dönemindeki fiziksel değişimleri sex anlamında cinsiyete yani biyolojik cinsiyete dairken, fiziksel değişime atıfla toplumun kız çocuğunun bazı davranışlarını kısıtlayıp, diğer bazı davranışları teşvik etmesi gender anlamında cinsiyete yani toplumsal cinsiyete işaret eder.

Biyolojik cinsiyet, genetik ve çevresel koşullara bağlı tali farklılıklar gösteren evrensel bir olgudur. Toplumsal cinsiyet ise ağırlıklı olarak kültürel bir olgudur. Bu tespitte prensip olarak bir problem görünmemektedir. Sahiden de cinsiyet algılarında ve rollerinde kültürün yeri büyüktür. Her toplum belli cinsiyet rollerini telkin eder.

Cinsiyet rollerini esnetmek dahi bir tür toplumsal cinsiyet olgusudur. Bu anlamıyla toplumsal cinsiyet, nötr bir kavram olarak görülebilir ve akademik açıdan yararlı olmaktadır.

İstanbul Sözleşmesi bağlamında problem olan husus, Sözleşme'yi hazırlayanların kültürüne uymayan bütün cinsiyet rollerinin “toplumsal cinsiyet” yaftasına maruz bırakılarak düşman ilan edilmesidir. **Sözleşme'nin oluşturmak istediği alternatif ve bir o kadar da göreceli toplumsal cinsiyet algılarının tartışmasız ve evrenselmiş gibi kabul ettirilmeye çalışılmasıdır. Halbuki asıl temelsiz olan argüman, insan biyolojisini tamamen göz ardı etmeye çalışan toplumsal cinsiyet ideologlarına aittir.** Ne var ki toplumsal cinsiyet kavramını onlar üretmiş ve kavramın içini fitrat karşıtı fikirlerle doldurma şansını elde etmişlerdir. **İstanbul Sözleşmesi'nde de toplumsal cinsiyet rolleri sadece kültürel çıktı olarak ele alınmakta, cinsiyet rollerinin oluşumunda biyolojinin etkisi yok sayılmaktadır. Sözleşme'nin haklılık payı olan bir fikri istismar ettiği, toplumsal cinsiyet argümanı ile bütün toplumları ezen tek bir toplumsal model üretmeye koyulduğu saha burasıdır.**

Toplumsal cinsiyet (gender) kavramının ilk kez hangi yıllarda ve hangi alanda kullanıldığına dair farklı görüşler mevcuttur. Yaygın kanı 1950'li yılların ortalarında psikoloji alanında dişilik patolojilerinin tedavisine atıfla kullanıldığı yönünde olmakla birlikte, kavramın ilk kullanımının 1930'larda, psikolojik karakterlerin biyolojik cinsiyetten farklılığını ortaya koyma bağlamında olduğu yönünde görüşler de mevcuttur.¹⁷

18. yüzyılın sonları ile 19. yüzyılın başından itibaren yeşermeye başlayan birinci dalga feminizmin temel amacı yaşamın her alanında erkeklerle eşit haklara sahip olma talebi doğrultusunda oy hakkı mücadelesi olmuştur. Simone de Beauvoir'ın 1949 yılında yayınladığı *Le Deuxième Sexe* (İkinci Cinsiyet) kitabı pek çok açıdan feminist teorisinin çıkış yeri olarak, 1960'larda başlayıp 1990'lara uzanan ikinci dalga feminizmin temel taleplerine etki etmiştir. Kadın olmanın daha çok toplumsal öğretilerle belirlendiğini “Kadın doğulmaz, kadın olunur” cümlesiyle ifade eden Simone de Beauvoir, cinsiyetler arasındaki ilişkinin eşitsizliğini tüm yönleriyle vurgulamakta ve bunun “doğal” olmadığını ifade etmektedir. Ona göre, tahakküm ilişkisi her toplumun ve her dönemin tarihinde vardır ve kültürel olarak kurulmuştur.¹⁸

1960'lı ve 1970'li yıllarda feminist hareketin etkisiyle toplumsal cinsiyet kavramının kullanımı yaygınlaşmaya başlamıştır. Toplumsal cinsiyet kavramına akademik literatürde ilk olarak geniş yer veren isim Ann Oakley'dir. 1972 yılında yayımlanan “Sex, Gender and Society” (Biyolojik Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet ve Toplum) kitabında bu konuya açıklık getirmiştir. Oakley bu eserinde toplumsal cinsiyet rollerinin öğrenilme biçimlerinden bahsetmektedir. Ona göre toplumsal cinsiyet, erkeklik ile kadınlık arasındaki toplumsal bakımdan eşitsiz bölünmeyi ifade etmektedir.¹⁹

¹⁷ Sayer, 2011, s. 9.

¹⁸ Saygılıgil, 2015, s.10.

¹⁹ Vatandaş, 2007, s.31.

1970'lerin feminizmi, birinci dalga feminist hareket gibi sadece eşitlik talebine değil, ataerkil bir sistemde bu eşitliğin olanaksız olduğu anlayışına dayanır. Bu dönem feminizminin ayırt edici özelliği; "Biyoloji kaderdir" anlayışına meydan okuyan, erkeklere kadınlar adına konuşma hakkı tanımayan, erkeklerin olmadığı bağımsız kadın gruplarını var etme anlayışı ile "Kişisel olan politiktir" önermesi olmuştur.²⁰ Bundan başka bu dönem feministleri genel olarak ataerkil toplum yapılanmasını, kapitalizmi, heteronormatif sistemi eleştiren bir tavrı benimsemişlerdir.²¹

Toplumsal cinsiyet kavramının akademik alanlarda kullanılmaya başlanması özellikle 1970'lerdeki feminist literatürün gelişimi ve terminolojinin değişimi ile ilgilidir. Bu yıllardaki "kadın araştırmaları/çalışmaları" kavramından, 1980 ve 1990'larda "toplumsal cinsiyet çalışmaları" terimine geçiş, feminist teorideki değişimi göstermektedir. Türkiye'de de feminist hareketin 1980'lerden sonra yaygınlaşmaya başlamasıyla toplumsal cinsiyet (gender) ve toplumsal cinsiyet eşitliği (gender equality) kavramları hayatımıza üniversiteler üzerinden girmiş oldu. Zamanla siyasal alanında da makes bulan bu kavramlar gerek yerel ve gerekse uluslararası alanlarda kadınların statülerine dönük yeni politikalar üretilmesine olanak sağlayan aparatlar olarak öne çıktı. Akademide yalnızca kadınlarca ve kadınlar üzerine yürütülen çalışmalar yerine farklı kadınlıklar ve erkeklikler zemininde yürütülen araştırmaları kapsayıcı bir terim olarak toplumsal cinsiyet çalışmaları yaygınlaştı.²²

Feminist literatürün ana kavramlarından olan toplumsal cinsiyetin anlamı üzerinde feminist literatürde dahi uzlaşa yoktur. Kavram önceleri feminist teori içerisinde kadının ikincil konuma itilme iddiasını ifade etmek için kullanılırken, bugün aynı teori içerisinde artık neredeyse biyolojik cinsiyetin yerine, hatta aleyhine kullanılmaktadır ve bundan dolayı eleştiri konusudur. Eleştirinin özü, biyolojik cinsiyet ve toplumsal cinsiyetin iç içe geçerek ikili kategorileşmeyi (kadın ve erkek) pekiştirmesidir.²³ Diğer bir ifadeyle, kadın ile erkek arasındaki biyolojik farklılıklar devam ettikçe toplumsal cinsiyet sorun olmaya devam edecektir.

Biyolojik farklılıkları ortadan kaldırmaya dayanan cinsel yönelimlerin İstanbul Sözleşmesi'nde özellikle vurgulanarak koruma altına alınması, bu kanaatle yakından ilişkilidir. Geleneksel kadın-erkek cinselliği yok edilebilir yani cinsellik alanında biyolojik özellikler göz ardı edilebilirse toplumsal cinsiyet de aşılabilecek, kadın-erkek farklılığı ortadan kaldırılabilir. Elbette bu farklılık ortadan kalktığında kadın-erkek mefhumları da silinecektir. Nötr insan profili meydana gelmiş olacaktır. Nötr insan gibi son derece tartışmalı bir konu, İstanbul Sözleşmesi gibi hukuki bağlayıcılığı olan bir metinle koruma altına alınamaz. Dünya toplumları nötr insan hedefine katılmak zorunda değildir; katılmamakta haksız da değildir. **Nötr insanlık; sadece cinsiyet değil, inanç, ahlak, milliyet, uyruk,**

²⁰ Saygılıgil, 2015, s.10.

²¹ Uygun-Aytemiz, 2015, s.66.

²² Öztan, 2015, s.262.

²³ Laborie & Hirata & Senotier, 2015, s. 81.

siyaset, gelenek vs. konularında da ölçütsüz, her davranışı eşit değerde gören, nihilist ve tamamen edilgen bir insanlık vücuda getirebilecek tehlikeli bir girişimdir.

Kavramlar düşünce, fikir inşa etme işlevlerinin yanı sıra içinden çıktıkları düşüncenin tarihinin, sosyolojisinin izlerini de transfer etme araçlarıdır. Toplumsal cinsiyet kavramı da kavramsal olarak geçirdiği her bir tarihsel dönemin, ideolojik arayışların izlerini üzerinde taşımaktadır. Feminist ideolojide mayalanan kavram, uluslararası hukuk ile küreselleşince ideolojik bagajını transfer imkânı bulmuştur. Hatırlatmak gerekir ki feminizmin cinsiyetin toplumsal olarak kuruluşuna dair teorilerinin tamamının hareket noktası, cinsiyetler arasındaki ilişkilerin ne olursa olsun dönüştürülebileceği iddiasıdır.²⁴ Bu bağlamda, İstanbul Sözleşmesi'ni salt düzenleyici veya onarıcı bir metin olarak görmek naiflik olacaktır. Sözleşme, dönüştürücü bir misyona sahiptir; kadını, erkeği, insanı, kültürleri, toplumları ve nihayet bütün insanlığı cinsiyetsizlik temelinde dönüştürme vizyonuna sahiptir. Sözleşme'nin kadın ve toplumsal cinsiyet vurguları, kadını kendisine mahsus bir statüde korunaklı ve özel kılmaya matuf değildir. Çeşitli kadın ve erkek algılarını kendi içlerinde ve birbirleriyle çarpıştırarak kadın ile erkeği birbirinden farksız, ayrımsız, hususiyetsiz, yüzeysel bakıldığında eşit, derinlemesine bakıldığında ise namevcut kılmaya matuftur.

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğünün yayınlarından, toplumsal cinsiyete duyarlı bütçelemeye ilişkin yapılan bir çalışmada²⁵ toplumsal cinsiyet kavramına dair şöyle bir tanımlamaya yer verilmiştir: "Toplumsal cinsiyet, biyolojik olarak verili olduğu farz edilen 'cinsiyet'in tersine, toplumsal olarak kurulanı göstermek amacıyla kullanıldığı gibi biyolojik cinsiyetin, beden yapısının kendisinin toplumsal anlamlandırma ve yeniden tanımlamanın konusu olduğundan hareketle, bir ayırım yapılmadan da kullanılmaktadır". Türkiye Cumhuriyeti devletinin bir kurumunun ağzından yapılan tanımlamada, biyolojik cinsiyetin verili lakin akışkan bir çerçevede ele alındığı bariz bir şekilde görünmektedir. Zira daha önce de ifade ettiğimiz gibi kavram içerisinde büyüdüğü ideolojinin izlerini yansıtmakta ve taşıdığı her sahaya anlam dünyasını sirayet ettirmektedir.

Farklı dalgalarda farklı vurgularla boy gösteren feminist düşüncede cinsiyetin insana bir tanım sahası, takıntı düzeyinde bir kimlik kriteri olarak dayatıldığını söyleyebiliriz. Cinsiyet temelli kimlik benimsenmesi; kişinin tarihi, toplumu, insanı ve eşyayı kavrayışını da cinsiyet temelli bir yaklaşım ile izah etmesini sağlamaktadır. Feminist ideoloji, kadınları ısrarla kadın sınıfı üzerinden tanımlamakta, bunun bir sonucu olarak daha fazla kadının "Ben kimim?" sorusuna "Ben kadını", hatta feminist ideolojilerin tesiriyle "Ben tarih boyunca ezilmiş kadın sınıfının bir üyesiyim" şeklinde cevap vermesine zemin hazırlamaktadır.

²⁴ Laborie vd., 2015, s. 67.

²⁵ Aksoy, 2006, s. 30.

Malumdur ki insanlık sadece erkeklerden ya da sadece kadınlardan oluşmamaktadır. Erkek merkezci düşünceler insanlığa nasıl fayda getirmezse kadın merkezci akımlar da getirmeyecektir. Adaletsiz, ideolojik bir düzlemde cinsiyete dayalı bakış açısını merkeze alan feminizm kadına dair her şeyi politik alana taşıdı. Kadınların reel sorunları ile toplumsal cinsiyet ideolojisi arasındaki ilişki zayıfladı. Cinsiyetin maddeleştirilemez, akışkan olduğu düşüncesine ve doğuştan gelen cinsel kimliklerin yıkılması gerektiği inancına dayanan “tuhaflık (queer)” teorisi de bu gelişmelere eklenince, toplumsal cinsiyet kavramının biyolojik cinsiyete olan göndermeleri de seyrelti. Bu veçhede, günümüzde yekpare bir görüntü arz etmediği hatırla tutularak, eşcinsellere dair teorilerin feminist geçmişten beslendiğini, hatta yer yer feminist müktesebatı istismar ettiğini ifade etmek gerekiyor. Daha önce belirtildiği gibi, kadın-erkek cinslerinin çarpıştırılma çarpıştırılma ortadan kaldırılması ve herkesin herkese cinsel eğilim gösterebilmesi süreci yürütölmek isteniyor.

Bu tespitler ışığında İstanbul Sözleşmesi’nin toplumsal cinsiyet tanımına bakalım: “Herhangi bir toplumun, kadınlar ve erkekler için uygun olduğunu düşündüğü sosyal anlamda oluşturulmuş roller, davranışlar, faaliyetler ve özellikler”. Bu tanım, Sözleşme’nin cinsiyet vurgusuyla cinsiyet nüanslarını yok etme ve cinsiyetsizleştirme projesinin bir ayağı olduğu şüphesine dayanak teşkil edecek niteliktedir.

Sonuç olarak; toplumsal cinsiyet eşitliği paradigmasının berisindeki ideolojik akım kaygı uyandırıcıdır. Toplumsal cinsiyet kurgulanabilir bir yapıyı ifade ediyorsa o halde hangi toplumun kadın ve erkeğe yüklediği roller belirleyici olacak ve küreselleştirilecektir? Zira dünya üzerinde nötr toplum, nötr kültür yoktur. Bir toplumun cinsiyet kurgusundan çıkınca diğeri bir toplumun cinsiyet kurgusunu benimsemek kaçınılmaz olmaktadır.

İnsana dair her şey toplumun belirleyiciliği üzerinden konuşulacak olursa biyolojik cinsiyet anlamsızlaşır. Cinsiyet, yaratılış kaynaklı olup, tartışmaya açılmayacak kadar net ve belirleyici bir durumdur. Toplumsal cinsiyet ise farklılıkları, biyolojiyi inkâr pahasına yok etmeyi hedeflemektedir. Yaratılıştan gelen cinsiyet tanımını tartışmaya açmak son derece tehlikeli ve toplumları bozucu sonuçlara yol açacaktır.

Böyle bir eğilim içinde geliştirilen toplumsal cinsiyet eşitliği paradigmasının küresel politika aracına dönüştürölmüş olması asıl problemdir. Çünkü kavram bilimsel olmaktan çok ideolojiktir. Kavramın hukuk metni içerisinde yer almasıyla etki sahası genişletilmekte, sosyal ve kültürel değişimlerde kullanılması kolaylaştırılmaktadır.

Toplumsal Cinsiyet İdeolojisine Tepkiler: Anti-Gender Hareketler

Pek çok ülkede aileye ve cinsler arası ilişkiye dair politikaları direkt etkileyen toplumsal cinsiyet (gender) ve toplumsal cinsiyet eşitliği (gender equality) kavramları kendisine karşı tepkiyi de zamanla ortaya çıkarmıştır. Tepkilerin zamanla ortaya çıkmasının başlıca sebebi, toplumsal cinsiyetçi perspektifin mahiyetinin kitlelere yabancı olması ve çabuk anlaşılmamasıdır. Toplumsal cinsiyet argümanının geleneksel toplumu yanlışla-doğrusuyla altüst etmeyi ve yeniden inşa etmeyi amaçladığı anlaşıldığında gösterilen tepkiler gitgide artmıştır. **Yerleşik değerlere ve kültürel kabullere uygun görülmediği gerekçesiyle toplumsal cinsiyet karşıtı (anti-gender) hareketler, başta Avrupa ülkeleri olmak üzere pek çok ülkede revaç bulmaya başlamıştır.** Bu hareketlerin tezlerini ve İstanbul Sözleşmesi'ne bakış açılarını incelemek, Sözleşme'nin doğurduğu reaksiyonları anlamak ve Türkiye'deki tartışmaları doğru değerlendirmek açısından önemlidir.

Sözleşme'ye taraf ülkelerdeki muhalif tavır daha çok ülkelerin dini ve geleneksel kodları ile uyuşmayan toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim ve partner yaşamı gibi kavramlarla alakalıdır. Kadına şiddetin hoş görülmesi ya da önemsizleştirilmesi ile alakalı değildir. Pek çok ülkede anti-gender hareketler, Sözleşme'nin kadına şiddet gibi herkesin karşı çıkacağı bir olgunun, farklı niyetleri perdelemek için kullanıldığı inancını taşımaktadır.

Avrupa'da 2000'li yıllardan itibaren sivil toplumu, kiliseleri ve politikacıları içeren etki grupları, "toplumsal cinsiyet ideolojisi" şeklinde isimlendirdikleri "gender ideology" kavramının reddedilmesi amacıyla uluslararası karaktere sahip muhafazakâr bir hareket gelişmiştir. Bu hareketin unutulmaz olayları arasında, 2000'lerin başında Almanya'da görülen kürtaj karşıtı eylemler ilk sırada gelmektedir. Kasım 2012 ve Ocak 2013'te Fransa'da düzenlenen ve yüz binlerce insanı bir araya getiren eşcinsel evlilik karşıtlığı gösteriler de hatırlanmaya değerdir. 2014 yılında Almanya Stuttgart'ta okullarda cinsel eğitim reformuna karşı düzenlenen gösteriler de bu hareketin bir başka eylemidir.²⁶

Avrupa'daki anti-gender hareketlerin ideolojik arka planında güçlü bir toplumsal cinsiyet ideolojisi karşıtı figür olan Alman Katolik teolog Jutta Burggraf'ın eserleri gelmektedir. Bir diğer Alman sosyolog Gabriele Kuby'nin 2006'da yazdığı "Toplumsal Cinsiyet Devrimi" ve 2012'de kaleme aldığı "Küresel Cinsel Devrim: Özgürlük Adına Özgürlüğün Yok Edilmesi" adlı toplumsal cinsiyet ideolojisi karşıtı kitapları birçok dile çevrildi ve Orta ve Doğu Avrupa'da oldukça etkili oldu. Özellikle kürtaj ve benzeri tartışmalı alanlarda toplumsal cinsiyetçi ideoloji bir "ölüm kültürü" olarak adlandırıldı. Vatikan'ın anti-gender hareketleri direkt desteklediği söylenemese de 2010'ların ortalarından itibaren özellikle Polonya, Slovenya ve Hırvatistan'daki eylemlerde Katolik söylemin etkili olduğu ifade edilebilir. Katolik kilisesi dışında

²⁶ Balogh, 2020, s. 3.

diğer Hristiyan kiliselerden ve kimi laik siyasi ve toplumsal aktörlerden de anti-gender harekete destek gelmektedir.²⁷

Toplumsal cinsiyet karşıtı söylemin ana hareket noktalarından birisi, “toplumsal cinsiyet ideolojisinin” uluslararası örgütlerce sık sık teşvik edilmesinin ürettiği olumsuz algıdır. Özellikle 1995 Pekin Kongresi raporu “radikal toplumsal cinsiyetçi” yaniyla tehlikeli bir araç olarak görülmektedir. Bundan başka İstanbul Sözleşmesi, bu muhafazakâr yapının gözünde yıkıcı feminist ideolojinin bir zaferi olarak değerlendirilmektedir. Temelde cinsiyeti “biyolojik bir ayrımdan ziyade sosyal bir yapı olarak” tanımlamasından dolayı eleştirilen Sözleşme, anti-gender eleştirilerin odak noktası olmaya devam etmektedir. **Özellikle devletleri eğitim alanında basmakalıp cinsiyet rollerinin “kökünü kazıma-ya” teşvik eden (m. 12/1) söylemi, geleneksel aile kurumuna karşı bir saldırı olarak nitelendirilmektedir.²⁸ Kimi yazarlar toplumsal cinsiyetçi ideolojiyi eski tip kolonyalistlerin geniş halk yığınlarını sömürmesine benzetmekte, günümüzde liberal elitlerin halka dayattığı bir perspektif olarak görmekte ve “Brüksel’den yayılan Ebola” olarak betimlemektedirler.²⁹**

İstanbul Sözleşmesi’ne taraf olan ülkelerdeki tartışmaların eksenini, peşinen kabul edilen değerler ve popülist eğilimler belirlemektedir. Özellikle Batı Avrupa devletleri Sözleşme’ye daha çok Avrupa medeniyeti ve liberal değerler çerçevesinde bakarken, Orta ve Doğu Avrupa devletlerinin kararlarında post-komünist sürecin getirdiği öze dönüş ve milliyetçi eğilimler ile birlikte liberalizmi milliyetçiliğe karşı, hatta düşman gören bir anlayışın tezahürleri görülmektedir.

Bu kısımda, İstanbul Sözleşmesi’ne ilişkin bazı Avrupa ülkelerinden reaksiyonlara yer verilmektedir.

Fransa

11 Mayıs 2011’de İstanbul Sözleşmesi’ni ilk imzalayan ülkelerden birisi olan Fransa, 3 yıl sonra 4 Temmuz 2014’te Sözleşme’yi onaylamıştır. 2010’lardaki toplumsal cinsiyet karşıtı hareketin yükselen noktalarından biri olan Fransa’da hareket ne kadına şiddeti ne de İstanbul Sözleşmesi’ni hedefliyordu. **Fransa’daki toplumsal cinsiyet karşıtı girişim, özellikle eşcinsel evliliklere ve okul kitaplarındaki toplumsal cinsiyet eşitliği kavramlarına karşı gelmekteydi.** Diğer bir ifadeyle, toplumsal cinsiyet ideolojisinin eşcinselliğe ve diğer sapmalara kapı araladığı bilinci mevcuttu. 28 Kasım 2019’da AB’nin Sözleşme’yi onaylamaya dönük tasarısına olumsuz oy veren 91 Avrupa Parlamentosu üyesinin 20’si Fransız parlamenterlerden oluşmaktaydı.³⁰

²⁷ Balogh, 2020, s. 4.

²⁸ Balogh, 2020, s. 4.

²⁹ Korolczuk & Graff, 2018.

³⁰ Balogh, 2020, s. 8.

Almanya

İstanbul Sözleşmesi’ni Fransa ile aynı gün (11 Mayıs 2011) imzalayan Almanya’da onaylama süreci altı yıldan uzun sürdü (12 Ekim 2017). Yavaş ilerlemenin nedeni, ulusal mevzuatın, Alman Anayasası tarafından öngörüldüğü şekilde, onaylamadan önce Sözleşme’ye tam olarak uyması gerektiği idi. Bu tavrı Türkiye’ninki ile mukayese ettiğimizde Türkiye’nin Sözleşme karşısındaki aceleci teslimiyeti bir başka açıdan rahatsız edici olmaktadır.

Toplumsal cinsiyet karşıtı söylem, Sözleşme’nin Almanya’da onayıyla ilgili tartışmalarda sınırlı bir rol oynamıştır.³¹ Bununla birlikte, Kasım 2019’da AB’nin Sözleşme’ye katılım kararına karşı oy veren 91 Avrupa Parlamentosu üyesinden 12’si Almandı.³²

Hırvatistan

Hırvatistan İstanbul Sözleşmesi’ni 22 Ocak 2013 tarihinde imzaladı; beş yıl sonra, 12 Haziran 2018’de onayladı. Onaylama süreci Hırvatistan’da sayısız tartışmaları ve gösterileri de beraberinde getirdi. 24 Mart 2018 tarihli “toplumsal cinsiyet ideolojisine karşı” büyük miting, anti-gender grupların Hırvatistan’daki en büyük eylemi olarak kaydedildi. Sözleşme’ye karşı 13-27 Mayıs 2018 tarihleri arasında imza kampanyası düzenlenmiştir. İktidardaki koalisyon partileri arasındaki fikir ayrılıklarına rağmen Hırvatistan Parlamentosu tasarıyı 30 ret, 2 çekimser oya karşı 110 kabul oyuyla onayladı.³³

Polonya

Polonya, Sözleşme’yi 18 Aralık 2012 tarihinde imzaladığında “Polonya Cumhuriyeti Anayasası’nın ilkeleri ve hükümlerine uygun olarak” bu Sözleşme’yi uygulayacağını beyan etmiş ve 27 Nisan 2015 tarihinde de onaylamıştır.

Polonya’daki anti-gender hareket Sözleşme onaylandıktan sonra da mücadelesine devam etmiştir. Katolik liderler tarafından yürütülen ‘Stopgender’ (Zatrzymajgender) kampanyası, Polonya’yı Sözleşme’den çekecek önlemler alma konusunda hükümeti yetersizlikle suçlamıştır. 31 Aralık 2018’de hükümet, Aile, İstihdam ve Sosyal Politika Bakanlığı’nın internet sitesinde aile içi şiddetle karşı mücadele hakkında 2005 tarihli kanunda değişiklik yapılmasına ilişkin bir yasa tasarısı yayınladı. Tasarıda aile içi şiddetin tanımı ve polisin tekrarlayan istismar olaylarını takip etme prosedürü ile ilgili önemli değişiklikler öngörülüyordu. 3 Ocak 2019 günü Başbakan, tüm “şüpheli değişikliklerin” belgeden kaldırılacağını kamuoyuna duyurarak bu konuda anti-gender hareketi memnun etmeye çalıştı ve aynı gün tasarının hazırlanmasından sorumlu olan Aile, Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakan Yardımcısı istifa etti.

³¹ Schutzbach, 2019.

³² Balogh, 2020, s. 8.

³³ <https://www.total-croatia-news.com/politics/27449-croatian-parliament-ratifies-istanbul-convention>

Kasım 2019'da, AB'nin Sözleşme'ye katılmasına karşı oy kullanan toplam 91 Avrupa Parlamentosu üyesinin 25'i Polonyalıydı.³⁴

İngiltere

İngiltere Sözleşme'yi 8 Haziran 2012 tarihinde imzalamış fakat hala onaylamamıştır. Bunda anti-gender hareketlerinin karşı koyuşları da etkilidir. Sözleşme'nin Kasım 2019'da AB tarafından onaylanmasına ilişkin karara karşı oy veren 91 parlamenter arasında İngiltere'den sadece 1 kişi vardı.

Bulgaristan

Bulgaristan, 21 Nisan 2016 tarihinde İstanbul Sözleşmesi'ni imzaladı. Onay için güçlü bir sivil toplum baskısı vardı ancak hükümetin ilk gerekçesine göre, Bulgar mevzuatı Sözleşme ile tam olarak uyumlu değildi. Mevzuatın gözden geçirilmesi hükümet tarafından, Avrupa Konseyi uzmanları ve sivil toplum örgütleri tarafından ortaklaşa yürütülmüştür.

Bununla birlikte, 2017'nin sonundan itibaren Sözleşme'nin onaylanmasına karşı toplumsal cinsiyet ideolojisinin ithal bir anlayış olduğu ve bu ideolojinin Sözleşme yolu ile kabul ettirilmeye çalışıldığı iddiaları dile getirildi. 2018 Ocak ayında tasarı onaylanmak için Parlamentaoya getirildiyse de büyük çoğunluğun oyları ile Anayasa Mahkemesine gönderildi.

Kasım 2019'da, Sözleşme'nin AB tarafından onaylanmasına ilişkin karara karşı oy kullanan 91 Avrupa Parlamentosu üyesi arasında 8 Bulgaristanlı parlamenter de bulunmaktaydı.

Çek Cumhuriyeti

İstanbul Sözleşmesi 2 Mayıs 2016'da Çek Cumhuriyeti tarafından imzalandı. 2018'in ortalarında onaylanması beklenirken özellikle Hristiyan kiliselerinin temsilcileri ve bazı milletvekilleri onaylamaya karşı kampanya başlattılar. Anti-gender hareket "Sözleşme onaylanırsa, geleneksel Çek ailesinin parçalanacağını, insanların çocuklarına erkek ya da kız olduklarını ve erkek ya da kız olarak eğittiklerini söylemekten korkacaklarını" dile getirdiler. STK'ların araştırmalarına göre artık Çekler, İstanbul Sözleşmesi'ni duyduklarında, bunun doğrudan göçle veya Çek Cumhuriyeti'ndeki eşcinsel evlilikleri yasallaştırma çabasıyla ilgili olduğunu düşünüyor.

Kasım 2019'da, AB'nin Sözleşme'ye katılım kararına karşı oy kullanan 91 Avrupa Parlamentosu üyesinden 4'ü Çek temsilciydi.³⁵

³⁴ Balogh, 2020, s.10

³⁵ Balogh, 2020, s.11

Macaristan

İstanbul Sözleşmesi 14 Mart 2014 tarihinde Macaristan tarafından imzalanmış fakat onaylanmamıştır. 2014 ve 2015 yıllarında, Parlamentonun içinde ve dışında Sözleşme'nin onaylanmasıyla ilgili önemli tartışmalar yapıldı. **23 Şubat 2017'de ise Citizen Go'nun Macar şubesi** (dünya çapında birçok ülkede faaliyet gösteren muhafazakâr grup), **başlattığı kampanyada "Şiddetle mücadele edelim ancak İstanbul Sözleşmesi'nin onayıyla değil! İstanbul Sözleşmesi'nin uygulanması, Macaristan için toplumsal cinsiyet ideolojisinin Truva atı olabilir" diyerek Sözleşme'yi yerden yere vurmaktaydı.** Özellikle Soros ve liberaller en büyük eleştiriyi almaktaydı.³⁶

İktidardaki parti Fidesz'in başkan yardımcısı Sözleşme'yi "çok sinsi" cinsiyet politikalarının bir aparatı olarak görmekteydi. Nisan 2018'de yapılan genel seçimlerden önce, hükümet yanlısı bir düşünce olan Temel Haklar Merkezi (Alapjogokért Központ), belgenin görünüşte 'kadına yönelik şiddetin ve aile içi şiddetin önlenmesi' ile ilgili olduğunu fakat toplumsal cinsiyet kategorisinin Anayasa'ya aykırı olduğunu açıkladı.

Letonya

Sözleşme'yi 18 Mayıs 2016 tarihinde imzaladı. Politikacılar, akademisyenler ve yetkililer arasında belgenin özüne ilişkin birkaç ay süren hararetli siyasi tartışmalardan sonra, **Letonya Sözleşme'yi "Anayasa'nın ilkelerine ve hükümlerine uygun olarak" uygulayacağını açıkladı.**

Şubat 2018'de Bakanlar Kurulu, Parlamento'ya Sözleşme'nin onaylanması için hazırlanan taslak kararın sunulmasını erteledi. Kararda Letonya Katolik Kilisesi ve Letonya Lutheran Kilisesi'nin endişelerinden etkilenildiği görülmüştür. **Sözleşme'nin toplumsal cinsiyet anlayışının uygulanmasının iç hükümler açısından "ciddi sonuçları" olacağı düşünülmüş,** Letonya'nın aile kavramını (erkek ve kadın arasındaki evlilik) bozacağı ve eşcinsel evliliklere olanak tanıyacağı ifade edilmiştir.³⁷

Litvanya

Litvanya 7 Haziran 2013 tarihinde Sözleşme'yi imzalayarak "Litvanya Cumhuriyeti Anayasası'nın esaslarına ve hükümlerine uygun olarak" uygulayacağını beyan etmiştir. **Litvanya Cumhurbaşkanı 2018'de İstanbul Sözleşmesi'ni onaylanmak üzere Parlamentoya sundu, ancak Katolik Kilisesi tarafından desteklenen iktidar partileri bunu reddetti.** Toplumsal cinsiyet tabirine karşı oluşan muhalefet Sözleşme'yi askıda bıraktırmaya devam etmektedir.³⁸

³⁶ Kováts, 2020.

³⁷ Balogh, 2020, s.12

³⁸ Balogh, 2020, s. 15.

Slovakya

Slovak Cumhuriyeti, 11 Mayıs 2011 tarihinde İstanbul Sözleşmesi'ni imzalayan ilk ülkeler arasında yer aldı. Sözleşme'nin onaylanması, Kadınlara Yönelik Şiddetin Önlenmesi ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Ulusal Eylem Planına (2014-2019) dâhil edilmiştir. **Onaylamadan önce aile içi şiddete ilişkin özel bir yasa çıkarılması ve muhafazakâr örgütlerin İstanbul Sözleşmesi'nde "toplumsal cinsiyet ideolojisi" iddiasıyla ilgili endişelerini tartışmak için diyalog çağrısında bulunulmuştur.** Sözleşme'nin onaylanması, çeşitli STK'ların aktif katılımıyla 2015 yılında gündeme getirilmiştir ancak onaylama kampanyasını dini kuruluşların olumsuz tepkileri izlemiştir. **Mayıs 2015'te bunlardan birisi Sözleşme'nin onaylanmasına karşı bir dilekçe kampanyası başlatmıştır.**

Aralık 2019'da Hükümet, Başbakan Peter Pellegrini'ye İstanbul Sözleşmesi'nde atılan imzayı geri çekme yetkisi vererek durumun Cumhurbaşkanı aracılığı ile Avrupa Konseyine bildirilmesi istendi. Fakat Slovakya Cumhurbaşkanı bu talebe uymadı. 12 Şubat 2020'de (29 Şubat'ta yapılan genel seçimlerden kısa bir süre önce), Başbakan hükümetin İstanbul Sözleşmesi'ni reddettiğini ve belgenin onaylanmak için Meclis'e gönderileceğini açıkladı. Özellikle sosyal demokrat SMER partisinin çoğunlukta olduğu Parlamento, **25 Şubat tarihinde İstanbul Sözleşmesi'nin onaylanmasını oylamaya katılan 113 vekilin 96'sının ret oyuyla ezici bir şekilde reddetmiş oldu.**³⁹

İspanya

İspanya'da son dönemlerde siyasi arenada yükselen sağ gruplar anti-gender retoriğin savunucusu durumdadırlar. **Ailenin korunması, kürtaj karşıtlığı, İspanya'nın birliği ve ETA karşıtlığını savunan VOX (Ses) Partisinin 2019'da Meclis'e girmesiyle anti-feminist ve anti-gender hareket de ivme kazanmış oldu.** Seçim anketlerinde, ultra Katolik grupların artık PP'yi değil Vox'u desteklediği görülüyor. Vox, "yaşam hakkı", "doğal aile", biseksüel evlilik karşıtlığı, eğitim ve din özgürlüğü konularında halktan olumlu dönüşler almakta ve anti-gender hareketin İspanya'daki en önemli ayağı olmaktadır.

Vox'a göre, anaakım feminizm erkeği ezmekte, kadının eş ve anne olarak gerçek rolüne katılmasını engellemektedir. **Kadınları erkek şiddetinden korumak yerine, Parti yaşlıları, erkekleri, kadınları ve çocukları eşit derecede koruyan ve tüm şiddet mağdurlarına aynı şekilde muamele etmeyi amaçlayan bir "aile içi şiddete karşı kanun" fikrini savunuyor.** Girişimler sonucunda, Endülüs'teki ebeveynler artık çocuklarını toplumsal cinsiyet projelerinden, cinsel eğitim ve eşcinsel yaşam etkinliklerinden muaf tutabileceklerdir.⁴⁰

39 <https://apnews.com/0134178b1f7f9d38185e515cd63a1164>

40 Achtelik, 2020.

Avusturya

Avusturya'daki muhafazakâr hükümet iki yıldan az bir süredir görevde olmasına rağmen anti-gender hareketin önemli bir figürü olarak öne çıktı. Muhafazakâr aile yapısını yeniden canlandırmak isteyen hükümet aileyi geleneksel olarak heteronormatif bir şekilde, sadece "ortak çocukları olan erkek ve kadın topluluğu" olarak tanımlamaktadır. Aile öncelikli yaklaşımı benimseyen Hükümet, LGBT ve feminist örgütler tarafından olumsuz etiketlenmektedir. Bu örgütlere göre, muhafazakâr hükümet feminist çalışmalara aktarılan fonları keserek bu hareketi marjinalize etmeye ve son yıllardaki toplumsal cinsiyet eşitliği alanındaki kazanımları engellemeye çalışmaktadır.⁴¹

Türkiye

Türkiye Sözleşme'yi ilk onaylayan ülkeler arasındadır. Toplumsal hassasiyetlerin imza ve onay süreçlerinde dikkate alınmadığı bir gerçektir. Türkiye'de geniş bir kesimin temel endişesi, toplumsal cinsiyet eşitliği politikaları sonucunda kadınların geleneksel rollerinin altüst olması, eşcinsel örgütlülüğün toplumu ifsadı ve bunun sonucu olarak da aile yapısının zarar görmesidir. Türkiye'de son birkaç yıldır toplumsal cinsiyet eşitliği ideolojisine karşı dindar muhafazakâr kesimlerde ciddi itiraz yükselmektedir. STK'ların, bir kısım akademisyenlerin, bazı medya kuruluşlarının konuyu sürekli gündemde tutmasıyla İstanbul Sözleşmesi'ne ve 6284 sayılı Kanun'a karşı ciddi bir kamuoyu oluşmuş durumdadır. Bu gelişmelerden sonra hükümet de konuyu gündemine almayla başlamış, AK Partili bazı yetkililer Sözleşme'nin zararlarına değinmişlerdir. Son olarak Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Sözleşme'nin zararlarından bahisle gözden geçirilmesi gerektiğini söylediği basına yansımıştır.⁴²

İmza, Onay ve Çekince Durumlarına Göre Avrupa Konseyi Ülkeleri

Avrupa Konseyi üyesi 47 ülkeden 13'ü Sözleşme'yi, Sözleşme'nin imzaya açıldığı gün olan 11 Mayıs 2011 tarihinde imzalamıştır. Bu ülkeler Türkiye, Portekiz, Avusturya, Karadağ, İsveç, Fransa, İspanya, Finlandiya, Almanya, Lüksemburg, Yunanistan, İzlanda ve Slovakya'dır.

Türkiye aynı zamanda Sözleşme'yi ilk onaylayan devlettir (14 Mart 2012). Türkiye'nin İstanbul'da imzaya açılan ve "İstanbul" adıyla anılan Sözleşme'yi bir prestij meselesi olarak gördüğü, duygusal yorumlayarak yüzeysel değerlendirmelerle aşırı sahiplendiği, sergilediği tek sesli ve aceleci yaklaşımdan anlaşılabilmektedir.

41 Götz, 2020.

42 <https://www.yeniakit.com.tr/haber/istanbul-sozlesmesine-dair-sevindiren-gelisme-erdogan-duyurdu-1074331.html>

Türkiye'den sonra 2013-2015 yılları arasında 18 ülke daha (Andorra, Arnavutluk, Avusturya, Bosna-Hersek, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Hollanda, İspanya, İsveç, İtalya, Karadağ, Malta, Monako, Polonya, Portekiz, Sırbistan, Slovenya) Sözleşme'yi onaylamıştır. Sözleşme, Türkiye ile birlikte 10 ülkede 1 Ağustos 2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Görsel 1).

Ülkelerin Sözleşme'ye yaklaşımlarını özetleyecek olursak;

- **Avrupa Konseyi üyesi 47 ülkeden 45 tanesi İstanbul Sözleşmesi'ni imzalamıştır. Rusya ve Azerbaycan Sözleşme'ye taraf olmamıştır.**
- **İmzacı 45 ülkeden 34'ü Sözleşme'yi onaylayıp yürürlüğe koyarken, 11 ülke (İngiltere, Ukrayna, Çek Cumhuriyeti, Bulgaristan, Moldova, Macaristan, Ermenistan, Letonya, Lihtenştayn, Litvanya, Slovakya) ise Sözleşme'yi hala onaylamamıştır.**
- **Avrupa Birliği de Sözleşme'yi 2017 yılında imzalamış olmakla birlikte onaylamamıştır.**
- **Gözlemci ülke statüsünde olan Amerika Birleşik Devletleri, Japonya, Kanada, Meksika ve Vatikan Sözleşme'yi imzalamamıştır.**
- **Türkiye ile birlikte 10 ülke (Arnavutluk, Belçika, Bosna-Hersek, İzlanda, İtalya, Lüksemburg, Karadağ, Portekiz ve San Marino) Sözleşme'yi çekincesiz imzalayarak yürürlüğe koymuştur.**
- **Sözleşme'yi imzalayan ve/veya onaylayan 22 ülke Sözleşme'ye çekince koymuşlardır.**
- **Sözleşme'yi imzalamasına rağmen onaylayıp yürürlüğe koymayan ülkelerdeki genel tavır daha çok ülkelerin dini ve kültürel kodları ile uyuşmayan toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim ve partner yaşamı gibi konularla alakalıdır.**
- Sözleşme'ye çekincesiz taraf olan Türkiye, Arnavutluk, Bosna-Hersek gibi Müslüman ağırlıklı ülkelere nazaran, Ukrayna, Bulgaristan, Moldova, Macaristan, Ermenistan, Letonya, Litvanya, Slovakya gibi eski Sovyet ülkelerinde aile ve din kavramları üzerinden tartışmaların sürmesi ve Sözleşme'nin hala onaylanmaması dikkat çekmektedir.
- Sözleşme'yi uygulayan ülkelere Türkiye, Polonya ve Hırvatistan'da son dönemlerde Sözleşme ile ilgili farkındalık artmış ve aleyhte tavır yoğunlaşmıştır.

Akla tabii olarak şöyle bir soru gelecektir: Türkiye'nin Sözleşme'ye çekince koyması, öne sürülen problemleri önleyebilir miydi? Her ne kadar Türkiye'nin Sözleşme'yi hızlı ve katı benimseme tutumu yanlış olmuşsa da bu sorunun cevabı olumsuz olacaktır.

Zira Sözleşme'nin "Çekinceler" başlıklı 78. maddesine göre Sözleşme'ye çekince konulmaması esastır. Anılan maddenin 2. ve 3. fıkralarında birtakım istisnalardan bahsedilmişse de istisnaların Sözleşme'nin düşünsel altyapısına ve ruhuna ilişkin olmadığı açıktır. İstisnalar pratik konulara ilişkindir. Teorik düzlemde, ideolojik açıdan sakıncalı hususlarda Sözleşme'ye şerh düşülmesine izin verilmemiştir. Bu bağlamda, Sözleşme'ye çekince konulması büyük farklar oluşturmuyacaktı.

Sözleşme'nin 78. maddesinin 2. fıkrasına göre çekincelere açık olan maddeler ve çekince koyan ülkeler şöyledir:

- **Mağdurlara devlet tazminatı ödenmesini düzenleyen 30. maddenin 2. fıkrası.** Çekince koyan ülkeler: Andora, Ermenistan, Hırvatistan, Kıbrıs, Gürcistan, İrlanda, Malta, Monako, Kuzey Makedonya, Polonya, Romanya, Sırbistan, Slovenya.
- **Yargı yetkisini düzenleyen 44. maddenin 1e, 3 ve 4. fıkraları.** Çekince koyan ülkeler: Güney Kıbrıs, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Fransa, Almanya, Yunanistan, İrlanda, Malta, Monako, Kuzey Makedonya, Romanya, Sırbistan, Slovenya, İsveç, İsviçre.
- **Küçük suçlara ilişkin 35. madde bağlamında 55. maddenin 1. fıkrası.** Çekince koyan ülkeler: Ermenistan, Finlandiya, Letonya, Kuzey Makedonya, Polonya, Romanya, Slovenya, İsveç.
- **Zamanaşımını düzenleyen 58. madde.** Çekince koyan ülkeler: Ermenistan, Fransa, Polonya, Slovenya, İsveç.
- **İkametgâh statüsünü düzenleyen 59. madde.** Çekince koyan ülkeler: Ermenistan, Kıbrıs, Almanya, Malta, Monako, Kuzey Makedonya, Romanya, Slovenya, İsveç.

Sözleşme'nin 78. maddesinin 3. fıkrası ise taraf devletlere, psikolojik şiddet (m. 33) ve ısrarlı takip (m. 34) için cezai yaptırımlar yerine cezai olmayan yaptırımlar öngörme hakkını saklı tutma olanağı sağlamaktadır. Danimarka ve Romanya bu doğrultuda çekince koyan iki ülkedir.

Sözleşme'nin 79. maddesinde çekincelerin geçerlilik süresine ve gözden geçirilmesine, 80. maddesinde ise Sözleşme'nin taraf devletlerce feshedilmesinin usulüne yer verilmiştir.

İstanbul Sözleşmesi'nin feshine dair tartışmaların artması, Sözleşme'nin bol ideolojik yönlendirmeli ve esastan çekince koymaya kapalı olmasıyla açıklanabilir.

Sözleşme'deki Çeviri Problemleri

Birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de İstanbul Sözleşmesi'nin tartışılmasında, Sözleşme'nin dayandığı kavramlar önemli yer işgal etti ve etmeye devam ediyor. Bu kavramların, Sözleşme'nin Türkçeye çevirilerindeki tercihler boyutuyla ele alınması faydalı olacaktır.

Sözleşme'nin Türkçe çevirisi orijinal metni ile karşılaştırıldığında, çeviride bazı yanlışlıkların olduğu görülmektedir. Sözleşme'nin orijinal başlığı "Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi" olmasına rağmen, Türkçeye "Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi" olarak çevrilmiştir. Sözleşme'nin metnindeki "ev içi şiddet" (domestic violence) ibaresi Türkçeye "aile içi şiddet" şeklinde, "ev içinde" (domestic unit) ibaresi ise "aile birliğinde" olarak çevrilmiştir. Bilindiği üzere aile, kişiler arasında mekânla sınırlandırılmayacak özel bir ilişki biçiminin adıdır. Domestic kelimesinin kökü olan Latince domus ev demektir ve mekânı ifade eder. Şu halde "ev içi" kavramı, hukuken aile olmayan, hatta eşcinsellerdeki gibi aile olması mümkün dahi olmayan kişileri de kapsamaktadır.

Burada üç aşamalı bir problemten bahsetmek mümkündür: Birincisi, kadın temalı görünen Sözleşme'nin cinsel sapmaları normalleştirmek için kullanılması. Dahası, cinsel sapmalara karşı çıkmanın şiddeti destekleme olarak etiketlenmesinin temelini atılması. İkincisi; aile kurumunu sorunlu gören ve referans almayan bir anlayışla hazırlanan Sözleşme ile kadının korunabileceğinin varsayılması. Üçüncüsü; ev ve aile kavramları arasında açıkladığımız şekilde bir ayrışma varken metnin orijinalinde özellikle "ev", Türkçesinde ise özellikle "aile" kelimesinin seçilmesi. Türkiye kamuoyu aile vurgusuyla yanıltılırken gerçekte aileye mesafeli, cinsiyet rolleri içermeyen ev vurgusuyla Sözleşme'nin yorumlanıp hayata geçirilmeye çalışılması.⁴³

Sözleşme'nin Tanımlar kısmında yer alan "eşler veya partnerler arasındaki" şiddet ibaresinin (m. 3/b), "eşler veya ebeveynler arasındaki" şiddet olarak çevrilmesi de benzer bir problemidir ve yanıltıcıdır.⁴⁴

Bu durumu, Sözleşme'yi çevirenlerin konuya hâkim olmamalarından kaynaklı çeviri hataları olarak görmekten ziyade çevirideki ifadelerin bilinçli bir şekilde kültürel olarak tercih edildiğini, kamuoyunun tepkisini hafifletmeye yönelik olduğunu düşünmek yerinde olacaktır.

Bu çeviri tercihinin nedeni ne olursa olsun, "aile içi şiddet" şeklindeki bir tercihin, aileyi şiddetle özdeşleştirme eğilimini artırdığını da not düşmek gerekmektedir.

⁴³ Aileyi referans alıp almama, koruyup korumama arasında yaşanan bu karmaşa karşısında biz de resmi çeviriyi baz almak ve analizimizde "aile içi" kavramını kullanmak durumunda kaldık.

⁴⁴ Bakırcı, 2015.

ETKİ ALTINDA YASAMA: 6284 SAYILI AİLENİN KORUNMASI VE KADINA KARŞI ŞİDDETİN ÖNLENMESİNE DAİR KANUN

Uluslararası sözleşmelerin iç hukuka tam anlamıyla mâl olması ulusal düzenlemeler yoluyla. İlgili ulusal düzenlemelerin irdelenmesi, gerek İstanbul Sözleşmesi'nin doğru anlaşılması gerekse mevzuat etki analizi açısından zorunludur. Türkiye bağlamında, İstanbul Sözleşmesi'ne uyumlu olarak çıkarılan 8.3.2012 tarih ve 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun hayati önem taşımaktadır.

6284 sayılı Kanun, Sözleşme'nin imzalandığı tarih (11.5.2011) ile onaylandığı tarih (14.3.2012) arasında kabul edilmiş ve 20.3.2012 tarihinde yürürlüğe girmiştir. **Her ne kadar Sözleşme iki yıl sonra, 1.8.2014 tarihinde yürürlüğe girmişse de 6284 sayılı Kanun'un İstanbul Sözleşmesi'nin doğrudan ve reel etki doğuran ulusal uzanımı olarak teşhis edilmesi gerekir.** Çünkü 6284 sayılı Kanun, Sözleşme'nin çizdiği düşünce hatlarına göre hazırlanmıştır.

Sözleşme teori, 6284 pratiktir. Sözleşme kurgu, 6284 olgudur. Haddizatında İstanbul Sözleşmesi'nin problemlili ideolojik özü, 6284'ün uygulanması sonucunda başlayan tartışmalarla görünür olmuştur. Tartışmalarda İstanbul Sözleşmesi'nin soyut olarak gündem yapılması, hatta **Sözleşme'nin feshedilmesi bile somut hukuk düzeni açısından pek fazla sonuç doğurmayacaktır. Sözleşme ışığında hazırlanan 6284 sayılı Kanun'un mutlaka özel olarak odağa konulması gerekmektedir.**

6284 sayılı Kanun'un yürürlüğe konulmasıyla birlikte yürürlükten kalkan 14.1.1998 tarih ve 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun'un pratikteki etkisi bir yana, söylem olarak benimsediği nötr üslubu hatırlatmakta yarar vardır. 4230 sayılı Kanun'da kadın vurgusu üzerinden cinsler arası çatışmaları köpürtme, toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim ve aile dışı ilişkileri meşrulaştırma anlayışlarının izi yoktur. Eşlere eşit yaklaşılmış, aile ortak değer olarak görülmüştür. Bu adil temelin geliştirilmesi gerekirken **6284 sayılı Kanun aracılığıyla hukuk politikasının İstanbul Sözleşmesi'ndeki manipülasyonlara kurban edilmesi, Türkiye'de doktrin ve uygulama açısından bir kırılmaya yol açmıştır.** Halen bu kırılmanın sancıları yaşanmaktadır.

6284 sayılı Kanun'un amacı, 1 maddesinin 1. fıkrasında; "şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadınların, çocukların, aile bireylerinin ve tek taraflı ısrarlı takip mağduru olan kişilerin korunması ve bu kişilere yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla alınacak tedbirlere ilişkin usul ve esasları düzenlemek" şeklinde ifade edilmiştir.

Kanun'un uygulanmasında "özellikle" Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi'nin (İstanbul Sözleşmesi) esas alınacağı vurgulanmıştır.

6284 sayılı Kanun'da toplumsal cinsiyete herhangi bir atıf söz konusu olmamakla birlikte unutulmaması gereken, 6284'ün bir toplumsal cinsiyet ideolojisi metni olan İstanbul Sözleşmesi'nin ruhuyla yazılmış bir hukuk metni olduğudur.

6284 sayılı Kanun, her ne kadar ailenin korunması başlığını taşısa da, başlık dışında Kanun'un hiçbir yerinde ailenin korunması ile ilgili bir hüküm bulunmamaktadır.⁴⁵ Aileyi korumayan ama adı Ailenin Korunması olan Kanun'un bu çelişkisi, aileyi değil de bir birey olarak kadını merkeze alan kesimlerce bile eleştirilmiştir.⁴⁶

6284 SAYILI KANUN'UN SORUNLARI

1. Şiddetin Tanım ve Kapsamından Kaynaklanan Sorunlar

İstanbul Sözleşmesi'nde "kadına yönelik şiddet" (m. 3/a) ve "aile içi şiddet" [orijinal dilde "ev içi şiddet"] (m. 3/b) tanımlanırken, 6284'te ise "ev içi şiddet" (m. 2/b) yanı sıra "şiddet" (m. 2/d) de tanımlanmıştır.

Sözleşme'de;

"Kadına yönelik şiddet", kadına yönelik ayrımcılığın bir türü ve bir insan hakkı ihlali olarak ele alınmakta, "İster kamu hayatında ister özel hayatta meydana gelsin baskı veya rastgele özgürlüğünü engelleme de dâhil kadınların fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik zararı veya ızdırabı ile sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel olan tüm eylemler toplumsal cinsiyete dayalı şiddet" olarak (m. 3/a),

"Aile içi şiddet", aile içerisinde, aile birliğinde veya daha önceki veya şu anki eşler veya ebeveynler arasında meydana gelen, failin aynı evi şu an veya daha önce şiddet mağduruyla paylaşmış paylaşılmadığına bakılmaksızın fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik şiddetin bütün türleri olarak (m. 3/b),

"Toplumsal cinsiyet" belli bir toplumun kadınlar ve erkekler için uygun gördüğü sosyal olarak inşa edilen roller, davranışlar, etkinlikler ve yaklaşımlar olarak (m. 3/c),

⁴⁵ Yaman, 2019, s. 660.

⁴⁶ Moroğlu, 2012, s. 371, 375.

“Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet”, kadına kadın olmasından dolayı uygulanan ve kadınları orantısız biçimde etkileyen şiddet olarak (m. 3/d),

“Mağdur”, a ve b maddelerinde belirtilen davranışlara maruz kalan herhangi bir kimse olarak (m. 3/e) tanımlanmıştır.

6284 sayılı Kanun’da ise;

“Ev içi şiddet”, şiddet mağduru ve şiddet uygulayanla aynı haneyi paylaşmasa da aile veya hanede ya da aile mensubu sayılan diğer kişiler arasında meydana gelen her türlü fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik şiddet olarak (m. 2/b),

“Şiddet”, kişinin, fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik açıdan zarar görmesiyle veya acı çekmesiyle sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel hareketleri, buna yönelik tehdit ve baskı ya da özgürlüğün keyfi engellenmesini de içeren, toplumsal, kamusal veya özel alanda meydana gelen fiziksel, cinsel, psikolojik, sözlü veya ekonomik her türlü tutum ve davranış olarak (m. 2/d) tanımlanmıştır.

a. Keyfi Yoruma Açık, Muğlak Şiddet

İstanbul Sözleşmesi, kendisinden önceki uluslararası metinlerde yer alan ve yeterince geniş ve yoruma açık olan şiddetin kapsamını **“ekonomik zarar”** kavramını da içerecek şekilde genişletmiştir.⁴⁷ Her iki metinde de şiddet türleri **fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik** olarak sayılırken 6284 bu tanıma **sözlü** şiddeti de eklemiştir.

6284’te şiddetin tanımı Sözleşme’deki gibi muğlak ve yoruma açıktır. Aile bireylerinin şiddet kastı içermeyen tutum ve davranışları ile ebeveynlerin tedip hakkı kapsamında ele alınması gereken tutum ve davranışları başta olmak üzere, bireylerin eğitime, öğrenmesine, kendini gerçekleştirmesine katkı sağlayan aile içi ilişki, iletişim ve etkileşim süreçlerinin şiddet kapsamında değerlendirilemeyeceğine ilişkin hükmün bulunmaması bir eksikliktir. Tanımı ve kapsamı muğlak şiddet kavramı, amacı açan geniş yorumlara yol açabilecektir.

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğünün 2018 yılında GREVIO’ya verdiği, Türkiye’nin yanıtlarını içeren metinde tanımı ve kapsamı belirlenmemiş, unsurları tespit edilmemiş psikolojik şiddet suçunun yoruma bağlı olarak TCK’nın konuya yakın maddeleriyle karşılandığı görülüyor:

“5237 sayılı TCK her ne kadar “psikolojik şiddet” başlığı taşıyan bir suç tasnifi yapmamış olsa da şiddet türünün unsur fiilleri ve sonucu yaptırıma bağlanmıştır. Psikolojik şiddet adli uygulamada, genellikle tehdit (Madde 106), şantaj (Madde 107),

47 Açıklayıcı Metin—CETS 210, p. 40.

baskı (Madde 108), iftira (Madde 125) ve kötü muamele (Madde 232) suçları altında ele alınmasının yanı sıra, etkili eylem sonucu mağdurun psikolojik ve ruhsal sağlığının zarar görmesi durumunda, Kanunun 86'ncı maddesinde düzenlenen kasten yaralama hükümlerinin uygulanması da söz konusu olmaktadır.”⁴⁸

Suçun unsurları ve gerçekleşme şartları objektif olarak belirlenmedikçe tedbir kararlarına mesnet tutulması toplumsal sorunlara kapı aralamaktadır. Dokunulmazlığı bulunan konutta, devamlı veya büyük ölçüde birlikte, **samimi bir ortamda yaşayan aile bireylerinin ani gelişen ve devamlılık arz etmeyen hareketlerinin -fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik açıdan zarar vermedikçe- “ev içi şiddet” olarak kabul edilmemesi gerekirken,**⁴⁹ **haksız fiil oluşturmayan her türlü hareket, tutum ve davranış Sözleşme gereği şiddet kapsamı içine alınabilecek, ayrımcılık olarak tanımlanabilecektir.** Dolayısıyla aile bireylerinin birbirleriyle temas kurması, suç sınırlarında dolaşan tehlikeli davranışlar haline gelecektir. Sözleşme’nin ve 6284’ün aile fertlerini, fail-mağdur, avantajlı-dezavantajlı, güçlü-zayıf gibi karşıtlığa dayalı bir zeminde tanımlaması hem kanun koyucu diliyle hem de aile kavramının bütünleştirici yönüyle örtüşmemektedir.

Hukuk düzeni tarafından izin verilen meşru savunma, görevin ifası, hakkın kullanılması, ilgilinin rızası, Medeni Kanun ve diğer kanunlar tarafından ebeveyne veya disiplin yetkisine haiz kişilere tanınan tedip yetkisinin kullanılması kapsamında kalan fiillerle ilgili olarak bu tedbirlerin uygulanmasından hukuk düzeninin tekliği prensibi gereği söz edilemez.⁵⁰

b. Eyleme Dönüşmeyen Tutum ve Davranışları Kapsayan Şiddet

6284 sayılı Kanun, tutum ve davranışları tanımın odağına koyarken, Sözleşme esasen her biri suç teşkil eden somut ifadelerle yer vermekte,⁵¹ eylemlerden söz etmektedir. Dolayısıyla, **6284 sayılı Kanun’un kişi ve yer itibarıyla sınır koymaması, şiddet kavramını tutum ve davranış muğlaklığında ele alması, “ev içi şiddet”, “şiddet” ve “şiddet mağduru” gibi kavramların tanımını netleştirmemesi nedeniyle uygulama sahası öngörülemez şekilde genişletilmiş olmaktadır.**⁵² Buna bağlı olarak, kadınların maruz kaldığı şiddet olaylarında hangi vakaların 6284 kapsamında değerlendirileceği konusunda bir tasnif sorunu oluşmuştur.⁵³

⁴⁸ <https://ailevecalisma.gov.tr/media/3826/grevio-raporu-na-iliskin-turkiye-nin-yanitlari.pdf>

⁴⁹ Uğur, 2012, s. 347.

⁵⁰ Koca, 2019.

⁵¹ Yaman, 2019, s. 656.

⁵² Koca, 2019.

⁵³ Taştan & Küçüker Yıldız, 2019.

c. Muhtemel Şiddet, Muhtemel Fail, Muhtemel Mağdur

6284 sayılı Kanun'da şiddet, şiddet mağdurları ve failleri ile ilgili olarak ihtimallere dayalı tanımlamalar yapılmıştır. Kanun'a göre, "şiddet mağduru", 6284 sayılı Kanun'da şiddet olarak tanımlanan tutum ve davranışlara doğrudan veya dolaylı olarak maruz kalan veya **kalma tehlikesi bulunan** kişiyi ve şiddetten etkilenen veya **etkilenme tehlikesi bulunan** kişileri ifade etmektedir (m. 2/e). "Şiddet faili" ise Kanun'da şiddet olarak tanımlanan tutum ve davranışları uygulayan veya **uygulama tehlikesi bulunan** kişilerdir (m. 2/g).⁵⁴

Gerek Kanun'da gerekse Sözleşme'de şiddetin önlenmesi amacıyla, şiddete uğrayan kadar uğrama ihtimali olanların da kapsama alınması ve korunmasının planlanması doğal karşılanabilir. Ancak Kanun metninde şiddeti önleme adına, **"muhtemel fail" in temel hak ve hürriyetlerini kısıtlayıcı veya engelleyici kararların alınmasını, mağduriyetine neden olacak tecziye ve yaptırımların uygulanmasını önleyecek somut çerçevelerin olmadığı görülmektedir.** Dolayısıyla, Kanun'da tehlikenin boyutunu tanımlayan **"yakın, açık, anı"** gibi kriterlerin yer almaması, uygulamada hak ve özgürlüklerin ihlaline yol açabilecek ciddi sorunlar doğuracaktır.⁵⁵ İstismara açık bu durum, haksız mağduriyetler üreterek aile kurumunun ağır yara almasına neden olmaktadır.

2. Din, Gelenek ve Cinsiyetin Kriminalize Edilmesi

İstanbul Sözleşmesi'nin uygulamaya yönelik açıklama ve gerekçeleri içeren Açıklayıcı Metin'de kadına yönelik şiddet ve aile içi şiddetin karmaşık bir olgu olduğu itiraf edilmektedir.⁵⁶ Buna karşın Sözleşme, şiddet olgusuyla kadın ve erkeğin geleneksel rolleri ve dini yaklaşımlar arasında mutlak bir bağ kurarak kendisiyle çelişmektedir. **Şiddetle geleneksel roller arasında kurulan bu bağın bilimsel dayanağı olmadığı gibi önermeyle sonuç arasında da mantıksal bir bağ yoktur.** Geleneğin toptan bozuk olduğu propagandası, geleneğin toptan düzgün olduğu propagandasından farksızdır. Sözleşme'nin geleneksel dünyanın özüne itirazının olduğu anlaşılmakla birlikte bu itiraz yeterince açıklanmamaktadır. Adeta hukuk normunun gücüne dayanarak sonuç almak istenmektedir. **Sözleşme'nin, dünya dinlerinin ve geleneklerinin özünde yer alan, kadın ile erkeğin farklılıklarıyla birlikte eşit değerde olduğu kabulüne savaş açması ideolojik bir tutumun sonucu olarak yasaya dönüştürülmüş, 6284 sayılı Kanun yoluyla ulusal mevzuata sirayet ettirilmiştir.**

Sözleşme, toplumsal cinsiyet eşitliği anlayışıyla kurguladığı sistemi, zorlama bir nedensellik ilişkisi üzerinden açıklamaktadır. Bunu yaparken de **din ve geleneği olağan şüpheli durumuna düşürmekte, bunları kriminalize etmektedir.**

⁵⁴ Yaman, 2019, s. 661.

⁵⁵ Uğur, 2012, s. 349.

⁵⁶ Açıklayıcı Metin—CETS 210, p. 25.

Aynı kriminalizasyon işlemi cinsiyet (özelde erkek) için de uygulanmaktadır. Kadınların uğradığı şiddetle kadın olmaları arasında mutlak bir bağ varsayılmaktadır. Gerek Sözleşme gerekse 6284 sayılı Kanun, şiddetin toplum içi yansıtma ve aktarma yoluyla arttığı gerçeğini göz ardı etmektedir. Kadına şiddet uyguladığı varsayılan erkeğin şiddet duygusunu ve alışkanlığını nereden aldığı, kendisinin de şiddet mağduru olup olmadığı hiç gündeme getirilmemektedir. **Adeta erkeklik doğal suçluluk, kadınlık doğal mağdurluk olarak lanse edilmektedir.** Bu yaklaşımın adil olmadığı izahtan varestedir. Herhangi bir topluma yakından nazar edilirse erkeklerin ve kadınların şiddet mağduriyetlerinin birbirinden farklı biçimlerde olmakla birlikte, toplamda birbirine yakın düzeye eriştiği kolaylıkla görülebilir.

3. Eşcinselliği Kapsama Dâhil Etme Kurnazlığı

Kadına şiddetle hiçbir ilişkisi olmadığı halde eşcinsellik, içeriğine yerleştirildiği Sözleşme'nin etki gücü sayesinde meşrulaşmakta ve dokunulmazlık kazanmaktadır. Bu durum, feminist ideoloji içerisinde yaygınlaştırılan eşcinselliğin planlı ve aşamalı olarak meşrulaştırılması ile ilgilidir.

Sözleşme'de "tedbirlerin, cinsiyet, toplumsal cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi veya başka tür görüş, ulusal veya sosyal köken, bir ulusal azınlıkla bağlantılı olma, mülk, doğum, cinsel yönelim, toplumsal cinsiyet kimliği, sağlık durumu, engellilik, medeni hal, göçmen veya mülteci statüsü veya başka bir statü gibi, herhangi bir temele dayalı olarak ayrımcılık yapılmaksızın uygulanmasını temin edeceklerdir" (m. 4/3) denilmektedir. Burada geçen cinsel yönelim terimiyle kastedilen eşcinsellerdir. Çocuklara, akrabalara, hayvanlara **cinsel yönelimler dahi bu terimin kapsamına potansiyel olarak sokulabilir. Eşcinselliği normalleştirmek için kullanılan mantık örgüsü pekala bunları normalleştirmek için de kullanılabilir.**

Bu madde Açıklayıcı Metin'de izah edilirken; "Bu paragraf önleyici tedbirlerin özellikle korunmasız kişilerin ihtiyaçlarına atıfta bulunmasını ve dikkate almasını sağlamak için pozitif eylem gerektirmektedir. Failler genellikle böyle kişileri hedef almayı seçmektedir, çünkü durumları nedeniyle kendilerini savunabilmeleri veya failin kovuşturmasını ve diğer onarım şekillerini talep etmesi daha az olasıdır. Bu Sözleşme'nin amacı için, özel durumlar ile korunması yapılan kişiler: hamile kadınları ve küçük çocuklu kadınları, zihinsel veya bilişsel bozuklar da dâhil olmak üzere engelli kişileri, kırsal veya ücra alanlarda yaşayan kişileri, madde bağımlılarını, seks işçilerini, ulusal veya etnik azınlık geçmişi olan kişileri, kaçak göçmenler ve mülteciler dahil göçmenleri, gey erkekleri, lezbiyen kadınları, biseksüel ve cinsiyet değiştiren kişileri ve bunun yanında HIV pozitif kişileri, evsiz kişileri, çocukları ve yaşlıları içermektedir" (p. 87) denilmektedir.

Dikkat edilirse eşcinseller; hamile kadınlar, küçük çocuğu olan kadınlar, zihinsel ya da bilişsel bozukluklar dahil engelli kişiler, madde bağımlıları, kaçak göçmenler ile mülteciler dahil göçmenler, evsiz kişiler, çocuklar ve

yaşlılarla birlikte anılmaktadır. Üstelik eşcinsellerin koruma altına alındığı konusunda şüpheyi mahal vermemek için gey erkekleri, lezbiyen kadınları, biseksüel ve cinsiyet değiştiren kişiler şeklinde tek tek saymaktadır.

Hâlbuki Avrupa Konseyi ülkelerinin hiçbirinde eşcinsellere şiddet meşru kabul edilmemektedir. Yani diğer bütün şiddet mağdurları hangi hukuka tabilerse eşcinseller de aynı hukuka tabidir. Dolayısıyla **Açıklayıcı Metin’de eşcinsellerin özel olarak anılmaları eşcinsel aktivizmini güçlendirme, eşcinsel örgütlenmenin dokunulmazlık kazanmasını sağlama amacını taşımaktadır. Bu amacın yerindeliği bir yana, kadın temalı olarak takdim edilen İstanbul Sözleşmesi’ne adeta sokuşturulması Sözleşme’nin bir bütün olarak masum olmadığı şüphesini artırmaktadır. 6284 sayılı Kanun’un da masum ve makul bir düşünce zemininden yoksun olduğunu ispatlamaktadır.**

4. Mağdurun Beyanının Esas Kabul Edilmesi

6284 sayılı Kanun’da “Koruyucu tedbir kararı verilebilmesi için, şiddetin uygulandığı hususunda delil veya belge aranmaz” hükmüne yer verilmiştir. İstismara ve haksızlıklara kapı aralayan, telafisi mümkün olmayan zararların oluşmasına imkân tanıyan bu hüküm **“tedbir kararına aykırılık halinde zorlama hapsinin uygulanacağı” hükmüyle birlikte düşünüldüğünde, delilsiz ve belgesiz işlem tesisinin yol açabileceği zararların büyüklüğü anlaşılacaktır.**

“Koruyucu tedbir kararı verilebilmesi için, şiddetin uygulandığı hususunda delil veya belge aranmaz” hükmü (m. 8/3) hukuka aykırılık potansiyeli taşıyan, şiddeti önlemenin ötesinde tetikleyebilecek bir düzenlemedir. En azından **makul şüphe olmaksızın verilmiş bir tedbir kararı, suçlu olduğu varsayılan “şüpheli” için ağır bir tahrik unsuru olabilme potansiyeli taşımakta, bu da masum şahsın zorla masumiyet pozisyonundan suç pozisyonuna itilmesi anlamına gelmektedir.** Asılsız şikâyetleri ise teşvik etmektedir. Uygulamada kötüye kullanılabilecek veya mağduriyetlere neden olabilecek, her an için “sorgusuz sualsiz” bir zorlama hapsine dönüşebilecektir.⁵⁷

Bu açıdan Kanun’un ilgili maddesi, mevzuat sistemimizin ruhuna, amacına, aile kurumunun dinamiklerine uygun olmayan içeriktedir. Hiç olmazsa tedbir kararından sonra takip araştırması yapılmalıdır ki şiddet faili olduğu varsayılan ve bir ihtimal tedbir kararına aykırı davranan kişi olgusal temelden tamamen yoksun bir şekilde yaptırıma uğramış olmasın. Takip araştırması neticesinde asılsız beyanda bulunduğu anlaşılan şikâyetçinin eyleminin yaptırıma bağlanması da önem arz etmektedir.

⁵⁷ Uğur, 2012, s. 361.

5. Uygulamada Önleyici Tedbirlerde de Delil ve Belge Aranmaması

Koruyucu tedbirler potansiyel mağdurları korumaya, önleyici tedbirler ise potansiyel suçluları önlemeye yönelik tedbirlerdir. Her iki tedbir türünde de suçun sübut bulması aranmadığı gibi yargılama aşamalarındaki gibi sübuta yönelik delil de aranmamaktadır. Bununla birlikte, **önleyici tedbirlerin suçluluğu muhtemel görülen şahıslar üzerindeki etkisi daha yıkıcı olabilmektedir. Çünkü bu tedbir türünde kendisine suç isnat edilen kişinin hayatı doğrudan etkilenmektedir.**

Bir örnekle açıklamak gerekirse, koruyucu tedbirde şiddet mağduruna ev dışında barınma sağlanırken, önleyici tedbirde şiddet faili evden uzaklaştırılmakta fakat kendisine ev dışında barınma sağlanmamaktadır. Hâlbuki söz konusu kişilerin şiddet mağduru ve şiddet faili oldukları kesinleşmiş değildir. Ortada sadece bir mağduriyet beyanı ve karşı tarafa suç isnadı vardır. Şu halde, önleyici tedbir kararlarının masumiyet ilkesine aykırı ön kabullerle verilmesi adaletsiz, hatta tahrik edici olacaktır.

Bu örnek, önleyici tedbir kararlarında daha yüksek bir hassasiyet gösterilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. 6284 sayılı Kanun'da koruyucu tedbir kararı verilebilmesi için şiddetin uygulandığı hususunda delil veya belge aranmayacağı (m. 8/3) hükmüne yer verilirken önleyici tedbir kararının ise geciktirilmeksizin verileceği düzenlenmiştir (m. 8/5). **Uygulamada, koruyucu tedbirlerle ilgili karar verilirken delil ve belge aranmayacağı kuralının, 5. maddede düzenlenen önleyici tedbirlerle ilgili olarak da karine kabul edilebildiği görülmektedir.⁵⁸ Delil ve belge aranmaması ilkesinin önleyici kararlara da genişletilmesi, şüphelinin temel hak ve özgürlüklerinin ihlaline ve mağduriyetine, kanunun istismarına ve şiddetin artmasına/ağırlaşmasına neden olabilmektedir. Önleyici tedbir kararının ihlali durumunda zorlama hapsi kararının verilmesiyle sorunlar daha da derinleşmektedir.⁵⁹ Uygulamadaki bu gibi hatalar, kadına şiddet konusunda yargının STK'lar, feminist lobiler ve bir kısım medya tarafından baskı altına alınmasından kaynaklanabilmektedir. Halbuki yargı organının öncelikli vazifesi tedbir kararını yaptırıma dönüştürmek değil, tedbir kararının uygulanmasından sonra eşlerin hür iradeyle ve suhuletle tekrar bir araya gelebilme imkanını arttırmaktır.**

6. Re'sen Soruşturma / Kovuşturma Uygulaması

Sözleşme, fiziksel şiddet, cinsel saldırı, zorla evlendirme, kadın sünneti, zorla kürtaj ve kısırlaştırma suçlarını şikâyetle bağlı olmaksızın re'sen soruşturulup kovuşturulmasını, şikâyet geri alınsa bile soruşturmanın devam ettirilmesi yükümlülüğünü getirmektedir (m. 55).

⁵⁸ Koca, 2019.

⁵⁹ Taştan & Küçüker Yıldız, 2019, s. 32.

6284'te ise bu konuda bir düzenleme yoktur. Kural gereği, bu boşluğu Sözleşme doldurmaktadır.

Suçta maruz kalıp, beyanını zor ve tehditle ya da çevresel baskılarla geri alan kadınların varlığı bilinmektedir. Bu kadınların suç teşkil eden fiillere maruz kalmaya devam ettikleri de bilinmektedir. Tedbir alınmadığında bu fiiller, bazı durumlarda hayat hakkı ihlaline kadar gidebilmektedir (bkz. AİHM'in 9.6.2009 tarihli Opuz – Türkiye kararı).

Bunu önlemek amacıyla getirilen bu düzenlemeyi; eylemlerin somut olarak tanımlanmadığı, şablon kararların verildiği, yasa açıklarının sıklıkla istismar edildiği bir vasatla birlikte değerlendirmek gerekir. Erkeklerin kötücül olduğunu, kadınların asla kötücül olamayacağını varsaymak hukuk mantığıyla bağdaşmaz.

Söz konusu düzenlemenin, bütün kadınları bütün erkekler karşısında peşinen avantajlı duruma getirdiği, temel hak ve özgürlükler konusunda telafisi mümkün olmayan ihlallere neden olabileceği görülmelidir. **Bu sorunu çözmenin yolu, yasanın anılan sorunlu taraflarını düzeltmek, kadını korumaya yönelik yaptırım içermeyen sosyal ve psikolojik hizmete ve kadının baskı altında olup olmadığını izlemeye dayalı ara mekanizmalar geliştirmektir. Kadın-erkek hasımlığını körükleyen her uygulama, ailenin devamlılığını sağlayan barışma imkânlarını yok ettiği gibi huzur içinde ayrılma imkânlarını da zora sokmaktadır.**

7. Şiddeti Artıran Bir Tedbir: Uzaklaştırma

6284 sayılı Kanun'un 5/b maddesinde hâkimin şiddet uygulayanla ilgili "Müşterek konuttan veya bulunduğu yerden derhal uzaklaştırılması ve müşterek konutun korunan kişiye tahsis edilmesi" kararı verebileceğini düzenlemektedir.

Bu tedbir, hukuk sistemimizde İstanbul Sözleşmesi ve 6284'ten önce, 6284'ün kabul edilmesiyle mülga olan 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun'un 1/b maddesinde de yer almaktaydı. 6284 sayılı Kanun'da da aynı şekilde düzenlenen bu tedbir en sık uygulanan önleme tedbirlerindendir.

6284'ün bu tartışmalı maddesinin Sözleşme'deki dayanağı 52. maddedir. Söz konusu maddede, ani tehlike durumlarında; ilgili yetkililerin kendiliğinden aile içi şiddet failine belli bir süre zarfı için mağdurun veya risk altındaki kişinin ikamet ettiği bölgeden ayrılma ve failin mağdurun veya risk altındaki kişinin ikamet bölgesine girmesini veya onlarla irtibat kurmasını yasaklama emri verme yetkisine sahip olmalarını sağlamak üzere gerekli hukuki veya diğer tedbirleri alacağı, alınan tedbirlerde mağdurun veya risk altındaki kişinin güvenliğinin ön planda tutulacağı ifade edilmektedir. **Sözleşme taraflardan birinin uzaklaştırılmasını öngörmektedir.**

6284 ise şiddet failinin uzaklaştırılacağını belirleyerek hâkime olayın ve tarafların durumuna göre karar verebileceği bir tercih alanı bırakmamıştır.

Uzaklaştırma kararlarının; failin sokakta kalması, ailesinden ayrı düşmesi, kendi evine girememesi gibi nedenlerle öfkeyi büyütüp şiddeti artırdığı, eşlerin barışma ihtimalini azaltıp boşanmaları körüklediği şeklinde sonuçlar doğurduğu kamuoyuna ve raporlara⁶⁰ yansımaktadır. Tedbir kararı verilirken failin ekonomik, sosyal ve sağlık durumu dikkate alınmamaktadır.

Kanun'da "şiddete uğrama tehlikesi bulunan" kişiler de kapsama alındığına göre şiddet uygulayan veya uygulama tehlikesi bulunan kişiler hakkında önleyici tedbir kararları (m. 5) verilirken şiddet uygulama tehlikesi, ihtimali neye göre belirlenecektir? Bu konuda "**açık, ani, yakın tehlike**" gibi bir unsura, kritere yer verilmemiştir. Dolayısıyla uygulamada Anayasa'da teminat altına alınan hak ve özgürlüklerin (örneğin konut dokunulmazlığının ihlali) söz konusu olabilecektir.⁶¹

8. Tedbir Kararının İlk Defasında Çoğunlukla Altı Ay Olarak Verilmesi

Kanun'da tedbir kararının ilk defasında en çok altı ay için verilebileceği belirlenmiştir (m. 8/2). **Tedbir kararının ilk defasında en çok altı ay için verilebilmesi hükmü, ilk uzaklaştırma için oldukça fazladır. Uygulamada çoğunlukla altı aylık uzaklaştırmaya ilk defada karar verilmekte, şiddeti uygulayan şahsın psikolojik, ekonomik ve kişilik durumu, fiilin ağırlığı, tekrarlanma riski gibi durumlar ile kararın evlilik kurumunun devamına ve aile bütünlüğünün ve huzurunun sağlanmasına hizmet etmesi gerektiği gibi hususlar göz ardı edilmektedir.**

Kamuoyuna yansıyan bilgilere bakıldığında, düzenlemenin bu şekliyle aile bütünlüğünü bozan, boşanmaları tetikleyen, şiddeti körükleyen bir etki doğurduğu görülmektedir.

9. Önleyici Tedbirde Hâkime Tanınan Yetkinin Genişliği

6284 sayılı Kanun'un 5. maddesinde önleyici tedbirler sayılmıştır ve hâkimin şiddet uygulayanlarla ilgili olarak sayılan önleyici tedbirlerden birine, birkaçına veya "**uygun görülecek benzer tedbirlere**" karar verebileceği ifade edilmiştir (m. 5/1). Burada uygun görülecek benzer tedbirler ifadesine bir kısıtlama getirilmediğinden, hâkime geniş bir yetki alanı bırakılmaktadır. **Belli bir sınırın çizilmemesi, yasada sayılanlar dışında hâkimin uygulayacağı önleyici tedbirlerin, tedbire aykırı hareket edenlerin üç günden on güne, tekrarı halinde 15 günden 30 güne ve toplam süresi altı ayı geçmeyecek şekilde zorlama hapsine tabi tutulacağı (m. 13/ 1, 2) düşünüldüğünde şüphelinin temel haklarını çiğneyecek nitelikte olma riskine, dolayısıyla mağduriyetlerin yaşanmasına açık bir durum ortaya çıkmaktadır.**

60 Taştan & Küçüker Yıldız, 2019, s. 31.

61 Uğur, 2012, s. 360, 361.

10. Uzlaştırma ve Arabuluculuğun Yasaklanması

İstanbul Sözleşmesi'nin, "Zorunlu Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Usul ve Hükümlerinin Yasaklanması" başlıklı 48. maddesinin 1. fıkrasında, "Taraflar, işbu Sözleşme kapsamındaki şiddet eylemlerinde arabuluculuk ve uzlaştırma da dâhil zorunlu alternatif uyuşmazlık çözüm süreçlerini yasaklamak üzere gerekli hukuki veya diğer tedbirleri alır" denilmek suretiyle arabuluculuk ve uzlaştırma mekanizmaları yasaklanmıştır.

6284 sayılı Kanun'da bu konuda bir düzenleme yer almamakla birlikte 2012 yılında yürürlüğe giren **6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu'nda "Aile içi şiddet iddiasını içeren uyuşmazlıklar arabuluculuğa elverişli değildir" (m. 1/2) denilmek suretiyle 6284 kapsamına giren uyuşmazlıklarda arabuluculuk yasaklanmaktadır.**

Uzlaştırma mekanizmaları, sorunları barışçı ve çekişmesiz yollarla çözen mekanizmalardır. Aile ilişkilerinde geleneksel olarak en önemli mekanizma uzlaştırmadır. **Uzlaştırma yasağı temelde barıştırma yasağıdır. Barıştırmanın yasaklandığı bir vasatta aile kurumunun ayakta kalması mümkün değildir.**

Diğer bir açıdan bakıldığında ise **uzlaştırma yasağı uzlaşarak ayrılma seçeneğini de engellemiş olmaktadır. Uzlaşma sadece barışıp tekrar birlikte yaşama anlamına gelmez; barış içinde ayrılmayı da içerir.** 6284 kapsamında aile içi problemlerin çatışma şiddetinin arttırılması, ayrılığın bile kriminal süreçler içinde ve kavgalı olmasının teşvik edilmesi söz konusudur. Bunun sağlıklı bir yasama perspektifi olmadığı açıktır.

11. 6284 Sayılı Kanun'un Hukuk Sistemimizin Temel Prensipleri ile Çelişmesi

Hukuk sistemlerini ayakta tutan, işler kılan ve adaletin ortaya çıkmasında son derece önemli ilkeler vardır. Bu ilkeler yüzyılları aşan tecrübelerle, ciddi doktriner çalışmalarla ortaya çıkmıştır. Yasal düzenlemeler yapılırken, yasa koyucunun dikkate almak zorunda olduğu ölçütlerin başında bu temel prensipler gelmektedir. Bu prensipler dikkate alınmadığında sistem içinde karışıklıklar, birbirini nakzeden hükümler ile birlikte adalet sağlayamayan bir mevzuat yığını ortaya çıkar.

"Kanunsuz suç ve ceza olmaz" ilkesinin gereği olarak suçların tanımlanması ve ceza hukuku yaptırımları koyma yetkisine sadece Türkiye Büyük Millet Meclisi sahiptir. Yasama görevi, devredilmesi mümkün olmayan bir yetkidir. Suç ve cezaların kanunla düzenlenebilmesi, kişi hak ve özgürlüklerine sağlanan en önemli anayasal garantilerden biridir. **Kişi hak ve özgürlüklerinin güvence altına alınabilmesi için, hangi fiillerin suç teşkil ettiğinin kanunda açık bir şekilde belirlenmesi gerekir.**⁶²

62 Türk Ceza Kanunu Madde Gerekçeleri, m. 2.

İstanbul Sözleşmesi'nin ruhuyla yazılan 6284 sayılı Kanun bu yönüyle incelendiğinde şu hususlarda prensiplerin zorlandığını ya da çiğnendiğini söylemek mümkündür:

- Koruma ve önleme tedbirleri alınırken, mağdur olduğunu iddia eden şahsın beyanına aşırı itibar edilmesi,
- Kanun'da sayılan şiddet türlerinin muğlak ve yoruma çok fazla açık olması,
- Şiddetin eylemden öte soyut tutum ve davranışları da kapsamı,
- Şiddet uygulama ihtimali bulunan kişileri şiddet faili olarak tanımlaması,
- Önleyici tedbirde hâkime tanınan yetkinin aşırı geniş olması,
- Tedbir kararının ilk defasında çoğunlukla altı ay olarak verilmesi,
- Önleyici tedbirlerde hüküm konulmadan infaza yönelik karar verilmesi,
- TCK'da şikâyetle bağlı olan bazı suçlar için 6284 bağlamında şikâyet aranmaması,
- Zorlama hapsine karşı bir kanun yolu veya başka türlü bir denetim mekanizmasının öngörülmemesi,
- 6284'ün ve Sözleşme'nin tamamen mağduriyet iddiasına odaklanan, şüpheli veya failin haklarını önemsemeyen yapısı,
- Kanun'un taşıdığı belirsizlikler ve dilindeki özensizlik gibi hususlar;
 - Lekelenmeme hakkına,
 - İddia edenin ispat külfeti prensibine,
 - Masumiyet karinesine,
 - Suç ve cezada kanunilik prensibine,
 - Hukuki dinlenilme hakkına,
 - Dürüst yargılanma ve savunma hakkına,
 - Kıyas yasağına,
 - Kanun önünde eşitlik ilkesine,
 - Hukuk devleti ilkesine ve bunun uzantısı olarak açıklık, belirlilik ilkelerine,
 - Hak arama özgürlüğüne aykırılık oluşturmaktadır.

Ayrıca;

- Aileyi potansiyel tehlike olarak negatif kodlayan ruhu ve içeriği nedeniyle İstanbul Sözleşmesi, **Anayasa'nın 41. maddesi ile çelişmektedir.**
- Arbuluculuk mekanizması 6325 sayılı Kanun'un 1/2 maddesindeki düzenlemeyle 6284 sayılı Kanun'un alanına giren kadına şiddet konulu uyuşmazlıklarda uygulanmamaktadır. Bu da hem mağdur hem de fail açısından hukuk sisteminin tanıdığı bir imkândan ayrık tutulma ve **kanun eliyle ayrımcılık sorununun doğmasına neden olmaktadır.**
- Sözleşme kapsamında yer verilen suçlar çok büyük oranda Türk Ceza Kanunu'nda suç olarak tanınmaktadır.⁶³ Buna karşın, suçun ispatı, şikâyete bağlı olup olmaması, suçların nitelikli halleri itibarıyla TCK'daki düzenlemelerden farklılaşmaktadır. Sözleşme'nin Türk Ceza Kanunu'nda şikâyete bağlı suçlar kapsamında olan bazı suçları; mağdurun şikâyetine, suçu bildirmesine gerek kalmaksızın, mağdur şikâyetini veya ifadesini geri alsa bile tek taraflı ve re'sen soruşturulması ve kovuşturulması yükümlülüğü getirmektedir (m. 55). Bu yaklaşım, suçlar arasında anlamsız bir hiyerarşi oluşturmakta, kadının erkekten hem daha aciz hem de daha üstün olduğu yönünde çelişkili mesajlar vermektedir. Sahiden eşitlikçi bir zeminde bakılsaydı, şiddet olgusu kadın-erkek arasında bir önem farklılığı izlenimi doğurmadan çözülmeye çalışılırdı.
- **Bütün bu örnekler birlikte değerlendirildiğinde hukuk düzeninin tekliği ve kanun önünde eşitlik prensiplerinin ağır biçimde zedelediği görülmektedir.**
- Sözleşme'de, 35, 36, 37, 38.a ve 39. maddelerde yer alan suçların kasten işlenmesi durumunda, mezkur suçu işlemeye teşebbüste bulunmanın suç olarak değerlendirilmesi istenmektedir (m. 41/b). Bu düzenlemeyle, suça teşebbüs ile tamamlanmış suç arasındaki ayrım ortadan kaldırılmakta, TCK'nın teşebbüs saydığı bir fiil tamamlanmış suç sayılmakta, bu yönüyle yargı birliği ilkesi ihlal edilmektedir.

Normlar hiyerarşisindeki yeri gereği İstanbul Sözleşmesi ve ona atıfta bulunarak çıkarılan 6284 sayılı özel Kanun, adeta yasalar üstü bir konumdadır ve hukuk mevzuatının birçok maddesiyle, evrensel hukuk prensipleriyle, kamu yararıyla çelişki içermektedir.

63

Bkz. TCK 80, 86, 99, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 108 maddeleri.

SONUÇ, TESPİT VE ÖNERİLER

Dünya genelinde azımsanmayacak büyüklükte bir şiddet olgusuyla karşı karşıyayız. Özellikle kadın-erkek ilişkileri bağlamında, fiziki şiddet boyutunda kadın mağduriyetinin daha aşikâr olduğunu da görüyoruz. **İstanbul Sözleşmesiyle Şiddetin göz ardı edilmesinin mümkün olmadığı noktasında mutabakat, şiddetle mücadelenin parametreleri noktasında ayrışma halindeyiz.**

İstanbul Sözleşmesi ve tartışma atmosferi, şiddetle mücadelenin mantığı ve yöntemi konusunda gereksiz bir ikileme yol açtı: Toplumdaki mevcut kültürel altyapıyı toptan ret ya da kabul ikilemine. Hâlbuki **çözüm siyah ve beyaz şeklinde birbirine zıt iki seçeneğe indirgenemez. Geleneği süzmek gerektiği gibi modern önerileri de süzmek gerekir.**

Odak Analizimizde hazır reflekslerden uzak durmaya gayret ettik: **Sözleşme'nin ne tamamen zararlı ne de tamamen faydalı olduğu önyargısıyla hareket ettik. Sözleşme'yi objektif bir şekilde, artısı ve eksisiyle kritik ettik. Sonuç olarak, Türkiye'nin de aralarında bulunduğu geleneksel değerlere önem veren toplumlarda İstanbul Sözleşmesi'nin uyumsuzluk meydana getirdiği kanaatine vardık.** Analizimizde söz konusu uyumsuzluğun özünü ortaya koymaya çalıştık.

Bununla birlikte, bugün İstanbul Sözleşmesi'nin odağında "sorun" ve "şiddet" kavramıyla birlikte anılarak tartışmalı hale getirilen kadınların, **AK Parti iktidarı döneminde yapılan çok yönlü reformlarla birçok sorununun çözüldüğü, dezavantajlı konumlarının büyük ölçüde değiştiği gerçeğini ifade etmek adaletin gereğidir.** Bir hakkın teslimi olarak ifade etmemiz gerekir ki; mezkûr dönemde **kadın istihdamında geline nokta, çalışma hayatında mobbinge karşı alınan tedbirler, okullaşma oranlarının artırılması, şiddetin önlenmesi için yapılan çabalar, 28 Şubat'ta kamusal alan yalanına kurban edilen kadın kamu çalışanlarının özgürce çalışma olanağı kazanması, turnikelere sıkıştırılan eğitim hakkının tam ve özgür şekilde verilmesi, diplomatik alan ile bürokratik ve siyasi karar mekanizmalarında kadınların yer alma oranlarında yaşanan artış, siyasette kadının gerçek anlamda seçme ve seçilme hakkının yaşamsallaştırılması gayreti, aileyi korumaya yönelik üretilen sosyal politikalar bu meyanda anılmaya değer ve takdir edilmesi gereken önemli adımlardır.**

Bu süreçlerin özellikle sendikal alanımızla örtüşen ve aileyi korumayla da ilintili olan çalışma hayatı ve iş-yaşam uyumu konusundaki sosyal politikaların, düzenlemelerin yapılmasında Memur-Sen'in gerek toplu sözleşmeler gerekse de KİK, KPDK gibi sosyal diyalog zeminlerde verdiği mücadeleyi hatırlamak, hatırlatmak gerekmektedir.

Sözleşme'yle İlgili Temel Tespitlerimiz

İstanbul Sözleşmesi, geleneği, geleneksel değerlerin kaynağı olan dinleri ve ikisinin eseri olan aile kurumunu sağlıklı toplumun yapıtaşı olarak görmeyen, tam tersine sorunlarla anan bir metindir. Sözleşme'de formüle edilen şiddet karşıtlığı; taraf ülkeleri dinden, gelenekten ve aileden vazgeçirme aracına dönüşmüştür. Sözleşme'nin öncesine ve sonrasına dair derin okumalar göstermiştir ki **İstanbul Sözleşmesi, ıslah edici bir hukuk metni değil, bir sosyal mühendislik aparatıdır.**

Aşırı düzeydeki kadın odaklılığıyla, kadına dair algıları düzeltmeyip daha da bozan, sonrasında kadın-erkek bütün toplumu cinsiyet anlamsızlığına sevk eden feminizm kökenli **toplumsal cinsiyet ideolojisine, İstanbul Sözleşmesi üzerinden resmiyet kazanma fırsatı verilmektedir.**

Sözleşmede ana akımlaştırılması hedeflenen toplumsal cinsiyet ideolojisi; kadın-erkek arasındaki eşitsizliğin kökeni olarak gelenek, din ve aileyi görmektedir. Cinsiyeti bizatihi beşeri bir ürün, toplumsal algıdan ibaret olarak gören bu anlayış; bu algı ve olgudan kurtulmak için kadın ve erkek kategorilerini çatışmacı bir atmosfer içine sokarak geleneksel düzeni toza dönüştürmeyi hedeflemektedir. Nötr insancılara göre, zincirlerden kurtulmanın ve gerçek özgürlüğün yolu buradan geçmektedir.

Vardığımız sonuç şudur: Biyolojik cinsiyetten kaynaklanan farklılıkları ortadan kaldırmak isteyen ve yan ürün olarak cinsel serkeşliğin oluşmasını öngören İstanbul Sözleşmesi ile onun ruhuyla hazırlanan 6284 sayılı Kanun, çözüm getirme iddiasında bulunan iki sorun kaynağıdır. Vitrine konulan şiddetle mücadele misyonuna amasız ve fakatsız omuz vermek ne kadar gerekliyse, her ikisinin söylem ve yöntem evreninden sıyrılmak da o kadar hayati bir gerekliliktir.

Sözleşme ve 6284 Sorunlu; Bu Sorunları Çözmek Herkesin Sorumluluğu

Sözleşme ve 6284 sayılı Kanun'un bu denli tartışmalı hale gelmesinin öncelikli nedeni; hazırlık ve onay süreçlerinin hiçbirinde kamusal ve bilimsel tartışmaya açılmamış olmalarıdır. Cinsiyetsiz bir toplum inşasını öngören ideolojik bir esasa dayanan **Sözleşme,⁶⁴ Türkiye'nin aksine, diğer Avrupa ülkelerinde imza ve onay süreçlerinde ciddi şekilde tartışılmıştır.**

Sözleşme'de din, gelenek, töre, namus şiddetin kaynağı olarak kodlanırken; kumar, içki, madde bağımlılığı, ahlaki yozlaşma, bireycilik, yoksulluk, işsizlik, psikolojik sorunlar, maneviyattan uzaklaşma, cehalet gibi şiddetin birçok nedeni bilinçli bir körlükle görmezden gelinmektedir.

64 Koca, 2019.

İstanbul Sözleşmesi'nin kavram dünyası, Sözleşme'nin ideolojik göndermelerini bütün çıplaklığıyla ortaya koymaktadır: **"Cinsiyet rolleri", "toplumsal cinsiyet eşitliği", "toplumsal cinsiyet kimliği", "cinsel kimlik", "cinsel yönelim", "partner", "sözde namus", "toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına dayanan önyargı, örf, gelenek ve diğer uygulamaların kökünü kazımak", "kadın ve erkek davranışının sosyal ve kültürel yapısını değiştirmek", "kadının güçlendirilmesi", "basmakalıp cinsiyet rolleri", "fiili ve hukuki eşitlik", "kadının insan hakları"...** Bu kavramlar, bir hukuk metninden öte, hukuku manipüle etme gücüne erişmiş bir ideolojik akımla, kültürel istila hareketiyle karşı karşıya olduğumuzun en bariz göstergesidir.

İstanbul Sözleşmesi'nin içerdiği kavramlar kadar dışladığı kavramlar da dikkat çekicidir: "Adalet", Sözleşme'de sadece son maddenin son fıkrasında teknik bir bağlamda geçmektedir (Ek madde 6. fıkra). **"Aile",** Sözleşme'nin hiçbir yerinde korunmaya değer pozitif bir kavram olarak yer almamaktadır. Karı-koca anlamında **"eş"** ifadesi, geçtiği bütün yerlerde eşcinsel ilişkiyi de mündemiç evlilik dışı ilişkinin tarafı olan partner ifadesiyle birlikte kullanılmaktadır. **"Barışma / barıştırma"** ifadeleri Sözleşme'de yer almamaktadır. **"Uzlaştırma ve arabuluculuk"** ise yasaklanmaktadır.

Sözleşme'nin kavramlarından, kurallarından ve hepsinden öte ideolojik kuramlarından kaynaklanan sorunları görme ve giderme, bunun için ortak akıl kulvarında fikir, öneri ve çözüm üretme konusunda herkes, kendisini taraf ve muhatap görmelidir. Çünkü Sözleşme'nin kendisi ve ürettiği sorunlar, ayırım yapmaksızın bütün bir toplumu ya hedef ya da muhatap kabul etmektedir.

İstanbul Sözleşmesi ve 6284 Sayılı Kanun ile İlgili Başlıca İtirazlarımız

Kadın ve aile temelinde tartışılan, aynı zamanda bu değerlere risk oluşturan İstanbul Sözleşmesi'ne ve 6284 sayılı Kanun'a itirazımız **dört başlıkta** özetlenebilir:

1. **Sözleşme'nin din, gelenek, aile, cinsiyet gibi pek çok konuda marjinal görüşlerin etkisinde olması ve alternatif görüşleri baskılamak için kullanılması;**
2. **Sözleşme'nin ulusal mevzuattaki uzanımı olan 6284 sayılı Kanun'un insaflı bir sosyolojik okumaya dayanmaması; ideoloji bakışın eseri olduğu için, toplumsal dokumuzla uyumsuz olması, mevcut sosyal yapıları, ıslah etmek şöyle dursun, tahrip etmesi;**
3. **Sözleşme ve Kanun'un şiddetle mücadelede etkisiz kalması, bilakis bazı durumlarda şiddeti körükleyici etkilerinin olması;**
4. **Sözleşme'nin parametrelerinden olan toplumsal cinsiyet ve cinsel yönelim gibi kavramların kültürel altyapıya saldırı suretinde empoze edilmesi.**

Hakların Eşitliği Ambalajında Fitrî Farklılıklar Görmezden Gelinmemelidir

Kadına yönelik şiddetin cinsiyet farklılığından kaynaklandığı ve tek çözümünün kadın ile erkeğin mutlak eşitliği yani aynışması olduğu miti, İstanbul Sözleşmesi'nin ön kabulleri arasındadır. **Kadın-Erkek aynışması kültür ve medeniyetimizde kabul görmeyecek bir hedeftir. Bu bilindiği için Sözleşme, hak verilebilecek argümanlarla süslenmekte ve kamuoyuna sunulmaktadır.**

Sözleşme'nin anahtar kavramlarından olan toplumsal cinsiyet ideolojisinin eşcinsellikle ilgisinin olmadığı savı, Sözleşme taraftarlarınca sıkça dile getirilmektedir. Bu sav, kavramın felsefi ve tarihi arka planını yok saymaktadır. **Metnin arka planındaki ideolojiyle birlikte değerlendirildiğinde "toplumsal cinsiyet eşitliği"; kadın ve erkek tanımlarının tamamen belirsizleşmesini, her iki cinsiyetin birbirine benzeşerek tek bir cinsiyete dönüşmesini, cinsiyetsizleşmeyi, nötr insan üretimini ve bunun bir ayağı olarak da eşcinselliğin olağanlaştırılması ve kimliğe dönüştürülmesini ifade etmektedir.** Üretilmesi arzulanan **nötr insan**, sadece cinselliğe karşı değil dinlere, inançlara karşı da nötr ve renksiz, inanç ve kanaatlerden soyutlanmış, küresel projelerde rahatlıkla sevk edilebilecek kıvamda olacaktır.

Toplumsal cinsiyet ideolojisine zırh olan ve ideolojinin zihin dünyasını anaakımlaştırmayı hedefleyen **İstanbul Sözleşmesi'nin sakıncalı alt metni fark edilmeli ve hukuk sistemimizden tasfiye edilmelidir.**

Hem Kadına Şiddetle Mücadele Edilmeli Hem Kadınlığın İstismarı Engellenmeli

Gerek bu analizde gerekse de bugüne kadar ki çalışmalarımızda yer alan bütün önerilerimiz, eleştirilerimiz ve tespitlerimizde temel bir gerçeklik göz önünde tutulmuştur; **kadına karşı şiddet inkâr edilemez bir vaka ve ciddi bir toplumsal sorundur.**

Kadına karşı şiddetle mücadelenin eğilimden eyleme her açıdan en etkili biçimde yapılması gerektiği konusundaki net duruşumuz izahtan varestedir. Şiddetle mücadele, kime yönelirse yönelsin hayatidir, insanidir ve mutlak gerekliliktir.

Bu anlamda, İstanbul Sözleşmesi'ne ve 6284 sayılı Kanun'a yönelik itirazların; "şiddeti onaylamak, şiddetle mücadeleye karşı çıkmak" şeklinde çarpıtıldığı ve asıl çarpıtmanın Sözleşme ile 6284'ün özünde bulunduğu gerçeğinin ıskalandığı bu analizde ortaya konulan temel tespitlerdendir.

Kadın konusunun “sorun” kavramıyla terkip edilmesi, zihinlerimize ve sözlüklerimize bu şekilde yerleştirilmesi bizatihi önemli bir sorundur. **Kadın varlığını problemle özdeşleştiren bir bakış açısıyla kadınların sorunları çözülmez.**

Her ne kadar Açıklayıcı Metin tersini söylüyorsa da (p. 47), Sözleşme’deki toplumsal cinsiyet ideolojisi üzerinden ve özellikle de kadına dair konularının istismarı yoluyla, “cinsel kimlik” insanın hem özü hem de en güçlü dışavurum kanalı olarak inşa edilmektedir. Bu kanalı hayat tarzı haline getiren **eşcinsellik, genel insan hakları söyleminin de üstünde yeni bir insan hakları kategorisi olarak geliştirilmekte, ifade özgürlüğü ilkelerinin geçerli olmadığı bir tabu alana dönüştürülmektedir.**

Bu süreci besleyen, eşcinselliği kamusal koruma altına alıcı hükümler içeren İstanbul Sözleşmesi’ne, şiddetle ve ayrımcılıkla mücadele noktasındaki retorik hükümler üzerinden iyi niyet yüklenmemeli, masum gösterme çabaları da masum görülmemelidir.

Kadının ontolojik rolünü savunan gelenek, din, örf ve adetlerin kökünü kazımayı amaçlayan (m.12) hükümleriyle Sözleşme, kendisine yönelik “toplum mühendisliği projesi” suçlamasını da ispata ihtiyaç duymayacak biçimde itiraf etmektedir.

Feminist perspektifle hazırlanmış ve toplumsal cinsiyet ideolojisi ile mayalanmış **Sözleşme, aileyi ve ailenin mekânı olan evi, kadın için “tekinsiz yer”** olarak görmekte ve şiddetle özdeşleştirmektedir. Kadını; aileden ve evden soyutlayan radikal bireycilikle ele almaktadır.

İstanbul Sözleşmesi’ne göre kadına şiddet, toplumsal cinsiyete dayalı bir eylemdir ve her durumda kadının kadın olmaklığından kaynaklanmaktadır. Bu ideolojik yaklaşım, şiddeti ortaya çıkaran çok katmanlı nedenleri görmemek anlamına gelmektedir.

Şiddet olgusunun bir cinsiyete değil bütün insanlığa yönelmiş bir tehdit olduğu gerçeğinden sarf-ı nazar ederek kadına odaklanan Sözleşme; -herhangi bir ayırım yapmaksızın- şiddete esaslı izah ve çözümler üretmemek arzusunu yansıtmaktadır.

İçeriğinde ayrımcılıkla mücadele odaklı hükümler yer alan sözleşme, şiddetle mücadele yöntemi, şiddetin tanımı, şiddet faili ve mağduru tipoloji tasarımlarıyla büyük bir ayrımcılık kapasitesi oluşturmaktadır. Kadınlık böylesi bir istismara malzeme edilmemelidir.

Toplumsal Değerlerimiz ve Aile Kriminalleştirilmemelidir

Aile, insan karakterinin şekillenmeye başladığı ve nesiller arası ahlaki devamlılığı sağlayan en kritik sosyal kurumdur. Aile dinamikleri içinde zaman zaman birtakım uygunsuzluklara rastlanabilmesi aile kurumunun zayıflatılmasının bahanesi asla yapılamaz. **Aileyi her yönüyle korumakta ısrarcı olunmalı, aileye zarar veren bütün iç ve dış faktörlerle mücadele edilmelidir.** Ulusal hukuk mantığımız bu prensiplere göre oluşturulmuştur.

Anayasa, “Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır. Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilâtı kurar” (m. 41) ifadesiyle, aileyi korumayı devletin anayasal sorumluluğu haline getirmiştir. **Türk Medeni Kanunu**’nun Aile Hukuku başlıklı ikinci kitabında da ailenin evlilik müessesesi üzerine kurulduğu görülmektedir (m. 118 ve devamı maddeler).

Hal böyleyken, Anayasa’nın ruhuna aykırı olan İstanbul Sözleşmesi’nde ve 6284 sayılı Kanun’da devletin korumakla mükellef olduğu aile, mutluluktan ziyade şiddetin mekânı olarak lanse edilmektedir. Erkek, kadının hayat arkadaşından ziyade potansiyel düşmanı, kadın da eş ve anneden çok sömürülen ve mağdur edilen bir cins olarak resmedilmektedir.

Sözleşme, yıkıcı önyargılara dayanan ve aile kurumunu zedeleyen toplumsal cinsiyet ideolojisini, hukuk sistematığımızı altüst edecek şekilde mevzuatımızın tepesine yerleştirme işlevini üstlenmiştir.

Ailenin korunmasına dair hüküm içermeyen, birçok belirsizlik barındıran, toplumsal denge yerine cezai yaptırımlara odaklanan İstanbul Sözleşmesi, şiddeti önlemediği gibi toplumsal sorunları derinleştirmekte, aile kurumunu zayıflatmaktadır. Sözleşmenin arka planında yer alan ve Açıklayıcı Metin’e yön veren ideolojik besleme unsurlarının aileyi hedef almasının temelinde, ailenin biyolojik cinsiyete dayanan organik yapısı ve cinsiyetlerin korunmasını ve insan neslinin sürekliliğini temin eden fonksiyonel mekanizma olması yatmaktadır.

Şiddeti önleme iddiasındaki İstanbul Sözleşmesi ve dayanak olduğu 6284 sayılı Kanun, ters etki üretmekte ve bazı durumlarda şiddeti artırıcı bir rol oynamaktadır.

Toplumumuzun ve medeniyetimizin yapıtaşı olan aile kurumu ve kadın; feminist ideolojilerin, eşcinsel lobilerinin ve toplum yapımızla uyumsuz mevzuatın insafına bırakılamaz. Aileyi korumak, hukuk alanını yabancı ve bozucu unsurlardan ayıklamakla başlar. Bu nedenle;

- **Aileyi, şiddetle özdeşleştirecek bir dil ve yaklaşımdan kaçınılmalı; aile fitrî bir kurum olarak ele alınmalı ve aileyi her türlü olumsuz etkiden koruyacak tedbirler alınmalıdır.**

- Ailenin korunması ve geliştirilmesi hususunda çok yönlü ve çok katmanlı bütünsel çalışmalar devlet politikası kurgusuyla ele alınmalı ve uygulanmalıdır.
- Aileye tehdit oluşturabilecek ekonomik, kültürel, sosyal, eğitimsel, teknolojik, dijital, iş ortamı, medya ve daha birçok alan içerisindeki olumsuz unsurlar giderilmeli, ahlaki ve sosyal sorunlarla topyekûn mücadele içine girilmelidir.
- Aileye zarar veren sözleşmeli istihdam modeli, iş-yaşam uyumsuzluğu gibi çalışma hayatından kaynaklanan sorunlar ortadan kaldırılmalıdır.
- Aile yapısı içindeki her bir bireyin hürriyeti, şahsiyeti ve gelişimi için destekleyici çalışmalar yapılmalı, tek başına kadın değil bütün fertleriyle birlikte topyekûn bir bakışla aile güçlendirilmelidir.

Şiddetle Mücadele Hakkaniyete Uygun ve Etkili Olmalı; Medeniyet Değerlerine Zarar Vermemelidir

Şiddetin önlenmesi ve ailenin güçlendirilmesi, devletin ve milletin birlikte yüklenmesi gereken bir ödevdir. Şiddet, ülkemizin en önemli sorunlarından birisidir. Şiddet, faili ve mağduru yönüyle ayrıç oluşturmaksızın önemli bir sorundur. **Kadına yönelik şiddetin kaynağını cinsiyete indirgeyerek okuyan teorilere dayanan mevzuatın ithali hem eğilim hem de eylem düzleminde şiddet sorununu çözmemektedir.** Kanunlarla sosyolojiye meydan okumak, ne kadını şiddetten koruyabilir ne de aile huzurunu temin edebilir.

Özellikle kadın, çocuk, kendini koruyamayacak engeli olan kişilere yönelik şiddetin mutlaka önüne geçilmesi için derinlikli çalışmaların yapılması ertelenemeyecek bir gerekliliktir. Şiddetle mücadele ederken,

- Şiddetin tek bir nedene dayandırılmayacak kadar çok katmanlı olduğu gerçeğinden hareketle, sorunun nedenlerini birçok disiplin açısından incelemek ve sorunun kaynağını meydana çıkarmak,
- Şiddeti başta cinsiyet olmak üzere etnisite, din, yaş ve mekân gibi kategorilere indirgememek,
- Şiddeti bir kesim, kurum, inanç ya da toplumsal yapıyla irtibatlandırarak o yapıları kriminalize etmemek,
- Din, örf, adet, kültür gibi toplumun mayasını oluşturan yapıların imkânlarını yadsımdan vazgeçmek, bilakis o imkânlardan şiddetle mücadelede istifade etmek,

- **Kadına yönelik şiddeti yasa-yaptırım sarkacı içerisinde gören anlayıştan sıyrılmak,**
- **Şiddeti tetikleyen ya da üreten yoksulluk, madde bağımlılığı, kumar, içki, cehalet gibi sosyal sorunlar ile psikolojik problemlerle topyekûn mücadele etmek,**
- **Şiddetle mücadelede, toplumsal yapımıza yabancı kültürel zeminlerde üretilmiş çözümlerin sorunu katmerleştirdiğini, toplumsal yapıda tahribatlara yol açtığını hesaba katmak,**
- **Kadına şiddete karşı, aileyi dağıtacak bir gaflet haliyle değil, aileyi güçlendirecek bir basiret ve ufukla hareket edilerek adil çözümler üretmek zorunludur.**

Ülkemizde insana, kadına, aileye dair sorunlarla ilgili geliştirilecek çözümlerde, ulaşılması arzulanan hedeflerin medeniyet değerlerimizle uyumlu olması elzemdir. Medeniyet kodlarımızın güncel hayat olguları ışığında gözden geçirilip esnetilmesi gerekebilir fakat bu gereklilik medeniyet unsurlarının özünün ortadan kaldırılması düzeyinde olamaz.

Medeniyet değerlerimiz, inancımızın kadına verdiği yüksek değeri merkeze alarak, inanca, geleneğe ve örfün özüne aykırılık teşkil eden tortuları dışlar. İnsanı eşref-i mahlûkat kabul eden paradigmamızı ihya etmek, şiddetle mücadelenin merkezine konulmalıdır.

Bu ilkeler ışığında, bazı somut önerilerimiz şu şekilde sıralanabilir:

Şiddetle Mücadelede Merkez Mevzuat Türk Ceza Kanunu Olmalı 6284 Sayılı Kanun'un Asli Hedefi Kadını-Aileyi Güçlendirmek Olmalı

Türk Ceza Kanunu'nda -kadına yönelik şiddet de dâhil- her türlü şiddet suç olarak tanımlanmış ve karşılığı ceza belirlenmiştir. Buna mukabil, **kadına yönelik şiddet özelinde ek önlem alınması ihtiyacı Türk Ceza Kanunu'na gerekli eklemeler yapılmak suretiyle giderilmelidir.** İstanbul Sözleşmesi'nin şiddetle mücadele noktasında ürettiği soruşturma-kovuşturma-tedbir-kabahat-suç-ceza normlarında düzenleme yapmak yükümlülüğü Ceza Kanunu üzerinden yerine getirilmeli ve bu yolla Sözleşme'nin arka planında yer alan ideolojilere dayalı mevzuat oluşma riski bertaraf edilmelidir.

Önleyici ve Koruyucu Tedbirlerde Özenli Olunmalı Tedbir Sürecinde Suçlu-Mahkûm Muamelesi Yapılmamalı

Koruma ve önleme tedbirlerinin ölçülü, etkili ve adil olmasına yoğunlaşarak gerekli mekanizmalar kurulmalıdır. **Önleme kararları verilirken delil ve belge arama, mağdurun soyut beyanına dayanma uygulaması ivedilikle terkedilmelidir.** Muhtemel fail/masum şahıs açısından bir çeşit cezalandırmaya dönüşebilecek olan her türlü önleme tedbiri yargı yoluyla haksız fiil tespiti yapılmaksızın alınmamalı, en azından tedbir sonrası takip araştırması ile iddiaların teyit edilmesine dikkat edilmelidir. Diğer bir ifadeyle, 6284 sayılı Kanun'un yol açtığı yargısız infaz benzeri uygulamalar son bulmalıdır.

Ortak Meskenden Uzaklaştırma; Şiddeti Engellemeye Yönelik Tedbirden Çok Aile Birliğine Yönelik Tehdittir

Şiddeti artıran ve ağırlaştıran ortak meskenden uzaklaştırma düzenlemesi, uygulamadaki sorunların farkında olarak gözden geçirilmelidir. **Uzaklaştırma kararı çift yönlü düşünülmeli, vakanın gerektirdiği duruma bağlı olarak erkeğin uzaklaştırılması yerine kadının mesken dışında koruma altına alınması tedbiri de düzenlenmelidir. Aciliyet kesbeden durumlarda makul şüphe ve yakın tehlike tespiti yapılmaksızın hiç kimse evinden uzaklaştırılmamalı, uzaklaştırmanın zorunlu olduğu hallerde devlet şüphelinin barınma ihtiyacını üstlenmelidir.** Zira **masumiyet karinesi** esastır ve hukuken masum olan şahsın evden uzaklaştırılması fiilen ceza anlamına gelmektedir.

Evden uzaklaştırma tedbiri uygulanırken uzun sürelerin tercih edilmemesi, vakanın durumuna göre aciliyet kesbeden zaruri durumlarda sürenin kısa tutularak gerekirse aşamalar halinde uzatılması yerinde olacaktır.

Uzaklaştırmak ve Arayı Bozmak Serbest; Uzlaşmak ve Arayı Bulmak Yasak Çözüm; Şiddetle Mücadeleye 6284 Değişikliğiyle Başlamak

6284 sayılı Kanun kapsamındaki vakalar için **arabuluculuk yasağı kaldırılmalı**, yanı sıra psikolog, din görevlisi, aile danışmanı ve sosyal çalışmacı gibi konularda uzmanların yer aldığı, **sürecin başından sonuna etkin takip yapacak, talebe bağlı bir barıştırma/uzlaştırma mekanizması geliştirilmelidir. Boşanma sözü konusu olursa bile barış ve uzlaşma içinde olmalıdır.** Arabuluculuk yasağının şiddeti teşvik anlamına geldiği fark edilmelidir.

Şiddetle mücadele politikaları sosyal diyalogla geliştirilmeli; STK temsilcilerinin, akademisyenlerin, saha tecrübesi olan kolluk mensuplarının, psikolog/

psikiyatrların, yargı üyelerinin içinde olduğu bir çalışma grubu oluşturularak genelde şiddetin, özelde kadına şiddetin engellenmesinde mekanizmalar, aile kurumunun korunmasını sağlayacak tedbirler gibi önemli konular istişare edilerek düzenlenmelidir.

Şiddetle Etkili Mücadele; Sorunlu Kanunlarda Değişiklik, Sorumlu Kurumlarda Yetkinlik Gerektirir

Kadına şiddetin maddi verilerinin toplanması, şiddete neden olan sebeplerin belirlenmesi, uygulamada karşılaşılan ve tepki çeken sorunların oluşmasına neden olan gerek mevzuat gerekse uygulama kaynaklı sorunların ortaya çıkarılması için konuyla ilgili istatistiki verilerin toplanması ve işlenmesine yönelik sosyolojik çalışmalar yapılmalıdır.

Araştırmalar, aile içi şiddet ile ilgili başvuruların ilk adresinin polis olduğunu göstermektedir. Başvuru sırasında aile içi sorunların ayrıntılı olarak polise anlatılması şüpheli erkeği öfkeliendirmekte ve cinayet gibi daha ağır sonuçlar ortaya çıkabilmektedir. **Bu nedenle koruma tedbirlerine ilişkin sivil mekanizmalar artırılmalı, şiddet durumunda mağdurun polisten önce gidebileceği, güvenli ara mekanizmalar üretilmelidir.**

Şiddetle mücadele konusunda izleme yapan kuruluşlar, şiddetle ilişkili bütün özneleri/ tarafları dikkate almalı. Kanunların aile fertlerine ve toplumun tüm bileşenlerine toplam yansımaları ortaya koyacak kapsayıcı ve çok yönlü izlemeler yapılmalıdır.

Devlet Şiddetle Mücadele Etmeli, Aile Kurumuna Müdahale Etmemelidir

Tarihsel tecrübe göstermiştir ki; **devletin ailelere doğrudan müdahalesinin yoğunluğu oranında ailenin hem organik bütünlüğü hem de fonksiyonel kapasitesi zarar görebilmektedir.** Özellikle 6284 sayılı Kanun'un aile içi her türlü davranışın suç olarak yorumlanabileceği belirsiz yapısı dikkate alındığında, müdahalenin sınırlandırılmasının gerekliliği daha iyi anlaşılacaktır. O nedenle, **şiddet türleri ve tanımları somutlaştırılmalı, devletin aile içi dinamiklere müdahalesi sınırlandırılmalıdır.** Kamu organları tedbirli davranarak mağduriyet iddialarını ciddiye almalı, mağdur olduğunu iddia eden şahıslara gerekli korumayı sağlamalı, fakat suçlanan şahıslar aleyhinde peşin yargılar taşımamalıdır. Keskinliğe prim vermeyen ara mekanizmalar geliştirilmeli ve işletilmelidir.

Sözleşme Tesviye Edilemiyorsa Tasfiye Edilmelidir

Hukuk normu sıfatıyla karşımızda duran bu iki metnin içerdiği risklerden kurtulmak için İstanbul Sözleşmesi bağlamında akla ilk gelen “**çekince koyma**” seçeneğidir.

Sözleşme, hangi maddelere çekince konulabileceğini, hangilerine konulamayacağını baştan belirlemiştir. Sözleşme’nin 78 ve 79. maddelerine göre taraf devletler;

- Mağdurlara devlet tazminatı ödenmesini düzenleyen 30. maddenin 2. fıkrası,
- Yargı yetkisini düzenleyen 44. maddenin 1-e, 3. ve 4. fıkraları,
- Küçük suçlara ilişkin 55. maddenin 1. fıkrası,
- Zamanaşımını düzenleyen 58. maddenin 1. fıkrası,
- İkametgâh statüsünü düzenleyen 59. maddesi

ile ilgili çekince koyabilirler. Ayrıca psikolojik şiddet ve ısrarlı takip için cezai yaptırımlar yerine cezai olmayan yaptırımlar öngörme yetkisine sahiptirler.

Taraf devletler bu maddeler dışında hiçbir maddeye çekince koyamaz. Diğer bir ifadeyle, Türkiye’de ve pek çok ülkede tartışma konusu olan hususların hiçbirisi çekinceye açık değildir. Çekince koyma seçeneğinin çözüm getirme ihtimali yoktur.

Bir diğer seçenek ise “**fesih**”tir. Sözleşme’nin 80. maddesine göre herhangi bir taraf devlet, herhangi bir zaman diliminde, Avrupa Konseyi Genel Sekreterine yapacağı bir bildirimle Sözleşme’yi feshedebilir. Toplumsal değerlerimize zarar veren içeriklere sahip İstanbul Sözleşmesine çekince koyamıyorsa, yapılması gereken sözleşmeden imzayı çekmek, safh etmektir.

6284 Sayılı Kanun İlga Edilmedir

Bu noktada devreye 6284 sayılı Kanun girmektedir. 6284 sayılı Kanun, İstanbul Sözleşmesi’nin onaylanmasından altı gün, yürürlüğe girmesinden önce, fakat Sözleşme’ye referansla kabul edilmiştir. Sözleşme’nin ulusal mevzuattaki ve uygulamadaki uzantısıdır.

İstanbul Sözleşmesi, ideolojik açıdan sorunlu da olsa net bir vizyon ortaya koyarken, 6284 sayılı Kanun, hariçten dayatılan idealler ile Türkiye’nin toplumsal kodları arasındaki bocalamayı somutlaştırmaktadır. **Aileyi koruma iddiasında bulunan ve ismi “Ailenin Korunması” olan 6284 sayılı kanun, aileyi korumaya dönük**

hiçbir hüküm içermemektedir. İçerdiği muğlak ve ucu açık tanım ve hükümler yönüyle sorunludur, mâlûldür. Hukukun temel ilkelerine çok sayıda aykırılıklar taşımaktadır. Ulusal mevzuat sıfatıyla doğrudan hukuk uygulamasına dönük olduğu için **etkinlik olarak İstanbul Sözleşmesi'nin önüne geçmiştir.** Sözleşme'yi iç hukuka yansıtmanın ötesinde, yer yer **Sözleşme'yi bile gölgede bırakacak katı ve zararlı uygulamaların dayanağı olmuştur.**

İstanbul Sözleşmesi'ni feshetmenin sorunları ortadan kaldırma noktasında yeterli olmayacağı açıktır. **Sözleşme'den çekilmekle birlikte, 6284 sayılı Kanun başta olmak üzere, İstanbul Sözleşmesi'nin ideolojisinin sirayet ettiği bütün ulusal mevzuat ve uluslararası işbirlikleri gözden geçirilmeli, ayıklanmalıdır.**

Sosyal Diyalogla “Şiddetle Topyekün Mücadele Yasası” Çıkarılmalıdır

Sözleşme'nin evreninden çıkmak, 6284 sayılı Kanun'u ilga etmek elzemdir. Fakat bu süreç ani ve fevri olmamalı, şiddeti artıracak bir boşluğun oluşmasına mahal vermemek için evvela alternatif geliştirilmelidir. Felsefi açıdan Sözleşme'den daha adil, toplumsal açıdan 6284'ten daha duyarlı bir yaklaşımla hazırlanacak bir **şiddetle mücadele kanunuyla eşzamanlı olarak İstanbul Sözleşmesi'ni fesh ve 6284 sayılı Kanun'u ilga etmek en makul çözüm olarak değerlendirilmektedir.** Bütün bu süreçlerin kamusal müzakere ve tartışmalarla birlikte yürütülmesi ise verimliliği ve etkiyi artırması bakımından **demokratik bir gerekliliktir.** Bu meyanda, kadına ve aileye dair politikaların vücuda getirilmesinde diyalog mekanizmaları bütün kadınların ve erkeklerin temsil edileceği geniş bir yelpazede işletilmelidir.

Sözleşme'nin feshi ve Kanun'un ilgası ile bile çözülemeyecek, şiddet olgusunun ötesine taşmış diğer bazı sorunlarla da karşı karşıyayız. Sözleşme'nin sakıncalı perspektifi hukuk dünyamıza 6284'ün de ötesinde sirayet ettiği için etki altında kanunlaştırılmış **bütün mevzuat gözden geçirilmelidir.** Politika yapıcılarının ve etki gruplarının toplumsal cinsiyet ideolojisi çizgisinde öne sürecekleri çözüm önerileri hukuk politikasında kendisine yer bulmamalıdır. **Medeniyet bilincinden beslenen, gerçekçi ve dengeli bir hukuk zihniyetini inşa etmek en temel sorumluluğumuzdur.**

Uluslararası sözleşmelerin, genellikle kültür emperyalizminin enstrümanı oldukları unutulmamalıdır. Uluslararası platformlarda ülke adına görevlendirilen kişilerin, milletin duyarlılık ve bilincini taşıyıp taşımadığına azami dikkat edilmelidir.

KAYNAKÇA

Basılı Eserler

Aksoy, Nurgül; (2006) Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme ve Kadının Statüsü Genel Müdürlüğünün Rolü, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi, Ankara.

Koca, Mahmut; (2019) İstanbul Sözleşmesi ve 6284 Sayılı Kanunun Değerlendirilmesi, Aile Hukukundaki Hak İhlallerinin Tespiti ve Çözüm Önerileri Çalıştayı, Adalet Yayınevi, Ankara.

Korolczuk, Elzbieta & Graff, Agnieszka; (2018) "Gender as 'Ebola from Brussels': The Anticolonial Frame and the Rise of Illiberal Populism," Signs: Journal of Women in Culture and Society 43, no. 4, s. 797-821.

Laborie, Françoise & Hirata, Helena & Senotier, Daniele; (2015) Eleştirel Feminizm Sözlüğü, Dipnot Yayınları, Ankara.

Moroğlu, Nazan; (2012) Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi: 6284 sayılı Yasa ve İstanbul Sözleşmesi, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı: 99, s. 357-380.

Öztan, Ece; (2015) Feminist Araştırmalarda Yöntem – Saygılıgil, Feryal; Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları, Dipnot Yayınları, Ankara içinde s. 271-289.

Saygılıgil, Feryal; (2015), Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları, Dipnot Yayınları, Ankara, s. 1-15.

Sayer, Handan; (2011) Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Erkeklerin Katılımı, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi, Ankara.

Şişman, Nazife; (1996) Global Konferanslarda Kadın Politikaları, İz Yayıncılık, İstanbul.

Taştan, Coşkun & Küçüker Yıldız, Aslıhan; (2019) Dünyada ve Türkiye'de Kadın Cinayetleri 2016-2017-2018 Verileri ve Analizler, Polis Akademisi Yayınları, Ankara.

Uğur, Hüsamettin; (2012) Kadın ve Aile Bireylerine Yönelik Şiddete Karşı 6284 Sayılı Kanunun Getirdikleri, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı: 101, s. 347-361.

Uygun Aytemiz, Beyhan; (2015) Toplumsal Cinsiyet Ve Edebiyat – Saygılıgil, Feryal; Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları, Dipnot Yayınları, Ankara içinde, s. 51-67.

Yaman, Fikret; (2019) Kadına Yönelik Hukuki Düzenlemelerin Aile Kurumu Üzerindeki Etkileri: İstanbul Sözleşmesi ve 6284 Sayılı Kanun Örnekleri, II. Uluslararası İnsan Hakları Sempozyumu Ailenin Korunması Hakkı Bildiriler Kitabı, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, Ankara.

İnternet Kaynakları

Acar, Feride; (2015) İstanbul Sözleşmesi'nin hazırlık sürecine dair, konunun önemli muhataplarından GREVIO Türkiye Temsilcisi Prof. Dr. Feride Acar'ın İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi İstanbul Sözleşmesi panelindeki tebliği: <https://www.youtube.com/watch?v=0d6e6x-KF7s> Erişim Tarihi: 08.07.2020

Achtelik, Kirsten; (2020) The Rise of Vox, <https://www.gwi-boell.de/en/2020/06/26/rise-vox> Erişim Tarihi: 26.06.2020

Bakırcı, Kadriye; (2015) İstanbul Sözleşmesi, Ankara Barosu Dergisi 2015/4, s. 133-204 http://www.ceidizleme.org/ekutuphaneresim/dosya/222_1.pdf Erişim Tarihi: 10.07.2020

Balogh, Lidia; (2020) The Ratification Status of the Council of Europe's Istanbul Convention among EU Member States, Magyar Tudományos Akadémia / Hungarian Academy of Sciences, Budapest, <http://jog.tk.mta.hu/mtalwp> Erişim Tarihi: 20.07.2020

ETCEP tanıtım yayın içeriği. https://www.britishcouncil.org.tr/sites/default/files/proje_oykusu-son.pdf Erişim Tarihi 17.07.2020

Götz, Judith; (2020) Feminist policy as collateral damage, <https://www.gwi-boell.de/en/2020/05/26/feminist-policy-collateral-damage> Erişim Tarihi 26.06.2020

Kovats, Eszter; (2020) Pandemic management on the backs of women in Hungary <https://www.gwi-boell.de/en/2020/06/05/pandemic-management-backs-women-hungary> Erişim Tarihi: 05.06.2020

Schutzbach, Franziska; (2020) Antifeminismus macht rechte Positionen gesellschaftsfähig <https://www.gwi-boell.de/en/2019/05/03/anti-feminism-making-right-wing-stances-socially-acceptable> Erişim Tarihi 03.05.2020

Vatandaş, Celalettin; (2007) Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı, İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Konferansları Dergisi, s. 30-55 <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/100951> Erişim Tarihi 10.07.2020

Haberler

"Croatian Parliament Ratifies Istanbul Convention" <https://www.total-croatia-news.com/politics/27449-croatian-parliament-ratifies-istanbul-convention> Erişim Tarihi: 23.07.2020

"Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Programı Sonlandırıldı" <https://www.yenisafak.com/gundem/egitimde-toplumsal-cinsiyet-esitligi-programi-sonlandirildi-3447379> Erişim Tarihi: 19.07.2020

“İstanbul Sözleşmesi Tartışılmalı” <https://m.turkiyegazetesi.com.tr/gundem/663097.aspx> Erişim Tarihi: 10.07.2020

“İstanbul Sözleşmesi’ne Dair Sevindiren Gelişme! Erdoğan Duyurdu” <https://www.yeniakit.com.tr/haber/istanbul-sozlesmesine-dair-sevindiren-gelisme-erdogan-duyurdu-1074331.html> Erişim Tarihi: 23.07.2020

“Slovakia’s Parliament Rejects Women’s Rights Treaty” <https://apnews.com/0134178b1f7f9d38185e515cd63a1164> Erişim Tarihi: 20. 07.2020

Resmi Yayınlar

Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi’nin hükümlerinin hayata geçirilmesini sağlayan yasal ve diğer tedbirlere ilişkin GREVIO Raporu’na ilişkin Türkiye’nin nihai görüşleri: <https://ailevecalisma.gov.tr/media/3826/grevio-raporu-na-iliskin-turkiye-nin-yanitlari.pdf> Erişim Tarihi: 22.07.2020

Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesine ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi resmi internet sitesi: https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/210/signatures?p_auth=RgXdXFjy Erişim Tarihi 12.07.2020

Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2018-2023): <https://www.ailevecalisma.gov.tr/ksgm/ulusal-eylem-planlari/kadinin-guclenmesi-strateji-belgesi-ve-eylem-planı-2018-2023/> Erişim Tarihi 15.07.2020

Mevzuat

4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun (Mülga)

6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun

İstanbul Sözleşmesi (Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi) – Açıklayıcı Metin

Türk Ceza Kanunu

Türk Ceza Kanunu Madde Gerekçeleri

EKLER

İstanbul Sözleşmesi, taraf ülkelerde birçok kanun ve yönetmeliğin vücuda gelmesinde belirleyici olmuştur. Sözleşme, devletlere, Sözleşme'nin nasıl uygulandığı, hangi önlemlerin alındığı, ortaya çıkan sonuçlar gibi birçok hususta sivil toplum örgütlerinden görüş alınması yükümlülüğünü yüklemiştir.

Bu bağlamda, İstanbul Sözleşmesi'nin çalışma hayatındaki izdüşümü olan ve Sözleşme'nin temel kavramlarının belirleyici olduğu Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nca hazırlanan Kadının Güçlenmesi Strateji Eylem Planı hakkında Memur-Sen'den de görüş ve öneriler istenmiştir.

Ayrıca Avrupa Konseyi bünyesindeki GREVIO (Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçerisinde Şiddete Karşı Eylem Uzman Grubu) tarafından Memur-Sen'e gönderilen ankete verilen cevapla Sözleşme'nin bazı problemlerine uluslararası düzeyde dikkat çekme imkânı yakalanmıştır.

I. Memur-Sen'in Kadının Güçlenmesi 2018-2023 Strateji Belgesi ve Eylem Planı Taslak Metnine Dair Görüşleri⁶⁵

Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü koordinatörlüğünde hazırlanan Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2018-2023); İstanbul Sözleşmesi ile mayalanmış, toplumsal cinsiyet paradigmasının çalışma hayatında belirleyici olmasını öngören bir belgedir.

Belge; 2018-2023 yıllarını kapsayacak şekilde kamu kurum ve kuruluşlarının, yerel yönetimlerin, üniversitelerin, sivil toplum kuruluşlarının, meslek kuruluşlarının, özel sektörün ve ilgili diğer teşekküllerin kadınların güçlenmesine yönelik yapacakları çalışmaları içeren bir doküman olarak takdim edilmiştir.⁶⁶

Belgenin taslak aşamasında kurumumuzdan katkı ve görüş istenmiştir.

Memur-Sen olarak Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı'na itirazlarımız şu şekilde ifade edilmiştir:

- Strateji Belgesi ve Eylem Planı'nda, kadının güçlenmesi için ekonomi, sağlık, karar alma mekanizmalarına katılım, medya, göç/mültecilik başlıklarının her birinde mevcut durum analizlerinden tedbir düzenlemelerine kadar yukarıda zikrettiğimiz evrensel çözümlemelerin belirleyici olduğunu görüyoruz.

- Belgede, ekonomi başlığı şu ibareler ile başlıyor: "Kadınların istihdamı; ekonomik bağımsızlığa kavuşmalarının, kadın erkek eşitliğinin sağlanmasının

⁶⁵ Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'nün Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı'na ilişkin Memur-Sen'in görüş ve önerileri. MSK.00.052/11-01/435 sayılı ve 19/12/2017 tarihli evrak.

⁶⁶ <https://www.ailevecalisma.gov.tr/ksgm/ulusal-eylem-planlari/kadinin-guclenmesi-strateji-belgesi-ve-eylem-planlari-2018-2023/>

anahtarıdır.” Kadın emeğinin ekonomik sisteme entegre edilmesini eşitlik olarak sunmak ve bunu bir hakikat olarak dayatmak ne derece doğrudur?

- Belgede, kadınların eğitim-öğretimde seçtiği ve akabinde istihdam edildikleri alanları “toplumsal kabullerin bir dayatması olarak” nitelemek ve bunu analiz ederek mücadele edilecek bir husus olarak tespit etmek yukarda bahsettiğimiz yanlış bakış açısının bir sonucudur.

- Belgede “Öğretmenlik, toplumsal kabullerin de etkisiyle “kadınlık rolü”-ne uygun bulunan ve kamu görevleri arasında fazla sayıda kadın istihdam edilen mesleklerden biri olmayı sürdürmektedir.” ibareleri ile kadın öğretmenlerin sayıca fazlalığı bir sorun olarak zikredilmektedir. Meslek tercihlerinde tek belirleyici faktör olarak toplumsal kabullerin olduğu verisini, nesnellliğini tartışılmaya muhtaç bulmakla beraber, bu yönelimlerin yönetilmesi gerektiği inancını da ayrıca izaha muhtaç görüyoruz.

- Taslak metinde, kadınların eğitim ve sağlık sektörlerine gösterdikleri ilgiye karşılık inşaat sektörüne rağbet göstermemeleri bir sorun olarak tespit ediliyor. Bu bakış açısına göre, kadın ve erkeğin mesleki tercihlerinde eşit dağılım sağlandığı takdirde kadın erkek eşitliği sağlanacaktır. Yani bir nevi yeni toplumsal kabuller dizayn edilerek ve toplumsal roller yeniden dağıtılarak eşitliğin sağlanacağına inanılmaktadır.

- Taslak metinde eğitim alanında kadının güçlenmesi için toplumsal cinsiyet eşitliğini merkeze alan bir yaklaşım benimsendiği ifade edilmektedir. “Öğretim programları, ders kitapları ve eğitim-öğretim materyallerinin içeriklerinin, geleneksel cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargıları gizli ya da açık iletilerle öğrencilere taşımaması, onları geleneksel cinsiyet rollerine uygun davranışlara yönlentmemesi ve cinsiyet ayrımcılığını pekiştirmemesi büyük önem taşımaktadır.” ifadesinde geleneksel cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargıların ortadan kaldırılması hassasiyeti, bu yargıların totalde olumsuz olduğu ön kabulüne dayanmaktadır. Her ne kadar eğitim materyallerinde verilen örneklerde ve kullanılan karakterlerde cinsiyet açısından “makul bir denge” gözetilmesi kriterinden bahsedilse bile taslak metinde bu makul kriterin ne olduğuna dair bir kriter yer almamaktadır.

- Kadınların yetki ve karar alma mekanizmalarına etkin katılımlarına dair başlıkta “Ülkeden ülkeye farklılık olmakla birlikte kültürel çevre, aile sorumlulukları gibi sebeplerin etkisiyle yetki ve karar alma mekanizmalarında kadın erkek eşitliğinin sağlandığını iddia etmek zordur” vurgusuyla kadının aile sorumluluklarının güçlenmelerinin önünde bir engel olduğu zikredilmiştir. Aile ve iş yaşantısının uzlaştırılması çalışmaları yürütülürken kadının güçlenmesi için ev sorumluluklarını engel olarak zikretmek, bu alanda geliştirilecek politikalarda nasıl bir paradigmanın benimseneceği hususunda endişe üretmektedir. Toplumsal rollerin dağılımındaki fitri farklılıkları görmezden gelerek salt eşitlik arayışı içinde değerlendirmek aile kurumunun geleceğine dair kaygı uyandırmaktadır.

- Kadınların yetki ve karar alma mekanizmalarına etkin katılımlarına dair başlık altında, “Yönetim kurulunda en az bir kadın üye bulunur” ilkesinin zorunlu hale getirilmesine yönelik çalışmalar yürütülmesi planlanmaktadır. Yönetim mekanizmalarında kadına yer verilmesinin zorunluluk olarak uygulanmaya çalışılması, fırsat eşitliği sağlamanın ötesinde adil olmayan bir dayatma olarak değerlendirilebilir.

- Taslak metinde kadının güçlenmesi için cinsiyetçiliği ortadan kaldırmanın göstergesi olarak eşitlik kavramı merkeze alınmaktadır. Kadın erkek eşitliğinin, adaletin tesisi olarak görmeyi eksik bir bakış açısı olarak görüyoruz.

- Adalet kavramını, toplumsal yaşamın dinamiklerini tahlil ederken de cinsiyete dayalı toplumsal rolleri analiz ederken de merkeze almanın daha uygun olduğu kanaatini taşıyoruz. Ayrıca toplumsal cinsiyet gibi muğlak ve ideolojik bir kavram ile toplumsal yaşam içerisinde cinsiyet temelli ayrımcılığın ve şiddetin ortadan kalkacağı adaletin tesis edileceği ön savına da katılmıyoruz.

Sonuç olarak, taslak metindeki her bir içeriğe dair düştüğümüz şerhin ötesinde esas olarak bu taslak metni mayalayan bakış açısının yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini vurguladık.

II: Memur-Sen’in GREVIO Anketine Dair Görüşleri⁶⁷

Kadına şiddetin önlenmesinde hukuki bağlayıcılığı bulunan ilk uluslararası belge niteliği taşıyan İstanbul Sözleşmesi hükümlerinin etkili bir şekilde uygulanmasını sağlamak için Avrupa Konseyi bünyesinde özel bir izleme mekanizması oluşturmuştur: Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddete Karşı Eylem Uzman Grubu (GREVIO).

GREVIO tarafından hazırlanan ve kurumumuza da gönderilen İstanbul Sözleşmesi hükümlerinin yürürlüğe konulmasına yönelik yasal ve diğer tedbirlerle ilgili anket formuna ilişkin görüş ve itirazlarımız GREVIO’ya iletilmiştir.

Öncelikle kadına yönelik şiddetin asla kabul edilemez olduğunu, kurumsal olarak çalışma hayatında şiddet ve tacizin ortadan kaldırılması konusundaki hassasiyetlerimizi ve kararlılığımızı vurguladık. Buna mukabil İstanbul Sözleşmesi’nin ana metni, açıklayıcı metni ve GREVIO anketi metinlerindeki “toplumsal cinsiyet” paradigmasına dönük eleştirilerimizi belirttik.

Tarafımıza gönderilen ankette yer alan “Kadın ve erkeğin rolleriyle ilgili toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına dayanan önyargı, örf, gelenek ve diğer uygulamaların kökünü kazımak üzere kadın ve erkek davranışının sosyal ve kültürel yapısını değiştirmek amacıyla yapılan önleme çalışmalarını anlatınız.” ibarelerini değerlendirerek;

⁶⁷ Memur-Sen’in Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğüne “İstanbul Sözleşmesi – Ülkemizin Denetim Süreci” konusuna dair görüş bildirimi. MSK.00.052/13-01/152 sayılı ve 19/06/2017 tarihli evrak.

Şiddet sorununa cinsiyet temelli yaklaşılmasını, bu yaklaşımın merkezileştirilmesini, şiddetin nedenlerinin din, gelenek ve örfi indirgenmesini eleştirdik. Toplumsal kodların değiştirilmesine yönelik teklifin yanlışlığına vurgu yapmanın yanı sıra, Sözleşme’de ve 6284 sayılı Kanun’da önerilen tedbirlerin üzerlerinde yeniden düşünölmeye muhtaç konular olduğunu belirttik.

Sözleşme’nin açıklayıcı metninde toplumsal cinsiyet ideolojisini yansıtan “Aile içi şiddetin gay, lezbiyen ve biseksüel mağdurları cinsel eğilimleri nedeniyle genellikle destek hizmetlerinden hariç tutulmaktadır. Belirli birey grupları aynı zamanda basit bir terimle özdeşleştirdikleri cinsiyetin doğumda kendilerine verilen cinsiyet ile uygun olmadığı anlamına gelen cinsiyet kimliği esasında ayrımcılığı yaşamaktadır. Bu toplumun “dişi” veya “erkek” kategorilerine ait olarak oluşturduğunda uygun olmayan cinsiyet değiştiren kişi veya transseksüel kişiler, karşı cinsin kıyafetlerini giymekten hoşlanan kişiler, travestiler veya diğer kişi grupları gibi birey kategorilerini içermektedir...” ifadelerinin, doğal olmayan cinsel yönelimlerin kimlik olarak meşrulaştırılması konusundaki kaygımızı güçlendirdiğine,

Cinsiyet temelli bir tavsif ile şiddetin tanımlanmasının beraberinde diğer cinsel yönelimlerin de birer kimlik olarak tanınması anlamına geleceğı şeklindeki endişelerimize dikkat çektik.

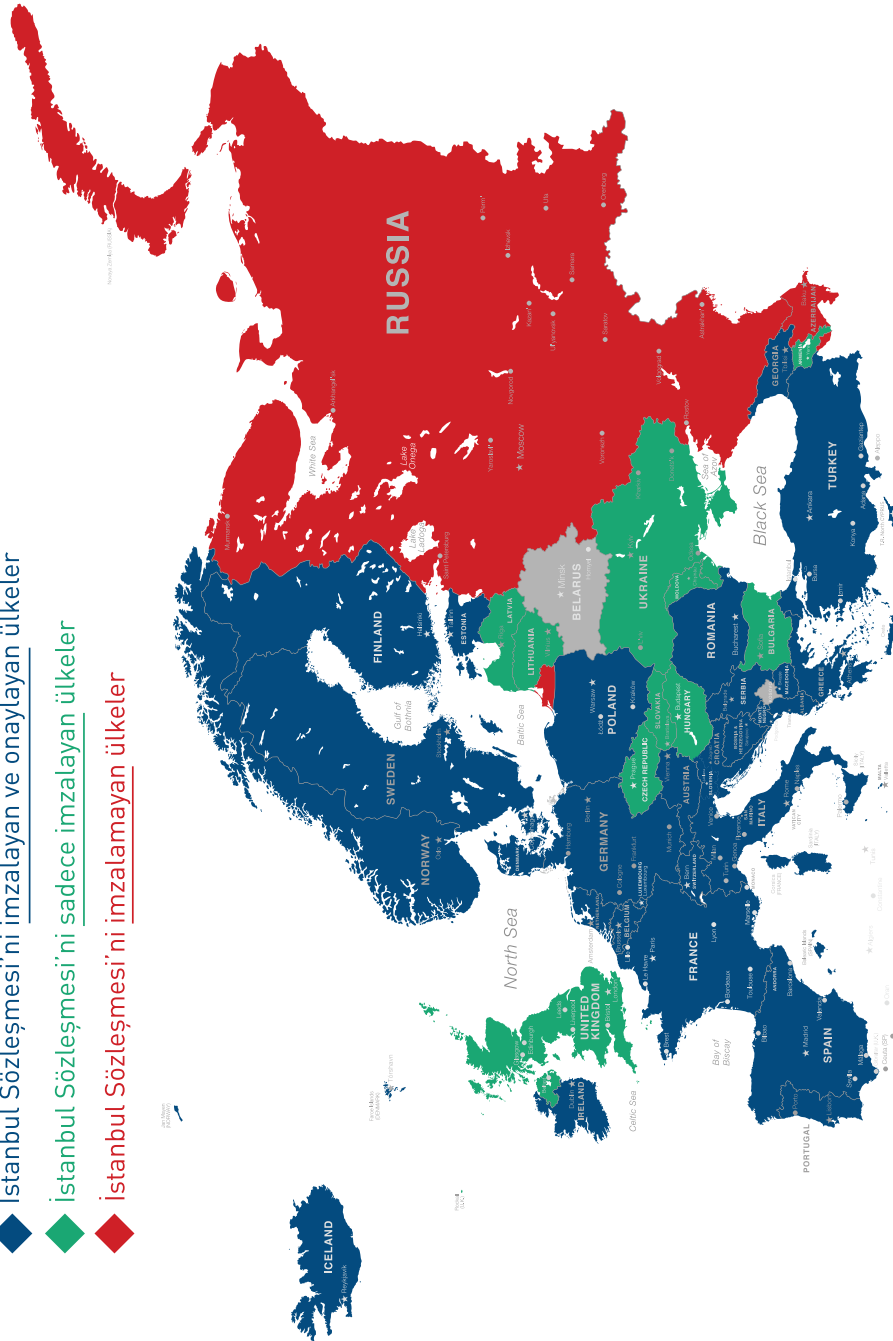
GÖRSELLER

I. İstanbul Sözleşmesi Kabul Süreçlerine Göre Ülkeler Tablosu⁶⁷

Ülke	İmza Tarihi	Onay Tarihi	Yürürlüğe Giriş Tarihi	Çekince
ALMANYA	11.05.2011	12.10.2017	01.02.2018	Çekince
ANDORA	22.02.2013	22.04.2014	01.08.2014	Çekince
ARNAVUTLUK	19.12.2011	04.02.2013	01.08.2014	-
AVUSTURYA	11.05.2011	14.11.2013	01.08.2014	-
AZERBAYCAN	-	-	-	-
BELÇİKA	11.09.2012	14.03.2016	01.07.2016	-
BİRLEŞİK KRALLIK	08.06.2012	-	-	-
BOSNA HERSEK	08.03.2013	07.11.2013	01.08.2014	-
BULGARİSTAN	21.04.2016	-	-	-
ÇEK CUMHURİYETİ	02.05.2016	-	-	Çekince
DANİMARKA	11.10.2013	23.04.2014	01.08.2014	Çekince
ERMENİSTAN	18.01.2018	-	-	Çekince
ESTONYA	02.12.2014	26.10.2017	01.02.2018	-
FİNLANDİYA	11.05.2011	17.04.2015	01.08.2015	Çekince
FRANSA	11.05.2011	04.07.2014	01.11.2014	Çekince
GÜRCİSTAN	19.06.2014	19.05.2017	01.09.2017	Çekince
HIRVATİSTAN	22.01.2013	12.06.2018	01.10.2018	Çekince
HOLLANDA	14.11.2012	18.11.2015	01.03.2016	-
İRLANDA	05.11.2015	08.03.2019	01.07.2019	Çekince
İSPANYA	11.05.2011	10.04.2014	01.08.2014	-
İSVEÇ	11.05.2011	01.07.2014	01.11.2014	Çekince
İSVİÇRE	11.09.2013	14.12.2017	01.04.2018	Çekince
İTALYA	27.09.2012	10.09.2013	01.08.2014	-
İZLANDA	11.05.2011	26.04.2018	01.08.2018	-
KARADAĞ	11.05.2011	22.04.2013	01.08.2014	-
KIBRIS	16.06.2015	10.11.2017	01.03.2018	Çekince
LETONYA	18.05.2016	-	-	Çekince
LİHTENŞTAYN	10.11.2016	-	-	-
LİTVANYA	07.06.2013	-	-	-
LÜKSEMBURG	11.05.2011	07.08.2018	01.12.2018	-
MACARİSTAN	14.03.2014	-	-	-
MAKEDONYA	08.07.2011	23.03.2018	01.07.2018	Çekince
MALTA	21.05.2012	29.07.2014	01.11.2014	Çekince
MOLDOVA	06.02.2017	-	-	-
MONAKO	20.09.2012	07.10.2014	01.02.2015	Çekince
NORVEÇ	07.07.2011	05.07.2017	01.11.2017	-
POLONYA	18.12.2012	27.04.2015	01.08.2015	Çekince
PORTEKİZ	11.05.2011	05.02.2013	01.08.2014	-
ROMANYA	27.06.2014	23.05.2016	01.09.2016	Çekince
RUSYA	-	-	-	-
SAN MARİNO	30.04.2014	28.01.2016	01.05.2016	-
SİRBİSTAN	04.04.2012	21.11.2013	01.08.2014	Çekince
SLOVAKYA	11.05.2011	-	-	-
SLOVENYA	08.09.2011	05.02.2015	01.06.2015	Çekince
TÜRKİYE	11.05.2011	14.03.2012	01.08.2014	-
UKRAYNA	07.11.2011	-	-	-
YUNANİSTAN	11.05.2011	18.06.2018	01.10.2018	Çekince

67 https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/210/signatures?p_auth=RgXdXFjy

- ◆ İstanbul Sözleşmesi'ni imzalayan ve onaylayan ülkeler
- ◆ İstanbul Sözleşmesi'ni sadece imzalayan ülkeler
- ◆ İstanbul Sözleşmesi'ni imzalamayan ülkeler





Aile, milletimizin kırmızıçizgisidir. Aileye yönelen her tehdit millet nezdinde büyük bir tepkiye yol açmaktadır. Aile, sadece Türkiye toplumunun değil, bütün milletlerin, dinlerin ve geleneklerin önemseddiği, merkeze koyduğu, üzerine titredığı toplumsal bir temeli ifade etmektedir. Toplamların üzerinde yükseldiğı, geleceğı yürüdüğü bu temeli korumak herkesin sorumluluğundadır.

Toplumumuzun ve medeniyetimizin yapıtaşı olan aile kurumu ve kadın; feminist ideolojilerin, eşcinsel lobilerinin, toplum yapımızla uyumsuz mevzuatın insafına bırakılmaz.



MEMUR-SEN (MEMUR SENDİKALARI KONFEDERASYONU)



Zübeyde Hanım Mahallesi Sebze Bahçeleri Caddesi No: 86 (06070) İskitler-Altındağ/ANKARA



0.312 230 48 98



0.312 230 39 89



info@memursen.org.tr



www.memursen.org.tr

